

Prinsessegracht 19
2514 AP Den Haag
telefoon 070-3617111
fax 070-3617108

1989

Jaarverslag

Inhoudsopgave

I.	Ten geleide	5
II.	Samenstelling van het bestuur en het secretariaat van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989	7
III.	De werkzaamheden van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989	8
	1. Inleiding	8
	2. Compensatieregeling voor Dagbladen	9
	2.1. Inleiding	9
	2.2. Uitvoering en afronding van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1985	10
	2.3. Het Vrije Volk: bezwaarschriftprocedure	10
	2.4. Uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen over 1986	11
	2.5. Evaluatie van de Compensatieregeling voor Dagbladen	12
	2.6. Voorbereiding van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1989	17
	3. Individuele steunverlening	18
	3.1. Inleiding	18
	3.2. Aanvragen	19
	3.2.1. 'De Tijd'	19
	3.2.2. 'Nieuwe Bêta'	20
	3.2.3. 'Samen Wijs'	22
	3.2.4. 'Leef Tijd'	23
	3.2.5. FAX-krant	24
	3.2.6. Weekkrant Suriname	25
	3.3. AROB-beroep	26
	3.3.1. Inleiding	26
	3.3.2. Politiek-cultureel maandblad 'Dilemma'	26
	3.3.3. Handicap Magazine	28
	3.4. Beheer van kredieten, verstrekt ten laste van de middelen van het Bedrijfsfonds	29
	3.4.1. De Waarheid	30
	3.4.2. Haagse Post	30
	3.4.3. Katholiek Nieuwsblad	31
	4. Bijdragen aan onderzoek in opdracht van derden	32
	4.1. Inleiding	32
	4.2. Organisatie-onderzoek Avondbladen Combinatie Rotterdam	32
	4.3. Onderzoek ten behoeve van persbedrijfstak als geheel	33
	5. Onderzoek in opdracht van het Bedrijfsfonds voor de Pers	34
	5.1. Inleiding	34
	5.2. Onderzoek Compensatieregeling voor Dagbladen	34
	5.3. Onderzoek reclamebestedingen in de media	34
	5.4. Onderzoek persfusies	39
	6. Mediabeleid	41
	6.1. Inleiding	41
	6.2. Toetsing van persfusies	41
	6.3. Voorwaarden voor een flexibel persbeleid	48
	6.4. Commerciële omroep	49
IV.	Financiële middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers	53
	1. Inleiding	53
	2. Jaarrekening	54
	3. Accountantsverklaring	64
	Appendix	
	Ontwikkelingen in de pers	65

I. Ten geleide

Het jaar 1989 was voor het Bedrijfsfonds voor de Pers opnieuw een jaar van uiteenlopende werkzaamheden. Onze activiteiten hielden verband met taken die de Mediawet ons als zelfstandig bestuurscollege opgedragen heeft, maar ook met onze adviserende functie in dat kader.

Wat betreft de verlening van financiële bijstand aan persorganen behandelden wij verscheidene aanvragen van afzonderlijke bladen en zagen wij toe op de naleving van voorwaarden verbonden aan verstrekte steun. De compensatieregeling voor dagbladen was opnieuw een onderwerp dat ruime aandacht vroeg en verkreeg. De uitkeringen op basis van de compensatieregeling over 1985 werden definitief vastgesteld, waarmee de regeling over dat jaar werd afgesloten. Tegelijk werd – eindelijk – de compensatieregeling over 1986 opengesteld, na schrijnende vertraging bij de totstandkoming van deze regeling als gevolg van de langdurige procedure van regelgeving¹.

Ook met de evaluatie van de Compensatieregeling voor Dagbladen gingen we in dit verslagjaar op intensieve wijze verder. In een uitvoerig advies daarover aan de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) legden wij de aanbeveling neer, de compensatieregeling in een flexibele vorm voor een periode van vijf jaar voort te zetten, ingaande het boekjaar 1989. De besluitvorming daarover werd als gevolg van de val van het kabinet aanzienlijk vertraagd.

Op het gebied van onze onderzoekstaak deden zich eveneens verscheidene nieuwe ontwikkelingen voor. Naast de compensatieregeling stonden in de onderzoeken die in onze opdracht werden verricht, onderwerpen centraal als persconcentratie en reclamebestedingen in de media.

De hier globaal aangegeven ontwikkelingen in het verslagjaar worden in het thans voorliggende verslag toegelicht. Deze ontwikkelingen laten opnieuw zien dat het Bedrijfsfonds voor de Pers een instrumentele rol vervult in het kader van een overheidsbeleid, gericht op het scheppen van voldoende mogelijkheden om te kunnen kiezen uit persorganen en het bevorderen van gelijke kansen voor redactionele tekst op de markt voor informatie en opinie.

Bij die instrumentele rol past naar ons oordeel ook, dat de ontwikkelingen in de pers zelf in aantallen bladen, hun oplagen en ondernemingen, de redactionele zelfstandigheid, concentratie en marktaandelen van concerns worden waargenomen en geanalyseerd. De hieraan te ontlelen informatie kan niet alleen nuttig zijn voor de uitvoering van onze wettelijke taken, maar eveneens in het algemeen om de belangstellende lezer beter op de hoogte te laten zijn en te blijven van de ontwikkelingen in dit deel van de informatiesector. De behoefte aan dergelijke gegevens werd ook onlangs onderkend in een advies van de Raad voor Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (RABIN), waarin dat college vaststelde dat het beschikbare kwantitatieve materiaal over de informatiesector nog veel te wensen overlaat².

In dit jaarverslag hebben we een eerste stap willen zetten op de weg naar een bijdrage onzerzijds aan het meer systematisch opvullen van lacunes op dit gebied. Daartoe hebben we Het Persinstituut gevraagd hun beschikbare 'persbarometer' en andere gegevens over de pers te actualiseren. Deze gegevens, voorshands alleen beschikbaar

¹ Zie hierover ook onze opmerkingen in het Ten geleide van ons jaarverslag over 1988, alsmede in hoofdstuk 3 van dit jaarverslag.

² 'Kwantificering van de informatiesector', Advies 5 van de RABIN, Den Haag, mei 1990.

over dagbladen en lokale media, worden aan het slot van dit jaarverslag bijgevoegd. Mede in overleg met Het Persinstituut zullen we nog bezien op welke wijze wij in de toekomst verder kunnen bijdragen aan de uitbouw van een informatiestatistiek, een betere afstemming van de verschillende statistieken binnen deze sector en daarmee tevens aan een betere onderlinge vergelijkbaarheid van gegevens, niet in de laatste plaats ook in Europees verband.

Het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

5 juli 1990.

II. Samenstelling van het bestuur en het secretariaat van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989

Bestuursleden:

prof. drs J.W. Schoonderbeek, voorzitter
J. Kassies, vice-voorzitter
prof. dr J.J. van Cuilenburg
drs H.J.A.M. van Haaren
prof. dr F. Haselhoff
mr W.C.D. Hoogendijk
prof. dr J.H.R. van de Poel

De leden van het bestuur zijn voor een periode van vijf jaar benoemd bij Koninklijk Besluit van 1 maart 1988 (Stort. 1988, 5), respectievelijk bij Koninklijk Besluit van 14 april 1988 (Stort. 1988, 85).

Op grond van de Mediawet is voor de bestuursleden herbenoeming voor één aansluitende periode van vijf jaar mogelijk.

Secretariaat:

drs L.H.A. Lichtenberg, secretaris
drs C.W.M. Buijs, plaatsvervangend secretaris
mevr. J. Koldenhof-Kooy, administratief medewerker (tot 1 juni 1989)
mevr. C.M.M. Wissink, administratief medewerker (vanaf 1 september 1989)

De medewerkers van het secretariaat zijn op grond van de Mediawet in dienst van het Bedrijfsfonds voor de Pers; zij worden benoemd door het bestuur.

Sedert 1 april 1990 is de formatie van het secretariaat uitgebreid met een juridisch medewerker. Deze functie wordt vervuld door mevr. mr drs W. Vermeulen Naayen.

III. De werkzaamheden van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989

1. Inleiding

Aantal vergaderingen

In het verslagjaar hielden wij ons bezig met een scala van werkzaamheden van een zeer uiteenlopend karakter. Was dit enerzijds een gevolg van de consequenties voor de werkingssfeer van ons fonds van de 1 januari 1988 in werking getreden Mediawet, anderzijds waren vooral enkele adviesaanvragen van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en ons eigen streven een vereenvoudiging van de Compensatieregeling voor Dagbladen³ te realiseren hiervoor aanleiding. Wij kwamen gedurende het verslagjaar achttien maal op gebruikelijke wijze in plenaire vergadering bijeen. Verder vond om uiteenlopende redenen nog een aantal bijeenkomsten van commissies uit ons bestuur plaats.

Contacten met ministerie van WVC

Frequent hadden wij in 1989 over allerlei zaken betreffende ons werk contact met het ministerie van WVC.

In de maand december voerden wij een gesprek met de zojuist aangetreden nieuwe minister, waarin wij haar een overzicht gaven van de werkzaamheden waarvoor wij ons, niet in de laatste plaats als gevolg van de adviesaanvragen vanuit het departement, geplaatt zien. In dit gesprek met de minister kwamen, globaal gezien, de volgende onderwerpen aan de orde:

- het voorstel tot wijziging van de Mediawet inzake de commerciële omroep en de toekomstige financieringswijze van ons fonds⁴;
- de toekomst van de Compensatieregeling voor Dagbladen⁵;
- ons advies inzake persfusies en de mogelijk- en wenselijkheden van een persfusiecontroleregeling⁶ en het feit dat in het regeerakkoord van eind 1989 een dergelijke regeling was aangekondigd; en
- het onderzoek reclamebestedingen in de media⁷.

Contacten met het parlement

Nadat in het tweede kwartaal van het verslagjaar het kabinet demissionair was geworden en er in een latere fase nieuwe verkiezingen waren gevolgd, hebben wij de mediaspecialisten van de nieuw gekozen Tweede Kamer uitgenodigd voor een oriënterend gesprek.

In deze gesprekken gaven wij de kamerleden een overzicht van de doel- en taakstelling van ons fonds, alsmede van de activiteiten, de werkwijze en de opvattingen van ons

³ Zie hiervoor ook de pag's 12 e.v. van dit verslag.

⁴ Zie ook pag. 50 e.v.

⁵ Zie ook pag. 13 e.v.

⁶ Zie ook pag. 39 e.v.

⁷ Zie meer uitgebreid op pag. 34 e.v.

bestuur en secretariaat. Tevens gingen wij in op de punten die wij ook met de minister van WVC bespraken en die in de vorige alinea zijn genoemd.

Inhoud volgende paragrafen

In paragraaf 2 gaan wij allereerst nader in op onze werkzaamheden in 1989 op het gebied van de Compensatieregeling voor Dagbladen. De afsluiting van de compensatieregeling over 1985 en de voorbereiding en uitvoering van de regeling over 1986, komen daarbij aan bod. Verder gaan wij in op ons advies van 15 februari 1989 aan de minister van WVC de werking van de regeling met 5 jaar te verlengen alsmede op ons streven de werking van de compensatieregeling te vereenvoudigen en te versnellen.

In paragraaf 3 behandelen wij onze werkzaamheden in 1989 op het gebied van de individuele steunverlening. Wij behandelden in 1989 negen aanvragen. In deze paragraaf wordt verder aandacht besteed aan ons werk met betrekking tot het beheer van in eerdere jaren door ons verstrekte kredieten. Sedert het in werking treden van de Mediawet zijn besluiten van ons fonds inzake steunverlening vatbaar voor beroep op grond van de Wet Administratieve Rechtspraak Overheidsbeschikkingen. Op het gebied van de individuele steunverlening werd in de loop van het verslagjaar tegen twee van onze besluiten bij de Raad van State beroep aangetekend op grond van de genoemde wet. Ook hierop gaan wij in paragraaf 3 in. Paragraaf 4 geeft een overzicht van onze bijdragen aan onderzoek in opdracht van derden.

In paragraaf 5 wordt ingegaan op onze werkzaamheden in het verslagjaar ten aanzien van onderzoek, dat is geschied of nog geschiedt in onze opdracht. In paragraaf 6 wordt aandacht besteed aan het mediabeleid in meer algemene zin.

2. Compensatieregeling voor Dagbladen

2.1. Inleiding

Zoals wij in ons voorgaande jaarverslag reeds opmerkten, is een kloof ontstaan tussen het moment van de feitelijke uitvoering van de compensatieregeling en het jaar waarop de desbetreffende regeling betrekking heeft. Wij betreuren dit zeer.

Met de regeling wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de pluriformiteit van de Nederlandse dagbladpers en in die zin trachten wij met het doen van compensatie-uitkeringen invloed uit te oefenen op bedrijfsbeslissingen inzake het al of niet handhaven van dagbladen.

Indien een te lange tijd verstrijkt tussen het jaar waarop een uitkering betrekking heeft en het moment dat de uitbetaling van een compensatie-uitkering plaatsvindt, vermindert uiteraard de effectiviteit van de regeling ten aanzien van het doel bedrijfsbeslissingen te beïnvloeden.

Inzake de uitvoering van de compensatieregelingen over 1985 en 1986 is dit probleem vooral ontstaan, omdat de voorbereiding bij het ministerie van WVC (inclusief het overleg met de Raad van State) van de invoering en in een latere fase van de noodzakelijke wijziging van het Mediabesluit, op basis waarvan wij de compensatieregeling uitvoeren, zeer veel tijd in beslag heeft genomen.

Op dit probleem en op de wijze waarop wij voornemens zijn het op te lossen gaan wij nader in in paragraaf 2.5⁸.

⁸ Zie eveneens pagina 12 van dit verslag.

2.2. Uitvoering en afronding van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1985

Nadat de compensatieregeling over 1985 in 1987 in uitvoering was genomen en in 1988 tot de uitbetaling van een aantal voorschotten had geleid, werden in april van het verslagjaar, tot een totaalbedrag van f 15 mln., de volgende 13 definitieve uitkeringen vastgesteld:

Arnhemse Courant	: f 1.294.572
Het Binnenhof	: f 1.301.850
De Dordtenaar	: f 400.161
Goudsche Courant	: f 313.734
Leidse Courant	: f 799.364
De Nieuwe Noordhollandse Courant	: f 451.049
De Courant Nieuws van de Dag	: f 3.611.383
Het Parool	: f 1.452.529
Rijn & Gouwe	: f 711.828
Rotterdams Nieuwsblad	: f 2.579.973
Trouw	: f 1.117.500
De Waarheid	: f 561.420
Winschoter Courant	: f 404.639

Na uitbetaling van de compensatie-uitkeringen ronden wij de regeling over 1985 af.

De Waarheid

Van de in deze lijst genoemde uitkering ten behoeve van De Waarheid werd ca. 50% ingehouden; dit ingehouden deel wendden wij aan om de achterstand in te lopen die De Waarheid had ten aanzien van de financiële verplichtingen die voortvloeien uit een krediet dat wij in 1981 aan dit blad verstrekten.

Oorspronkelijk 15 aanvragen

In totaal was ten behoeve van 15 dagbladen een beroep gedaan op de compensatieregeling over 1985. Eén dagblad had de aanvraag vervolgens weer ingetrokken.

De aanvraag van Het Vrije Volk wezen wij af, daar het exploitatieresultaat over 1985 van dit dagblad niet was berekend op basis van de richtlijnen van de compensatieregeling.

2.3. Het Vrije Volk: bezwaarschriftprocedure

In augustus van het verslagjaar namen wij een bezwaarschrift in behandeling van Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. (ACR), uitgever van Het Vrije Volk, tegen onze beslissing de compensatie-aanvraag over 1985 ten behoeve van dit dagblad niet in te willigen.

Reden van ons besluit de aanvraag af te wijzen

De reden voor de afwijzing van de aanvraag van Het Vrije Volk was gelegen in het feit dat het exploitatieresultaat van dit dagblad in de compensatie-aanvraag niet was berekend op basis van de richtlijnen van de regeling. In de aanvraag was op het gebied van de kosten van de technische vervaardiging van het blad gehandeld overeenkomstig de regels, die gelden in de situatie dat de technische vervaardiging door derden geschiedt.

Naar ons oordeel was die handelwijze, gelet op het concernverband waarbinnen Het Vrije Volk wordt uitgegeven, niet juist.

Hoorzitting

Op 27 september 1989 vond op ons secretariaat een hoorzitting plaats, tijdens welke ACR zijn bezwaren tegen onze beslissing nog eens naar voren kon brengen en kon toelichten.

Als externe deskundigen waren de heren prof mr N.S.J. Koeman en prof dr L. Traas op ons verzoek bij deze hoorzitting aanwezig.

Tijdens de hoorzitting deed ACR het aanbod ons te voorzien van een herberekening van de kosten van de technische vervaardiging van Het Vrije Volk in 1985.

Wij zegden toe op dit aanbod in te zullen gaan en op basis van de nieuwe door ACR aan te leveren gegevens een nieuwe beslissing over de aanvraag te zullen nemen.

Nieuwe gegevens en gesprek met het concern

Aan de hand van de nieuwe gegevens vond op 16 januari 1990 een gesprek plaats tussen delegaties van het desbetreffende concern en van het Bedrijfsfonds. In dit gesprek lichtten wij ons standpunt nog eens toe. Door de vertegenwoordiging van het concern werden aanvullende gegevens toegezegd.

Deze gegevens zijn inmiddels ontvangen en worden bestudeerd.

Bij het afsluiten van dit jaarverslag is onze besluitvorming ter zake nog niet afgerond. In ons jaarverslag over 1990 komen wij op deze kwestie terug.

2.4. Uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen over 1986

Was de compensatieregeling over 1985 nog uitgevoerd op basis van een ministerieel besluit, de regeling over 1986 was de eerste die zou gaan functioneren op basis van de Mediawet en het Mediabesluit. In het Mediabesluit waren de ontvankelijkheidsgrenzen op het gebied van de oplage en de verspreidingsdichtheid zoals die golden voor de regeling over 1985 met name genoemd.

De hoogte van deze ontvankelijkheidsgrenzen is van jaar tot jaar afhankelijk van de feitelijke gang van zaken in de persbedrijfstaking. Voor de regeling over 1986 wilden wij deze grenzen wijzigen in de volgende:

- maximum van de gemiddelde betaalde oplage: 232.000; en
- maximum verspreidingsdichtheid: 0,48.

Voor deze nieuwe grenzen diende echter het Mediabesluit te worden gewijzigd. Dit kostte tijd. Zowel in het voorgaande⁹ als in ons jaarverslag over 1988¹⁰ wezen wij er op dat deze wijziging zeer veel tijd in beslag nam.

Al in 1988, in afwachting van de wijziging van het Mediabesluit, besloten wij de persbedrijfstaking door middel van een brochure in te lichten over de compensatieregeling over 1986. In deze brochure werd reeds van de nieuwe grenzen uitgegaan, zodat aanvragen reeds konden worden voorbereid.

Eerst in maart van het verslagjaar werd de wijzigingsprocedure van het Mediabesluit, voor welke wijziging wij op 1 december 1987 ons voorstel aan het ministerie van WVC hadden voorgelegd, afgerond en kon de regeling over 1986 in werking treden.

Afgezien van de ontvankelijkheidsgrenzen lieten wij de regeling verder ongewijzigd.

⁹ Zie paragraaf 2.1. op pagina 9.

¹⁰ Zie aldaar pagina 26.

Vijftien aanvragen

Toen de indieningstermijn van de compensatieregeling over 1986 op 1 juni van het verslagjaar sloot, was ten behoeve van 15 dagbladen een beroep gedaan op de regeling.

Wij namen de aanvragen in behandeling en besteedden de uitvoering, voor zover het de werkzaamheden inzake de controle van de aanvragen betrof, zoals gebruikelijk uit aan KPMG Klynveld Kraayenhof & Co. De overige werkzaamheden, waaronder het op grond van de accountantsrapportages berekenen van de uitkeringen, gaven wij in handen van het Economisch Instituut Tilburg.

De eerste voorschotten op de compensatie-uitkeringen werden nog in 1989 uitgekeerd.

Thans, bij het afsluiten van de tekst van dit verslag, is de uitvoering van de regeling '86 zo ver gevorderd dat deze, naar alle waarschijnlijkheid, binnenkort kan worden afgerond.

In ons jaarverslag over 1990 komen wij op de uitvoering van de compensatieregeling over 1986 terug.

2.5. Evaluatie van de Compensatieregeling voor Dagbladen

In 1988 troffen wij voorbereidingen voor het evalueren van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Hoewel de experimentele periode van de regeling van vijf jaar nog niet was afgesloten – zoals uit het voorgaande blijkt omvat deze experimentele periode de boekjaren 1981, 1982, 1983, 1985 en 1986 – hadden we tot op dat moment wel reeds veel ervaring met de regeling opgedaan, mede door middel van uitgebreid onderzoek. Op grond van die ervaring konden we ons buigen over de vraag, of de experimentele regeling na die vijf jaar al dan niet kon worden voortgezet.

Aan het begin van dit verslagjaar mondden deze voorbereidingen uit in een advies, dat op 15 februari 1989 aan de minister van WVC werd aangeboden¹¹.

Advies van 15 februari 1989

In dat advies concludeerden wij uit de tot dan toe verrichte evaluatie, dat de compensatieregeling een belangrijk instrument is gebleken voor het in stand houden van de pluriformiteit van de dagbladpers. Tegelijkertijd constateerden wij echter dat de regeling in de uitvoering gebreken vertoont die opgeheven moeten worden indien tot voortzetting van de regeling besloten zou worden. Gegeven het belang van de compensatieregeling voor de verscheidenheid in de dagbladpers adviseerden wij de minister de Compensatieregeling voor Dagbladen, zij het in verbeterde en vereenvoudigde vorm, voort te zetten. Nadrukkelijk tekenden wij daarbij aan, dat er nog te veel onzekerheden zijn om de huidige regeling definitief om te zetten in een permanente regeling. Met het oog op die onzekerheden en omdat de omstandigheden in de pers sterk in beweging zijn, zou de regeling een flexibel karakter moeten hebben. Wij adviseerden daarom de regeling te verlengen voor een periode van vijf jaren. Daarna zou politieke heroverweging over al dan niet voortzetting van de regeling moeten plaatsvinden, rekening houdend met de omstandigheden en inzichten van dat moment. Bovendien achtten wij deze flexibele vorm gewenst om de regeling tussentijds zo nodig te kunnen bijstellen.

¹¹ Advies van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers aan de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur over de evaluatie van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Den Haag, 15 februari 1989. Tevens gepubliceerd in de serie 'Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers' Adviezen 1989, R 2.

Hoofdpijnen toekomstige regeling

Voor de toekomstige compensatieregeling werkten wij een model uit, dat in het advies in hoofdpijnen werd gepresenteerd. De essentie van dat model was driedig:

- a. vereenvoudiging;
- b. snellere uitvoering; en
- c. rekening houden met het concerndraagvlak.

Wij verklaarden daarbij voorstander te blijven van een gericht-generieke opzet van de regeling. Volgens deze opzet zal de regeling compensatie kunnen bieden aan dagbladen die overwegend door dezelfde factoren in een verlieslijdende positie verkeren.

Ook adviseerden wij de regeling te blijven baseren op de factoren oplage in combinatie met geografische verspreiding. In eerder onderzoek werd bij herhaling bevestigd, dat deze factoren belangrijke oorzaken van verliezen of winsten van dagbladen zijn.

Met name de groeiende concentratietendens in de dagbladpers bracht ons steeds meer tot het inzicht, dat dagbladen die met andere bladen door een concern worden uitgegeven, in hun exploitatie voordelen van een dergelijk concerndraagvlak ondervinden. Naar de mate waarin dat draagvlak sterker is, kunnen de handicaps van de tot dat concern behorende verlieslijdende bladen op het gebied van hun oplage en geografische verspreiding ten dele worden opgevangen. Dit schaalvoordeel van een concerndraagvlak zou naar ons oordeel mede betrokken moeten worden bij het bepalen van de hoogte van de compensatie-uitkeringen. De wijze waarop dat zou kunnen geschieden werd op dat moment nog nader onderzocht.

Voor de financiering van de toekomstige compensatieregeling adviseerden wij jaarlijks f 15 mln. aan de middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers toe te voegen, gedurende een periode van vijf jaar ingaande 1989. Volgens deze aanbeveling zouden de boekjaren 1987 en 1988 worden overgeslagen. Onze belangrijkste overweging daarbij was dat in de nieuwe regeling de uitbetaling van de uitkeringen zo dicht mogelijk bij het boekjaar, waarop de uitkeringen betrekking hebben, zou dienen plaats te vinden.

Nieuwe bladen

Tenslotte concludeerden wij in ons advies, dat het huidige persbeleid van de overheid, in het kader waarvan de Compensatieregeling voor Dagbladen functioneert, tezeer gericht is op behoud van de bestaande bladen. Door meer mogelijkheden te bieden voor nieuwe persorganen om tot de markt toe te treden zou deze beperking ondervangen kunnen worden. Tot dan toe voorzag het beleid alleen in de mogelijkheid van kredietverlening aan nieuwe dagbladen (hetgeen overigens ook thans nog het geval is). Het verlenen van uitkeringen kan in bepaalde gevallen doelmatiger zijn. Bovendien zouden nieuwe initiatieven in andere sectoren van de pers naar ons oordeel een reële kans moeten kunnen krijgen om in de markt te opereren.

Reacties persorganisaties

Wij zonden organisaties op het gebied van het perswezen ook een exemplaar van dit advies toe. Zij werden daarbij in de gelegenheid gesteld commentaar op ons advies kenbaar te maken.

Het bestuur van de Vereniging De Nederlandse Dagbladpers legde in zijn reactie hierop – ons aangeboden per brief van 5 april 1989 – onder meer de nadruk op de wezenlijke bijdrage die de compensatieregeling levert aan het in stand houden van een pluriforme

dagbladpers. Met het oog op het grote belang van de regeling voor het handhaven van de dagbladen met een zwakkere positie op de advertentiemarkt verklaarde het NDP-bestuur daarbij het redelijk te achten, wanneer het totaal van de uitkeringen niet beperkt zou worden tot het maximaal daarvoor beschikbaar gestelde bedrag van f 15 mln., maar tot de som van 75% van de geleden verliezen. Bovendien drong deze organisatie nogmaals erop aan dat de uitkeringen op basis van deze regeling zo snel mogelijk na het verstrijken van het jaar waarop zij betrekking hebben, worden gedaan.

Het bestuur van de Vereniging De Nederlandse Nieuwsbladpers herhaalde in zijn reactie bij brief d.d. 25 april 1989 een aantal kanttekeningen die deze organisatie bij eerdere gelegenheden aan ons over de compensatieregeling kenbaar had gemaakt. In het bijzonder memoreerde de NNP daarbij haar eerdere bezwaar tegen de mogelijkheid, dat dagbladen voor de regeling in aanmerking komen die combinatietarieven hanteren met in het eigen verspreidingsgebied opererende huis-aan-huisbladen. Tevens zou de NNP in het kader van de regeling een voorwaarde geïntroduceerd willen zien met betrekking tot de hoogte van advertentietarieven van aan dagbladen gelieerde huis-aan-huisbladen. Bovendien pleitte de NNP daarbij opnieuw voor medewerking onzerzijds aan een strategisch onderzoek naar de toekomstmogelijkheden van de nieuwsbladpers en voor overbruggingssteun aan nieuwsbladen in afwachting van de resultaten van dat onderzoek. Overigens zijn wij over dit laatstgenoemde punt in het verslagjaar met de NNP in overleg getreden, welk overleg bij het schrijven van dit jaarverslag nog gaande was.

Deze reacties betrokken wij bij de verdere evaluatie van de regeling. Inmiddels namen wij ook kennis van een reactie van de minister op ons advies. In een brief aan de Tweede Kamer d.d. 14 maart 1989 plaatste de minister een aantal kanttekeningen bij het advies, ter voorbereiding van een principiële discussie met de Kamer over het al dan niet (in gewijzigde vorm) voortzetten van de regeling.

Kanttekeningen van de minister

In zijn brief van 14 maart 1989 attendeerde de minister erop, dat inmiddels vijf jaar met de regeling geëxperimenteerd was en dat ons bestuur nu adviseerde om de regeling nog eens vijf jaar op tijdelijke basis voort te zetten. Hij tekende daarbij aan dat dat tien jaar 'experimentele steun' zou betekenen. Daarmee kwam volgens hem de vraag aan de orde of op die wijze niet expliciet gekozen zou worden voor permanente steun van de overheid aan bepaalde dagbladen. Naar het oordeel van de minister zou een dergelijk besluit evenwel niet langs de weg van de geleidelijkheid tot stand dienen te komen, maar door middel van een expliciete keuze van het kabinet in gemeen overleg met de Kamer.

In dat verband bracht de minister reeds als zijn opvatting naar voren, dat 'steunverlening aan verlieslijdende dagbladen een tijdelijk karakter dient te hebben op basis van een ondernemingsplan, dat nauwkeurig de te bereiken doelen omschrijft'. Zouden die doelen niet binnen een, economisch gezien, redelijke termijn kunnen worden gerealiseerd, dan zou dat moeten leiden tot beëindiging van de steunverlening. Permanente steunverlening aan verlieslijdende dagbladen zou volgens de minister niet alleen het gevaar in zich bergen dat dagbladen voor hun voortbestaan min of meer afhankelijk worden van de overheid. Ook zouden op den duur dan bladen kunstmatig in leven worden gehouden die in feite geen draagvlak meer hebben op de markt van lezers en adverteerders.

Bij onze aanbeveling, bij het bepalen van de hoogte van de uitkeringen meer rekening te gaan houden met het concerndraagvlak, plaatste de minister de volgende kanttekening. Naar zijn mening zou bij voortzetting van de regeling het positieve concernresultaat nadrukkelijk dienen te worden meegewogen in de hoogte van de steunverlening. De minister wees er daarbij op, dat onze plannen in die richting tenderen, maar dat deze op korte termijn nadere uitwerking behoeven.

Tenslotte kondigde de minister in zijn brief aan, ons bestuur te zullen verzoeken zo snel mogelijk de definitieve evaluatie te voltooien en daarbij met name aan te geven wat de concrete resultaten zijn geweest van de tot dan toe verleende steun.

Reactie op kanttekeningen

In de kanttekeningen van de minister kwamen verscheidene overwegingen die wij in ons advies van 15 februari 1989 hadden gegeven, niet of nauwelijks tot hun recht. Daardoor dreigden misverstanden een rol te gaan spelen bij de besluitvorming over de Compensatieregeling voor Dagbladen. Omdat de kanttekeningen van de minister bedoeld waren ter voorbereiding van een principiële discussie met de Kamer over dit onderwerp, besloten wij door middel van een brief nog een bijdrage aan die discussie te leveren, om te bevorderen dat de beslissing over deze aangelegenheid op grond van zo gefundeerd mogelijke overwegingen genomen zou kunnen worden. Dat geschiedde per brief van 6 april 1989¹².

In reactie op de opmerking van de minister, dat voortzetting van de regeling conform ons advies tien jaar 'experimentele steun' zou betekenen, vestigden wij er de aandacht op, dat tot dan toe vier jaar met de regeling was geëxperimenteerd, en wel over de boekjaren 1981, 1982, 1983 en 1985. De regeling over het boekjaar 1986 was op dat moment nog niet in werking getreden, omdat daarvoor gewacht moest worden op een aanpassing van het Mediabesluit. Onze aanbeveling, de compensatieregeling voor een periode van vijf jaar ingaande 1989 voort te zetten, impliceerde dat ingeval daartoe zou worden besloten, in ieder geval niet tien jaar achtereenvolgende compensatie aan dezelfde dagbladen verleend kan worden. Dat zou onmogelijk zijn, alleen al doordat de compensatie over de boekjaren 1984, 1987 en 1988 achterwege blijft.

Over het standpunt van de minister, dat steunverlening aan verlieslijdende dagbladen een tijdelijk karakter dient te hebben op basis van een ondernemingsplan, dat nauwkeurig de te bereiken doelen omschrijft, merkten wij het volgende op. Allereerst attendeerden wij erop dat de handicaps op het gebied van oplage en geografische verspreiding voor sommige bladen groot zijn en dat die handicaps een min of meer permanent en structureel karakter dragen. Ondernemingsplannen worden ontwikkeld teneinde onder meer deze handicaps te overwinnen. Het staat evenwel geenszins vast dat een ondernemingsplan altijd tot het beoogde doel van vermindering van deze handicaps leiden zal. Bovendien is het voor bepaalde bladen veelal zelfs niet of nauwelijks mogelijk plannen te maken die erin voorzien dat handicaps geheel worden overwonnen. De onmogelijkheid een plan op dit gebied te maken of te realiseren

¹² Brief van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers aan de minister van WVC d.d. 6 april 1989 over de evaluatie van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Deze brief is tevens gepubliceerd in de serie 'Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers' Adviezen 1989, R2.

behoeft echter geenszins per definitie te betekenen dat de onderneming tekort schiet: in het bijzonder bij kleinere bladen kunnen de handicaps dermate omvangrijk zijn, dat zij het maken of realiseren van hun ondernemingsplan nauwelijks zelf in de hand hebben.

Aan deze feiten wordt voorbijgezien, wanneer uitvoering zou worden gegeven aan het voornemen van de minister, dat bij het niet-realiseren van de in het ondernemingsplan gestelde doelen de compensatie wordt gestopt. We realiseerden ons echter wel de mogelijkheid, dat bepaalde bladen met een steeds geringer draagvlak op de lezersmarkt aanvragen voor de compensatieregeling indienen. Dan kan er bij de uitvoering van de regeling een moment aanbreken, waarop geconstateerd moet worden dat de offers om een blad in stand te houden en ten behoeve daarvan compensatie te verkrijgen, niet meer opwegen tegen de lezersopbrengst. Wij meldten daarbij de mogelijkheid te overwegen, een maximum te stellen aan de hoogte van een compensatie-uitkering in relatie tot de lezersopbrengsten.

Wat betreft het verschijnsel van compensatie aan verlieslijdende bladen binnen winstgevendende concerns stelden wij vast, dat de minister niet was ingegaan op onze overwegingen op dit punt. In ons advies hadden wij allereerst gewezen op het feit, dat dit verschijnsel steeds minder uitzonderlijk wordt, gelet op het groeiend aantal dagbladen in concernverband. Bovendien werd aangetekend, dat de compensatie er mede op gericht is het beslissingsproces van concerns over het voortbestaan van verlieslijdende bladen zodanig te beïnvloeden, dat besloten wordt tot handhaving van die bladen. Maar concerns streven uiteraard naar een zo gunstig mogelijk bedrijfsresultaat en kunnen daarin alleen slagen wanneer verlieslijdende onderdelen worden beëindigd, dan wel wanneer een bijdrage in het verlies wordt ontvangen. Aan die feitelijke gang van zaken wordt voorbijgegaan, wanneer besloten zou worden het positieve concernresultaat nadrukkelijk mee te wegen in de hoogte van de steunverlening, zoals door de minister blijkens genoemde brief werd beoogd. Niet het concernresultaat maar de voordelen die een concern behaalt door het uitgeven van een krant in samenhang met andere uitgaven of andere concernactiviteiten zouden dienen te worden meegewogen. Wij kondigden dan ook aan, de daaruit voortvloeiende voordelen van het concernverband in aanmerking te zullen nemen bij het bepalen van de hoogte van de uitkering.

Tenslotte stonden we stil bij de opmerking van de minister, dat besluitvorming over het al dan niet voortzetten van de compensatieregeling eerst zal plaatsvinden op basis van een definitieve evaluatie van de regeling over de volledige periode van vijf jaar. We maakten de minister erop attent, dat in dat geval nog geruime tijd geen besluiten zouden kunnen worden genomen, omdat de regeling over 1986 – het laatste van de vijf experimentele boekjaren – in die fase nog in werking moest treden. Dit wel zeer late invoeringstijdstip van de regeling over dat jaar kon in overwegende mate worden toegeschreven aan het feit, dat daarvoor het Mediabesluit diende te worden aangepast, hetgeen slechts via een langdurige procedure mogelijk bleek. Het gevolg daarvan zou tevens zijn, zo signaleerden wij de minister, dat de evaluatie van de werking van de regeling over 1986 pas zou kunnen aanvangen nadat de aanvragen zijn ingediend, behandeld en afgewikkeld. Wij drongen er dan ook bij de minister op aan, spoedig een besluit te nemen over het al dan niet voortzetten van de regeling.

Besluitvorming

Door de val van het tweede kabinet-Lubbers werd de door de minister beoogde discussie met de Tweede Kamer voor onbepaalde tijd naar de toekomst verschoven. De nieuw aangetreden minister van WVC, mevr. drs H. d'Ancona, verklaarde ons in een brief van 11 december 1989 het ongewenst te achten, dat daarmee een lange periode van onzekerheid en onduidelijkheid voor de diverse dagbladuitgevers ontstaat. Op grond daarvan was zij tot het voornemen gekomen, bij algemene maatregel van bestuur te doen bepalen dat de compensatieregeling over het boekjaar 1989 zal worden toegepast. Zij verklaarde daarbij dat de regeling voor het boekjaar 1990 toegepast kan worden overeenkomstig de besluitvorming over de toekomst van de regeling, die mede gebaseerd zal worden op onze definitieve evaluatie. De middelen die voor de uitkeringen over beide jaren nodig zijn, te ramen op tweemaal f 15 mln., zouden uit de beschikbare middelen van het Bedrijfsfonds geput kunnen worden. In die brief verzocht de minister ons tevens, op korte termijn te adviseren over de inhoud van de beoogde AMvB voor het boekjaar 1989.

Wij besloten daarbij alles in het werk te stellen opdat de regeling over 1989 zo spoedig mogelijk op de rails zou kunnen worden gezet. Dit impliceerde dat in de regeling over dat jaar alleen maar beperkte veranderingen ten opzichte van de regelingen over eerdere jaren zouden kunnen worden doorgevoerd. De meer wezenlijke wijzigingen werden derhalve gereserveerd voor de regeling over 1990.

Vooruitlopend op een nadere bespreking in de volgende paragraaf van de voorbereiding van de regeling over 1989 zij hier vermeld dat de regeling over dat jaar bij het schrijven van dit jaarverslag in hoofdlijnen gereed was. Over de opzet en vorm van de regeling voor de jaren daarna – en in eerste instantie over 1990 – hadden wij een advies in voorbereiding genomen, dat tegen het einde van de zomer aan de minister zal worden uitgebracht. In het kader van die voorbereidende werkzaamheden hadden wij ook nog nader overleg met de NDP in voorbereiding.

2.6. Voorbereiding van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1989

Hiervoor kwam reeds ter sprake, dat de minister ons in december van het verslagjaar onder meer liet weten voornemens te zijn bij algemene maatregel van bestuur te doen bepalen dat de Compensatieregeling voor Dagbladen toegepast zal worden over het boekjaar 1989. Zij verzocht ons daarbij op korte termijn te adviseren over de precieze inhoud van de beoogde AMvB voor dat boekjaar, vooruitlopend op nadere aanbevelingen onzerzijds over de toekomstige opzet van de compensatieregeling ingaande het boekjaar 1990.

Bij het opstellen van dit advies lieten we ons allereerst leiden door de overweging, dat een verandering in de regeling vooruitlopend op een meer wezenlijke wijziging in de opzet van de compensatieregeling in de toekomst – waarover nog nader beslist moet worden – voor wat betreft de regeling over 1989 beperkt zou moeten blijven tot de meest noodzakelijke aspecten. Daarbij namen we tevens in aanmerking, dat de regeling in haar huidige vorm tot dusver niet onredelijk gefunctioneerd heeft. Bovendien gaven we ons rekenschap van de noodzaak, dat de regeling over 1989 op een zo kort mogelijke termijn tot stand dient te komen, alleen al om te vermijden dat er opnieuw een kloof ontstaat tussen het boekjaar waarop de regeling betrekking heeft en het boekjaar waarin de uitkeringen op basis van die regeling plaatsvinden.

Bij het schrijven van dit jaarverslag hadden deze overwegingen ons ertoe gebracht, de minister te adviseren te bevorderen dat het Mediabesluit op de kortst mogelijke termijn wordt aangepast. Die aanbeveling, vervat in onze brief van 29 maart 1990, was erop gericht te bereiken dat de in artikel 55 van het Mediabesluit genoemde ontvankelijkheidscriteria eveneens van toepassing verklaard zouden worden op het boekjaar 1989. Daartoe zou de verwijzing in artikel 55, eerste lid, van het Mediabesluit, naar het boekjaar 1986 gewijzigd kunnen worden in 'de boekjaren 1986 en 1989'.

Wij drongen er bij de minister op aan voor het wijzigen van het Mediabesluit op dit punt een procedure te kiezen, die het mogelijk zou maken dat de compensatieregeling aldus ten spoedigste over 1989 in werking treedt. Op deze wijze zou voorkomen kunnen worden dat het wijzigen van het Mediabesluit, evenals een voorgaande wijziging in het kader van de compensatieregeling, een tijdspanne van bijna anderhalf jaar in beslag neemt, met alle gevolgen van dien voor het functioneren van de regeling. Wij spraken daarbij de verwachting uit dat de compensatieregeling met deze ontvankelijkheidsgrenzen, die ook over 1986 werden toegepast, over 1989 zullen functioneren op een analoge wijze als de regeling over het eerstgenoemde jaar. Wel maakten wij melding van ons voornemen, in de richtlijnen die wij op grond van artikel 55, eerste lid onder a, van het Mediabesluit geven voor het berekenen van het exploitatieresultaat, enkele wijzigingen aan te brengen ter verbetering van het functioneren van de regeling. Bij het schrijven van dit jaarverslag waren we met het voorbereiden van deze gewijzigde richtlijnen in een eindfase.

3. Individuele steunverlening

3.1. Inleiding

In de Mediawet, die op 1 januari 1988 in werking trad, heeft de wetgever de werkingssfeer van ons fonds op drie punten willen verruimen.

Verruiming werkingssfeer

Ten eerste bepaalt de Mediawet dat persorganen, die voor steun uit het Bedrijfsfonds in aanmerking willen komen, een verschijningsfrequentie van minimaal éénmaal per maand dienen te hebben. Vóór de komst van de Mediawet was een minimaal wekelijkse verschijningsfrequentie vereist.

Ten tweede zegt de wet in artikel 129, tweede lid, onderdeel b, dat het Bedrijfsfonds uitsluitend financiële steun kan verlenen ten behoeve van persorganen:

die in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie bevatten over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede gericht op politieke meningsvorming.

Het woord 'mede' is in deze bepaling terechtgekomen na aanvaarding door de Tweede Kamer van een motie van de Tweede- Kamerleden Van der Sanden en Beinema. In het voorontwerp van wet was in plaats van 'mede' in het belang van sprake van 'vooral' in het belang van.....etc.'.

De Memorie van Antwoord bij de behandeling van het toenmalige wetsvoorstel Mediawet stelt dat deze wijziging kan worden opgevat als een verruiming van de werkingssfeer van ons fonds.

Ten derde werd door de invoering van de Mediawet de mogelijkheid geïntroduceerd van financiële steunverlening aan nieuwe dagbladen (artikel 130, derde lid).

Interpretatie van de wettekst

Evenals in 1988 hebben wij in 1989 veel aandacht besteed aan de praktische invulling van de verruiming van de werkingssfeer. Met name het in het voorgaande genoemde onderdeel b, van het tweede lid van artikel 129 van de wet leverde in ons bestuur bij de behandeling van aanvragen om individuele steun diverse keren uitgebreid stof tot discussie. De tekst van de wet biedt op dit punt enige beleidsruimte. Uiteraard streven we daarbij naar een consistentie in het te voeren beleid.

3.2. Aanvragen

In de loop van 1989 hebben wij negen aanvragen om individuele financiële steun behandeld.

Een aanvraag, daterend uit het laatste kwartaal van 1988, werd door ons in maart 1989, althans voor een deel, ingewilligd.

Een andere aanvraag, welke oorspronkelijk in 1988 was ingediend, werd in het verslagjaar, na eerst ingetrokken en daarna aangepast en weer ingediend te zijn, eveneens door ons gehonoreerd.

De overige zeven betroffen nieuwe aanvragen.

Twee aanvragen werden door ons afgewezen, daar de desbetreffende bladen naar onze mening niet pasten in de omschrijving van de werkingssfeer van ons fonds, zoals deze door de Mediawet wordt omschreven.

Eén aanvraag werd ingetrokken, nadat wij hadden meegedeeld het voornemen te hebben de aanvraag af te wijzen. Het ging hier om een blad, waarbij de financiering van de in de aanvraag gepresenteerde plannen naar onze mening door het concern, dat het desbetreffende blad uitgeeft, kan worden verzorgd.

Een andere aanvraag werd door de uitgever ingetrokken nadat de uitgave van het betreffende blad was gestaakt.

Drie aanvragen waren eind 1989 nog in behandeling. Inmiddels is bij het afsluiten van de tekst van dit jaarverslag één van deze aanvragen gehonoreerd en is één andere aanvraag afgewezen.

3.2.1. 'De Tijd'

In ons jaarverslag over 1988 maakten wij melding van het feit dat het weekblad 'De Tijd' in december van dat jaar een aanvraag had ingediend om een bijdrage in de financiering van een actieplan, dat er gedurende een periode van vier jaren toe zou moeten leiden dat 'De Tijd' van een verliesgevende naar een kostendekkende exploitatie zou worden gebracht.

Voor de uitvoering van de plannen in 1989 werd ons fonds om een financiële bijdrage in de vorm van een uitkering van in totaal f 1.400.000 verzocht. Tevens meldde 'De Tijd' dat het verzoek om dit bedrag deel uitmaakte van een totaalaanvraag over meerdere jaren ad f 3.000.000. De bedragen boven de f 1.400.000, waar in eerste instantie voor 1989 om werd verzocht, zouden noodzakelijk zijn voor de financiering van de plannen in de volgende jaren.

Aarzelingen in ons bestuur

Op grond van de met de aanvraag ingediende plannen bestonden bij ons bestuur aarzelingen t.a.v. de mogelijkheden tot inwilliging van de aanvraag. Ten eerste is daar het feit dat 'De Tijd' wordt uitgegeven door een dochtervennootschap van de VNU, hetgeen, gelet op de rendementspositie van dit concern, zou kunnen impliceren dat het financiële draagvlak voor de exploitatie van het blad voldoende groot kan worden geacht. In zo'n situatie is steunverlening uit het Bedrijfsfonds niet nodig en gelet op de Mediawet ook niet of nauwelijks mogelijk.

Ten tweede aarzelde ons bestuur als gevolg van de reeds enige tijd krimpende markt voor opinieweekbladen. Oplagegroei van één opinieweekblad als gevolg van mede door het Bedrijfsfonds gefinancierde maatregelen of acties van de uitgever van het desbetreffende blad zou kunnen leiden tot een verslechtering van de positie van de andere opinieweekbladen.

Voornemen tot een partiële inwilliging van de aanvraag

In gesprekken die wij naar aanleiding van de aanvraag met 'De Tijd' voerden, kwam naar onze mening vast te staan dat een extra-financiële inspanning van de zijde van het concern, die verder zou gaan dan hetgeen op dat moment vanuit het concern was toegezegd, niet te verwachten was. Die vaststelling leidde tot de conclusie dat uitblijven van een Bedrijfsfonds-bijdrage direct gevaar op zou leveren voor de voortzetting van de exploitatie van 'De Tijd'.

Daarbij kwam dat vertegenwoordigers van het blad er in onze gesprekken in slaagden redelijkerwijs aannemelijk te maken dat 'De Tijd' zich met de uitvoering van de plannen niet in eerste aanleg richtte op de bestaande opinieweekbladenmarkt, maar daaraan een nieuw segment, een nieuwe en verjongde lezersgroep, toe wilde voegen. Hoewel aan het welslagen van het plan naar onze mening grote risico's waren verbonden, overwogen wij dat het bereiken van een rendabele exploitatie binnen een redelijke termijn op voorhand niet onmogelijk moest worden geacht. Deze overweging gecombineerd met beide genoemde vaststellingen ten aanzien van het financiële draagvlak van 'De Tijd' en de mogelijkheden tot het benaderen van een nieuwe markt brachten ons tot de conclusie dat hier een taak voor ons fonds zou kunnen zijn weggelegd.

Op grond hiervan besloten wij in te gaan op het verzoek van 'De Tijd' voor zover dit het eerste uitvoeringsjaar van het project betrof. Tevens besloten wij daarbij niet verder te gaan dan het ter beschikking stellen van maximaal 50% van het voor dat jaar gevraagde bedrag van f 1.400.000. Voorwaarde bij het verstrekken van het bedrag van f 700.000 zou naar onze mening moeten zijn dat eenzelfde bedrag, de andere 50%, door het concern ter beschikking zou moeten worden gesteld.

Steunaanbod geaccepteerd

In de maand februari van het verslagjaar lieten wij 'De Tijd' weten binnen bepaalde voorwaarden bereid te zijn een bedrag van f 700.000 als uitkering ter beschikking te stellen. Dit, zoals reeds vermeld, onder de voorwaarde dat het concern minimaal eenzelfde bedrag zou verstrekken.

Nadat 'De Tijd' ons had laten weten dit steunaanbod inclusief de voorwaarden te accepteren, rondde wij in maart 1989 onze besluitvorming af.

Nadat ook het concern ons schriftelijk had bevestigd ten behoeve van de uitvoering van de plannen een bedrag van f 700.000 ter beschikking van het blad te zullen stellen, betaalden wij de toegezegde bijdrage uit aan 'De Tijd'.

Bij het schrijven van dit jaarverslag overlegde De Tijd met de Haagse Post over eventuele samenwerking.

3.2.2. 'Nieuwe Bêta'

In 1988 ontvingen wij een aanvraag van het maandblad 'Nieuwe Bêta'. 'Nieuwe Bêta' is een sedert 1986 verschijnend maandblad voor milieu, energie en schone technologie, dat wordt uitgegeven door de in Delft gevestigde Stichting Nieuwe Bêta. Het blad is in wezen een voortzetting door een andere uitgever van het blad 'Bêta', dat

in de periode 1964 tot 1981 deels op de open markt, deels via controlled circulation werd verspreid.

'Nieuwe Bêta' had ten tijde van de aanvraag het plan een beoogde groei van het abonnee-aantal tot ca. 5.000 niet in de oorspronkelijk voorziene 3,5 jaar maar versneld in 2,5 jaar te doen plaatsvinden. Voor de uitvoering van dit project 'Versnelde Groei' vroeg men ons om financiering van in totaal f 183.500, deels door middel van een uitkering en deels via het ter beschikking stellen van een achtergestelde lening.

Voorgenomen besluit de aanvraag af te wijzen

In juli 1988 lieten wij Nieuwe Bêta weten het voornemen te hebben de aanvraag niet in te willigen en stelden wij de uitgever in de gelegenheid de aanvraag in te trekken. Naar onze mening was er duidelijk aanleiding tot gerede twijfel over de vraag of Nieuwe Bêta voldeed aan de eis van de Mediawet, dat in het blad een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, betrekking hebbend op uiteenlopende sectoren van de samenleving, wordt behandeld. In die zin, zo overwogen wij, liet het zich aanzien dat 'Nieuwe Bêta' niet tegemoet kwam aan de in de Mediawet weergegeven omschrijving van de werkingssfeer van ons fonds.

Definitieve besluitvorming aangehouden

Op grond van de motivering dat een definitieve afwijzing van de Bedrijfsfonds-aanvraag in dat stadium een negatief effect zou kunnen hebben op de resultaten van het overleg met een mogelijke andere subsidiegever, verzocht 'Nieuwe Bêta' ons onze definitieve besluitvorming op te schorten.

Gelet op de schade die het blad inderdaad van publikatie van ons definitieve besluit zou kunnen leiden, besloten wij aan dit verzoek te voldoen.

Afgrenzing werkingssfeer: moeilijke zaak

Een duidelijke afgrenzing van de werkingssfeer van ons fonds op basis van de tekst van de Mediawet bleek in het geval van Nieuwe Bêta een moeilijke zaak te zijn. In hoeverre omvat het milieu, en daaraan gekoppeld energie en schone technologie, een sector van de maatschappelijke actualiteit, dan wel heeft het betrekking op meerdere en uiteenlopende sectoren van de samenleving.

Aanvraag opnieuw aan de orde

In februari 1989 nam de Stichting Nieuwe Bêta opnieuw contact met ons op, met de mededeling dat men het voornemen had de bestaande aanvraag in te trekken en een nieuwe aanvraag in te dienen. Motivatie van dit voornemen van de uitgever was de overweging dat de discussie over milieu en energie, meer nog dan één jaar geleden ten tijde van het indienen van de oorspronkelijke aanvraag, een zeer breed karakter had gekregen en op alle sectoren van de samenleving betrekking had.

Aanvraag 'Nieuwe Bêta' ontvankelijk

In onze discussies constateerden wij dat het milieu de laatste jaren meer en meer een centraal politiek 'issue' was geworden, dat zijn invloed heeft op nagenoeg alle aspecten van onze samenleving. Milieu-aspecten zijn thans verweven met zeer veel politieke keuzes en beslissingen, die in onze samenleving worden genomen. Op grond van deze overweging kwamen wij tot de conclusie dat 'Nieuwe Bêta' geacht moest worden te passen binnen de werkingssfeer van ons fonds. Immers, het milieu kan niet als één aparte, te isoleren sector van de maatschappelijke werkelijkheid worden beschouwd. In die zin voldeed 'Nieuwe Bêta' aan de omschrijving in de

Mediawet, dat het blad een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit diende te behandelen, mede gericht op politieke meningsvorming. Bovendien, zo stelden wij vast, bevatte het blad in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie over die gevarieerde aspecten van de actualiteit. Medio juli van het verslagjaar lieten wij de Stichting Nieuwe Bêta weten, dat het blad naar onze mening voldeed aan de ontvankelijkheidsbepalingen, zoals de Mediawet die voor financiële steun uit het Bedrijfsfonds formuleert. Wij deelden derhalve mee open te staan voor een aanvraag van het blad.

Bestaande aanvraag ingetrokken, nieuwe aanvraag ingediend

'Nieuwe Bêta' liet ons vervolgens weten de aanvraag, waarover de definitieve besluitvorming in juli 1989 was aangehouden, in te trekken en kondigde aan ons met een nieuwe aanvraag te zullen benaderen.

In de nieuwe aanvraag, die wij in de maand oktober van het verslagjaar ontvingen, verzocht het blad om:

1. een uitkering van f 111.000 ten behoeve van een in 1990 uit te voeren éénmalige reorganisatie van de exploitatie van 'Nieuwe Bêta'; en
2. een krediet van f 250.000 ter dekking van de op dat moment begrote verliezen in de exploitatie tot 1994.

Positief besluit

Na daarover bij de Nationale Investeringsbank advies te hebben ingewonnen, concludeerden wij dat de plannen, zoals 'Nieuwe Bêta' die bij de aanvraag had gepresenteerd, de mogelijkheid van het realiseren van een rendabele exploitatie binnen een redelijke termijn in zich droegen. Derhalve konden deze plannen aangemerkt worden als een project, waarvoor financiële steun uit het Bedrijfsfonds kan worden verstrekt.

In november 1989 deelden wij de Stichting Nieuwe Bêta mede het voornemen te hebben de aanvraag van oktober van hetzelfde jaar in te willigen en het plan te hebben zowel de gevraagde uitkering van f 111.000 voor de éénmalige reorganisatie als het gevraagde krediet van f 250.000 ter dekking van de tot 1994 begrote verliezen ter beschikking te stellen. Wij deelden verder mee voornemens te zijn het krediet achter te stellen.

Nadat de Stichting Nieuwe Bêta ons had meegedeeld het steunaanbod, inclusief de daaraan verbonden voorwaarden, te zullen accepteren, rondten wij onze besluitvorming over deze aanvraag af.

De uitkering van f 111.000 werd nog tijdens het verslagjaar uitbetaald. Ook het krediet is, ten tijde van het afsluiten van de tekst van dit jaarverslag, door tussenkomst van de Nationale Investeringsbank inmiddels verstrekt.

3.2.3. 'Samen Wijs'

In januari 1989 ontvingen wij een aanvraag om financiële steun van het maandblad 'Samen Wijs'. 'Samen Wijs' wordt reeds ruim acht jaren uitgegeven door de in Rotterdam gevestigde Stichting Activering Minderheden Educatie Nederland 'S.A.M.E.N.' en afficheert zichzelf als een informatieblad voor opleiding, onderwijs en etnische groepen.

In de aanvraag verzocht 'Samen Wijs' ons om gedurende een periode van vijf jaren in tranches ter beschikking te stellen bijdrage van in totaal f 323.000. Deze uitkering zou bedoeld moeten zijn als financiering van de salariskosten van een nieuw aan te stellen adjunct-hoofdredacteur. Door middel van de inzet van deze nieuwe functionaris,

die in de taken ook niet-redigerende taken kreeg toebedeeld, beoogde men de oplage van het blad omhoog te brengen. Ten tijde van de aanvraag had het blad ca. 2.100 abonnees, voornamelijk personen en instellingen werkzaam in de sector van het onderwijs.

Voornemen tot negatieve besluitvorming

In de maand maart van het verslagjaar deelden wij de uitgever van 'Samen Wijs' mede voornemens te zijn de aanvraag niet in te willigen op grond van de volgende overwegingen.

'Samen Wijs' beperkt zich tot zaken die in relatie staan tot opleiding, onderwijs en vorming, meer in het bijzonder tot opleiding, onderwijs en vorming van Minderheden in Nederland. Door deze beperking werd naar onze mening niet voldaan aan de eis van de Mediawet, dat in het blad een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, betrekking hebbend op uiteenlopende sectoren van de samenleving, wordt behandeld. In die zin kwam 'Samen Wijs' niet tegemoet aan de omschrijving van de werkingssfeer van ons fonds, zoals vastgelegd in artikel 129 van de Mediawet.

Reactie en definitief negatief besluit

In antwoord op ons voorgenomen besluit verzocht 'Samen Wijs' ons terug te komen op het voorgenomen besluit de aanvraag af te wijzen. Het blad wees er op, dat het zich onder meer bezighoudt met opleiding, onderwijs en vorming van minderheden, maar als gevolg daarvan tevens zeer sterk bezig is met de maatschappelijke actualiteit en de politieke meningsvorming die daarmee verbonden is.

In antwoord op de reactie van 'Samen Wijs' deelden wij mee dat wij in deze reactie geen aanleiding hadden gevonden ons voornemen tot het afwijzen van de aanvraag te heroverwegen en dat wij derhalve besloten hadden de aanvraag definitief niet te honoreren.

3.2.4. 'Leef Tijd'

Begin februari 1989 werd een aanvraag ingediend ten behoeve van het maandblad 'Leef Tijd', een tijdschrift over ouder worden, dat wordt uitgegeven door het in Den Haag gevestigde Studie- en Informatiecentrum voor Ouderenbeleid van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenbeleid.

In de aanvraag werd aangekondigd dat het blad dreigde te verdwijnen als gevolg van de herstructurering van de landelijke organisaties op welzijnsgebied. De uitgever zei 1989 te willen gebruiken voor het vinden van een structurele oplossing voor het blad. Ter overbrugging van de tussenliggende periode verzocht men het Bedrijfsfonds om een financiële bijdrage van f 90.000.

Voornemen tot negatieve besluitvorming

In de maand april van het verslagjaar lieten wij 'Leef Tijd' weten het voornemen te hebben de aanvraag af te wijzen. Reden voor ons voornemen was de overweging dat 'Leef Tijd' niet voldeed aan de omschrijving in de Mediawet van de werkingssfeer van ons fonds.

Zoals reeds eerder in dit verslag gememoreerd, stelt de wet namelijk dat financiële steun ten laste van onze middelen uitsluitend kan worden verleend ten behoeve van persorganen die in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie bevatten over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede in het belang van de politieke meningsvorming. In de Memorie van Toelichting van de Mediawet is daarbij nog gesteld dat met 'gevarieerd deel' bedoeld wordt: 'betrekking hebbend op uiteenlopende sectoren van de samenleving'.

Naar ons oordeel kwam 'Leef Tijd' in onvoldoende mate aan deze omschrijving tegemoet.

In onze brief stelden wij de uitgever van het blad tenslotte in de gelegenheid de aanvraag in te trekken.

Aanvraag gehandhaafd, definitief negatief besluit

In mei liet Het Studie- en Informatiecentrum voor Ouderenbeleid ons weten niet voornemens te zijn de aanvraag in te trekken. Men achtte het vanuit een oogpunt van jurisprudentie en ten behoeve van eventuele gelijksoortige verzoeken juist, dat onze besluitvorming werd afgerond en gepubliceerd.

Tenslotte deelde men ons mede in die fase reeds een structurele oplossing voor de continuering van de uitgave van 'Leef Tijd' te hebben gevonden.

Vervolgens lieten wij 'Leef Tijd' weten op grond van onze reeds bestaande argumentatie, definitief besloten te hebben de aanvraag niet te honoreren.

3.2.5. FAX-krant

Eind augustus 1989 ontvingen wij een aanvraag van de onderneming FAX-Press B.V. i.o. te Amsterdam. Deze onderneming deelde ons mee van plan te zijn binnen afzienbare tijd de exploitatie te starten van een dagelijks verschijnend persorgaan, dat niet op de conventionele wijze maar per telefax onder de abonnees zou worden verspreid. Beoogd werd daarbij een blad dat in kort bestek nieuwsvoorziening verzorgt en daarnaast, aldus de aanvraag, analyse, commentaar en achtergrondinformatie verstrekt.

Met de aanvraag, waarin in totaal om een bedrag van f 760.000 werd verzocht, deed FAX-Press B.V. i.o. een beroep op de ons in het derde lid van artikel 130 van de Mediawet geboden mogelijkheid financiële steun te leveren aan de start van de exploitatie van een dagblad.

Voornemen tot afwijzing van de aanvraag

Met een brief van 21 december van het verslagjaar lieten wij FAX-Press B.V. i.o. weten het plan te hebben de aanvraag af te wijzen. Naar onze mening voldeed de aanvraag niet aan de omschrijving van de werkingssfeer van ons fonds zoals deze in artikel 129 van de Mediawet is weergegeven. In het onderdeel b van dit artikel zegt de wet dat steun mogelijk is voor bladen die:

'in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie bevatten over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede in het belang van de politieke meningsvorming'.

Bovendien zou de FAX-krant naar ons oordeel onvoldoende recht doen aan de centrale doelstelling van ons fonds, zoals die is geformuleerd in het eerste lid van artikel 123 van de wet, namelijk:

'Het Bedrijfsfonds voor de Pers heeft ten doel het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming'.

Uit de bij de aanvraag gevoegde documentatie hadden wij geconstateerd dat de FAX-krant met name in de beginfase van de exploitatie door de initiatiefnemers vooral bestemd werd voor zakelijke fax-bezitters in de dienstverlenende sector. Een beperkte markt, die in de aanvraag zeer nauwkeurig werd omschreven en die vooralsnog ook niet praktisch voor uitbreiding vatbaar zou zijn.

In de stukken was verder vermeld dat de krant zich niet alleen door de wijze van produktie en verspreiding zou onderscheiden van conventionele dagbladen, maar ook door:

- de selectie van nieuws en informatie;
- de beknopte wijze van schrijven; en
- het uitgesproken service-element.

Door deze combinatie zou de FAX-krant een blad zijn waar de lezers 'direct profijt van zouden hebben'.

Mede gelet op de bovendien in de plannen voorziene zeer kleine redactionele bezetting van de krant, waren wij op grond van het voorgaande van mening dat het hier een blad betrof dat uit zou gaan van een journalistieke formule, die in een aanmerkelijk geringere variatie zou voorzien dan in de omschrijving in de wet van onze werkingsfeer was bedoeld.

Reactie en definitief besluit

Nadat de initiatiefnemers, daartoe door ons in de gelegenheid gesteld, gereageerd hadden op ons voorgenomen besluit, rondden wij onze besluitvorming in maart 1990 af en lieten FAX-Press B.V. i.o. weten de aanvraag definitief niet in te willigen.

3.2.6. Weekkrant Suriname

In ons jaarverslag over 1988 maakten wij melding van onze beslissing een uitkering van f 83.000 te verstrekken aan de Weekkrant Suriname ten behoeve van de financiering van de investering van het blad in geautomatiseerde zet- en printapparatuur.

Opnieuw een aanvraag

In de tweede helft van het verslagjaar diende de Weekkrant Suriname opnieuw een aanvraag bij ons in. Ditmaal betrof het een tweeledig verzoek:

- a. een bijdrage van ruim f 80.000 ten behoeve van de investering in apparatuur, die een aanvulling zou zijn op het in 1988 met financiële hulp van ons fonds aangeschafte geautomatiseerde zetsysteem; en
- b. een bijdrage van f 65.000 ter compensering van de schuldpositie van de Weekkrant Suriname.

Positieve reactie

Hoewel de Weekkrant Suriname sedert 1985 reeds tweemaal eerder via ons fonds financiële steun had ontvangen, overwogen wij dat de voorgestelde aanvullings-investering voor het blad een goede zaak zou zijn. Bovendien constateerden wij dat de beide eerdere steunoperaties kennelijk succes hadden gehad. De Weekkrant Suriname verschijnt nog altijd en de exploitatie-uitkomsten bewegen zich in positieve richting.

Na financieel-economisch advies te hebben ingewonnen, besloten wij in februari 1990 de weekkrant Suriname een driejarig krediet van f 150.000 aan te bieden.

Nadat dit steunaanbod door de uitgever van het blad was geaccepteerd, rondden wij onze besluitvorming af.

Bij het afsluiten van dit jaarverslag is het krediet inmiddels opgenomen.

3.3. AROB-beroep

3.3.1. Inleiding

Sedert het in werking treden van de Mediawet per 1 januari 1988 functioneert ons fonds als een zelfstandig bestuursorgaan.

Sinds die datum is het niet langer de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur die, na door ons geadviseerd te zijn, de uiteindelijke beslissingen neemt over aanvragen tot individuele financiële steun aan persorganen. Ons bestuur heeft thans op grond van de Mediawet de bevoegdheid zelfstandig beslissingen te nemen over aanvragen om financiële steun.

Dat heeft tot gevolg dat al onze beslissingen over steunverlening vatbaar zijn voor beroep op grond van de Wet Administratieve Rechtspraak Overheidsbeschikkingen.

In het verslagjaar werd op het gebied van de individuele financiële steunverlening tegen twee van onze besluiten op grond van de genoemde wet beroep aangetekend bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State.

In het eerste geval betrof het een besluit een aanvraag niet in te willigen op grond van de overweging dat het bij de aanvraag ingediende project geen uitzicht bood op een rendabele exploitatie binnen een redelijke termijn. In het andere geval betrof het een persorgaan dat naar onze mening niet paste in de werkingssfeer van ons fonds.

3.3.2. Politiek-cultureel maandblad 'Dilemma'

In maart 1989 besloten wij de aanvraag om een financiële bijdrage van f 96.000 voor de exploitatie van het politiek-cultureel maandblad 'Dilemma' af te wijzen. 'Dilemma' werd uitgegeven door de in Amsterdam gevestigde Stichting Rode Emma.

Hoewel 'Dilemma' naar onze mening paste in de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds, kwamen wij tot de conclusie dat de plannen, voor de uitvoering waarvan om de financiële steun was verzocht, geen uitzicht boden op een rendabele exploitatie binnen een redelijke termijn. De aanvraag voldeed derhalve naar onze mening niet aan het tweede lid van artikel 130 van de Mediawet.

In ons jaarverslag over 1988¹⁴ is de behandeling van deze in 1988 ingediende aanvraag toegelicht.

Beroep bij de Raad van State

In april van het verslagjaar deelde de Stichting Rode Emma ons mede besloten te hebben tegen ons besluit in beroep te gaan bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State.

Nadat wij kennis hadden kunnen nemen van het beroepschrift, bleek dat het verzoek om het treffen van een voorlopige voorziening een bedrag van ca. f 50.000 beliep. Dit bedrag zou noodzakelijk zijn voor de werving van een zodanig aantal abonnees dat het

¹⁴ Zie aldaar, pagina 31.

abonnee-aantal binnen een periode van twee jaar tot minimaal 1.000 zou worden gebracht, hetgeen de voortzetting van de exploitatie van het blad bedrijfseconomisch zou waarborgen. Het verzoek om de voorlopige voorziening was verder gestoeld op de motivatie dat 'Dilemma', als gevolg van het totale tijdsbeslag van onze behandelingsprocedure en de behandeling van het beroep bij de Raad van State, ernstig in zijn belangen zou worden geschaad.

Motivering van het beroep

Het beroep van de Stichting Rode Emma was gegrond op twee motieven.

Ten eerste achtte men onze motivering van de afwijzing dat de plannen rond 'Dilemma' geen uitzicht boden op een rendabele exploitatie binnen een redelijke termijn niet op redelijke gronden te zijn gestoeld. Temeer daar de Nationale Investeringsbank in zijn advies aan ons te kennen had gegeven dat, hoewel vraagtekens konden worden gezet bij het continuïteitsperspectief van 'Dilemma', de doelstelling van het bereiken van 1.000 abonnees binnen twee jaar bij een intensieve wervingscampagne weliswaar optimistisch, maar niet onhaalbaar leek.

Ten tweede bleek Rode Emma haar beroep te stoelen op de duur van de behandelingsprocedure van de aanvraag.

Verweer

Het verzoek om het treffen van een voorlopige voorziening diende voor de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State 17 juli van het verslagjaar. Ter informatie over onze hierboven reeds genoemde grond voor de afwijzing, brachten wij tijdens de zitting naar voren dat 'Dilemma' slechts geholpen zou zijn met een uitkering. Gelet op de tekst van de Mediawet echter zou financiële steun, zo deze al verstrekt had kunnen worden, slechts kunnen worden gegeven in de vorm van een krediet. Gezien het aantal abonnees en de groei in dit aantal waarop het blad zich richtte, waren wij van mening dat de exploitatie van 'Dilemma' de financiële lasten, die verbonden zouden zijn aan een krediet, niet zou toelaten. Deze constatering leidde ons tot de conclusie dat de continuïteit van het blad niet was verzekerd. Daarbij kwam dat de verschijning van het blad inmiddels ook feitelijk was opgehouden.

Ten aanzien van de duur van de behandelingsprocedure stelden wij dat op die grond geen beroep kon worden gedaan, gelet op het feit dat de duur van de procedure was bepaald door het, ondanks herhaalde rappellen, niet of zeer langzaam door 'Dilemma' ter beschikking stellen van de gegevens, die wij voor de beoordeling van de aanvraag nodig hadden.

Verzoek om voorlopige voorziening door Raad van State afgewezen

In de maand september van het verslagjaar liet de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State weten onvoldoende termen aanwezig te zien om tot het treffen van een voorlopige voorziening over te gaan en derhalve het verzoek om zo'n voorziening af te hebben gewezen. Vooruitlopend op de bodemprocedure en wijzend op het voorlopige karakter van de uitspraak ten aanzien van ons door 'Dilemma' bestreden besluit, achtte de Raad het nadeel van 'Dilemma' bij uitvoering van het bestreden besluit niet onevenredig in verhouding tot het daarmee te dienen belang. Wel zei de Raad de motivering van ons door 'Dilemma' bestreden besluit uiterst summier te achten.

Bodemprocedure stopgezet en blad opgeheven

In oktober 1989 ontvingen wij van 'Dilemma' een persbericht, waarin melding werd gemaakt van het feit dat de bodemprocedure was stopgezet en dat 'Dilemma', nadat de verschijning van het blad reeds geruime tijd was gestaakt, was opgeheven.

3.3.3. Handicap Magazine

In maart 1988 hadden wij een aanvraag ontvangen van het door de Gehandicaptenraad uitgegeven blad 'Handicap Magazine'¹⁵.

In augustus van dat jaar hadden wij laten weten de aanvraag niet te zullen honoreren. Naar ons oordeel beperkte 'Handicap Magazine' zich tot zaken die, uitsluitend dan wel in hoofdzaak, de gehandicapte mens raken. Door deze beperking werd, zo overwogen wij, niet voldaan aan de eis van de Mediawet, dat in het blad een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, betrekking hebbend op uiteenlopende sectoren van de samenleving, dient te worden behandeld.

'Handicap Magazine' in beroep bij de Raad van State

In de maand december van het verslagjaar liet de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State ons weten in augustus 1988 een beroepschrift van de Gehandicaptenraad te hebben ontvangen, waarin bezwaar werd aangetekend tegen onze beslissing de aanvraag af te wijzen.

In het beroepschrift motiveerde de Gehandicaptenraad zijn bezwaren met de stellingen, dat onze beslissing was genomen in strijd met:

- a. onderdeel b van het tweede lid van artikel 129 van de Mediawet; en
- b. het gelijkheidsbeginsel.

De Gehandicaptenraad stelde dat 'Handicap Magazine' in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie bevat, en dat daarin, weliswaar vanuit het standpunt van de gehandicapten, de meest diverse onderwerpen uit uiteenlopende sectoren van de samenleving aan de orde komen. Verder stelde de Gehandicaptenraad dat het blad de actualiteit volgt en naar doelstelling en inhoud is gericht op politieke meningsvorming.

Bovendien achtte de Gehandicaptenraad strijd met het gelijkheidsbeginsel aanwezig, omdat voor meerdere persorganen, aan welke door ons fonds financiële steun is verstrekt, geldt dat zij zich richten op een beperkte doelgroep of beperken tot zaken die die beperkte doelgroep raken. 'Handicap Magazine' zou daarin van deze bladen niet verschillen.

Beroepschrift aangemerkt als bezwaarschrift, en hoorzitting

In zijn brief van 14 december 1989 had de Raad van State ons verzocht te laten weten of wij het beroepschrift wensten aan te merken als bezwaarschrift.

Op 27 december antwoordden wij bevestigend.

Op grond hiervan vond op 10 januari 1990 een hoorzitting plaats, waarin ons bestuur zich ter voorbereiding van de nieuw te nemen beslissing had verzekerd van de deskundigheid en aanwezigheid van de heer prof. mr N.S.J. Koeman. Tijdens de hoorzitting werd de Gehandicaptenraad in de gelegenheid gesteld zijn bezwaren tegen onze beslissing van augustus 1988 nog eens toe te lichten. De raad stelde onder meer dat de raad de belangen van gehandicapten behartigt en zich in haar werkzaamheden richt op die groep, maar dat 'Handicap Magazine' volstrekt redactioneel onafhankelijk van de raad en zelfstandig opereert.

¹⁵ Zie ons jaarverslag over 1988, pagina 30.

Bezwaar ongegrond verklaard

In februari 1990 lieten wij de Gehandicaptenraad weten het bezwaar ongegrond te verklaren. In de motivering van onze beslissing stelden wij onder meer dat artikel 129, lid 2, van de Mediawet aangeeft dat uitsluitend indien voldaan wordt aan de in dat artikellid genoemde eisen door ons fonds financiële steun kan worden verleend. Dat betekent echter niet, dat financiële steun *moet* worden verleend, wanneer aan de bedoelde eisen is voldaan. Binnen de door de wetgever, overigens in vage termen, aangegeven grenzen heeft ons bestuur beleidsvrijheid. Van die beleidsvrijheid maken wij gebruik teneinde een – naar ons oordeel alleszins redelijk – beleid te ontwikkelen omtrent het al dan niet verlenen van financiële steun. Bij de vaststelling van dat beleid, zo stelden wij, laten wij ons leiden door onder meer:

- de doelstelling van het Bedrijfsfonds zoals die in de wet is verwoord;
- de bedoeling die kennelijk heeft voorgezeten bij het formuleren van de in het tweede lid van artikel 129 genoemde eisen;
- de parlementaire geschiedenis van de Mediawet; en
- de opvatting dat ongewenste precedentswerking moet worden vermeden.

Verder memoreerden wij dat bij ons beleid centraal staat, dat die persorganen voor financiële steun in aanmerking komen, die door informatievoorziening en opinievorming bijdragen aan het democratisch functioneren van de Nederlandse samenleving. Financiële steun dient naar ons oordeel de pluriformiteit van de Nederlandse pers zoveel mogelijk te bevorderen, en dient naar onze mening niet te worden verstrekt aan persorganen, die zich uitsluitend of in hoofdzaak bezighouden met de behartiging van bepaalde belangen in de samenleving. Dat strookt ook met de bedoeling van de wetgever zoals die onder meer blijkt uit het bepaalde in artikel 129, lid 2 sub h, Mediawet. In verband daarmee hebben wij dan ook bij besluit van 29 mei 1989¹⁶ financiële steun geweigerd voor het tijdschrift *Leef Tijd*, dat zich met name op ouderen richt. Naar ons oordeel zou sprake zijn van een ongewenste precedentwerking, indien aan een persorgaan, dat zich uitsluitend of in hoofdzaak richt op belangen van bijvoorbeeld ouderen, jongeren, gehandicapten, zieken e.d. en dat de pluriformiteit van de Nederlandse pers voor het overige niet bevordert, financiële steun zou worden verleend.

3.4. Beheer van kredieten, verstrekt ten laste van de middelen van het Bedrijfsfonds

Een overzicht van de lopende kredieten is opgenomen in de jaarrekening¹⁷. Bij steunverlening in de vorm van een krediet, al of niet met bepaalde faciliteiten, treedt De Nationale Investeringsbank voor ons op als kredietbeheerder. Deze bank verstrekt de kredieten namens ons en voor onze rekening.

Over de financieel-economische stand van zaken bij de kredietnemers brengt de Nationale Investeringsbank regelmatig aan ons fonds rapport uit. Mede aan de hand van die rapporten beraden wij ons over stappen ter zake van problemen die op dit gebied aan de orde komen.

Aan het begin van het verslagjaar stond een kredietbedrag uit van f 4.435.000. Met betrekking tot drie bladen, waarmee ons fonds in het verslagjaar een kredietrelatie onderhield, vonden ontwikkelingen plaats die onze speciale aandacht vroegen.

¹⁶ Zie pag. 23 van dit verslag.

¹⁷ Zie pagina 58 van dit verslag.

3.4.1. De Waarheid

Ten behoeve van de exploitatie van De Waarheid verstrekten wij in 1981 een krediet van f 2.000.000. Aan dit krediet was de faciliteit van een rente- en aflossingsvrije periode verbonden tot medio 1986. De rentevoet, die oorspronkelijk, aansluitend bij de indertijd geldende marktrente, 10% bedroeg, werd in 1986 in neerwaartse richting aangepast tot 6%.

Nadat na medio 1986 de Stichting Bepenak, uitgever van De Waarheid, haar aan het krediet verbonden financiële verplichtingen volgens schema nakwam, bleken daarna deze verplichtingen té zwaar te zijn voor de verlieslijdende exploitatie van De Waarheid. Achterstanden ontstonden in de betaling van rente en aflossing.

Kredietvoorwaarden aangepast

In 1989 gingen wij op verzoek van De Waarheid akkoord met de volgende aanpassing van de voorwaarden:

1. de resterende looptijd van het krediet werd met ingang van 1 juli 1989 op 10 jaren gesteld;
2. de rente- en aflossingsvrije periode, zoals die in de oorspronkelijke kredietovereenkomst was voorzien tot 1 juli 1986 werd verlengd tot 1 juli 1989.

Deze aanpassing maakt deel uit van een totaalpakket van samenhangende maatregelen, dat ten doel had een sanering van de schuldpositie van de Stichting Bepenak te realiseren.

Inhouding deel compensatie-uitkeringen 1985 en 1986

In een eerdere fase hadden wij De Waarheid laten weten ca. 50% van de uitkeringen ten behoeve van De Waarheid op grond van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1985 en 1986 te zullen inhouden en de ingehouden bedragen in mindering te zullen brengen op het openstaande saldo van het krediet.

In de maand april van het verslagjaar werden de definitieve compensatie-uitkeringen over 1985 bekend. Voor De Waarheid betekende dit dat de restant-uitkering ad f 261.420 op grond van ons zojuist genoemde besluit door ons werd ingehouden. Wij brachten dit bedrag in mindering op het schuldsaldo.

In november 1989 deelden wij het blad voorts mede, vooruitlopend op de definitieve vaststelling van de compensatie-uitkeringen over 1986, een bedrag van f 100.000 in mindering te brengen op het op 1 juli van dat jaar openstaande debetsaldo van het krediet. Met deze beslissing voldeden wij aan een verzoek van De Waarheid, deze inhouding reeds nu en per valutadatum 1 juli te effectueren. Enige verlichting van de druk op de liquiditeitspositie van de exploitatie van het blad was hiervan het gevolg.

Einde exploitatie dagblad

Eind april 1990 is de uitgave van het dagblad De Waarheid beëindigd en heeft de Stichting Bepenak zijn activiteiten voortgezet door middel van het uitgeven van het weekblad 'Forum'.

Tijdens het schrijven van dit jaarverslag besloten wij in het kader van die reorganisatie een bedrag van f 1 mln. van het openstaande debetsaldo kwijt te schelden.

In ons volgende jaarverslag komen wij op deze beslissing terug.

3.4.2. Haagse Post

Aan het weekblad de Haagse Post is reeds meerdere malen door het Bedrijfsfonds in diverse vormen financiële ondersteuning verstrekt. Een overzicht van hetgeen sedert het in het leven roepen van het Bedrijfsfonds en tot 1988 door ons ten behoeve van dit

blad is gedaan, is verstrekt op de pagina's 22 en 23 van ons jaarverslag over 1987. Eind 1985 scholden wij van een oorspronkelijk uit 1974 daterend krediet aan de Haagse Post ca. 50%, te weten een bedrag van f 630.000, kwijt. De resterende 50% werd achtergesteld en met een aflossings- en rentevrije periode tot medio 1988 alsmede tegen een verlaagde rentevoet gecontinueerd.

Zoals wij in ons jaarverslag over 1988 reeds meldden nam de Haagse Post eind 1987 contact met ons op teneinde de mogelijkheden te bespreken van een verlenging van de periode, waarin het blad was vrijgesteld van het betalen van rente en aflossing. In de gesprekken die daarna met de Haagse Post over deze problematiek werden gevoerd, gaven wij telkens blijk van onze bereidheid open te staan voor overleg over de wijze waarop, uitgaande van de moeilijkheden waarin het blad zich in die fase bevond, de kredietverplichtingen in de exploitatie konden worden ingepast.

Voorwaarden van het krediet

Ook in 1989 voerden wij overleg met de Haagse Post over het krediet. De behandeling van het verzoek om aanpassing van de kredietvoorwaarden kon echter niet worden afgerond, omdat wij constateerden dat gedurende de afgelopen jaren niet volledig aan enkele voorwaarden van het krediet was voldaan. Deze situatie bleef gedurende het verslagjaar ongewijzigd, ook nadat wij de Haagse Post diverse malen wezen op het niet voldoen aan de overeengekomen en door het blad geaccepteerde condities en de uitgever van het blad verzochten deze situatie te corrigeren. Een en ander hield mede verband met een in 1989 voorgenomen reorganisatie van de onderneming van de Haagse Post. Bij het schrijven van dit jaarverslag was de Haagse Post in overleg met De Tijd over eventuele samenwerking.

3.4.3. Katholiek Nieuwsblad

In 1985 is ten laste van het Bedrijfsfonds een krediet van f 650.000 verstrekt aan de Stichting Katholiek Nieuwsblad ten behoeve van het gelijknamige blad. De rente- en aflossingsverplichtingen van het krediet zouden medio 1988 een aanvang hebben moeten nemen. In de overeenkomst die aan het krediet ten grondslag ligt, was bovendien voorzien dat de rente op basis van een rentevoet van 6% per jaar tot aan medio 1988 achteraf zou worden kwijtgescholden, als door het blad tot aan dat moment stipt aan de kredietvoorwaarden zou zijn voldaan.

Zoals wij in ons voorgaande jaarverslag reeds meldden zocht het Katholiek Nieuwsblad in 1988 contact met ons teneinde de moeilijkheden te bespreken, die het blad op grond van de ontwikkeling in de abonnee- en advertentie-inkomsten verwachtte ten aanzien van het voldoen aan de kredietverplichtingen.

Nieuwe aanvraag

De besprekingen mondden uit in een aanvraag van het Katholiek Nieuwsblad in maart 1989 om 4 jaar uitstel van de aflossing en rentebetaling van de lopende lening. Het krediet uit 1985 was oorspronkelijk bedoeld geweest voor de uitvoering van een project, dat op basis van een bepaalde ontwikkeling in de abonnee- en advertentie-inkomsten binnen een periode van ca. 3 à 4 jaren had moeten leiden tot een rendabele exploitatie. Daar de feitelijke ontwikkeling nogal bij de oorspronkelijke prognoses was achtergebleven, verzochten wij het Katholiek Nieuwsblad met een brief van april van het verslagjaar ons hierover nader te informeren, mede in het licht van dit project. Eerst in januari 1990 antwoordde het Katholiek Nieuwsblad op ons verzoek om informatie.

Op grond van deze informatie hebben wij inmiddels besloten het blad voor een periode

van 4 jaren rente kwijt te schelden en uitstel van het betalen van aflossingen te verlenen.

4. Bijdragen aan onderzoek in opdracht van derden

4.1. Inleiding

Ten laste van de middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers kunnen ingevolge de Mediawet en het Mediabesluit ook bedragen worden verleend ten behoeve van de uitvoering van onderzoek.

Dat betreffen allereerst bedragen voor onderzoek dat *in opdracht van ons bestuur* wordt uitgevoerd. Deze onderzoekstaak is een van de hoofdtaken die de Mediawet aan het Bedrijfsfonds voor de Pers heeft opdragen (art. 123 MW), nl. het verrichten dan wel doen verrichten van onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers. De ontwikkelingen in het verslagjaar betreffende deze taak komen in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Naast deze hoofdtak is aan het Bedrijfsfonds op grond van het Mediabesluit tevens de bevoegdheid gegeven, bijstand te verlenen in de vorm van een uitkering aan onderzoek dat *in opdracht van derden* wordt uitgevoerd en waarvoor aanvragen bij ons worden ingediend. Met name twee onderzoeksvormen komen hiervoor in aanmerking, te weten:

- organisatie-onderzoek, gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan (artt. 54 en 57 Mediabesluit); en
- onderzoek ten behoeve van de bedrijfstak als geheel, voor zover het onderzoek past in de doelstellingen van het Bedrijfsfonds (artt. 54 en 58 Mediabesluit).

In dit hoofdstuk staan deze beide onderzoeksvormen centraal. Wat betreft de ontwikkelingen die zich in het verslagjaar op dit gebied voltrokken, geven wij hier informatie over de behandeling van twee aanvragen die ons in het verslagjaar ten aanzien van beide vormen bereikten en die beide betrekking hadden op Avondbladen Combinatie Rotterdam.

4.2. Organisatie-onderzoek Avondbladen Combinatie Rotterdam

In het kader van de afzonderlijke financiële steunverlening aan Avondbladen Combinatie Rotterdam in 1988¹⁸ stelden wij de voorwaarde, dat in opdracht van ACR een onderzoek zou worden ingesteld naar:

- de lezers- en advertentiemarkt van de persorganen binnen het samenwerkingsverband;
- de financiering van de maatregelen gericht op verbetering van de exploitatie-uitkomsten; en
- de efficiency en effectiviteit van de organisatie van het bedrijf.

Daarbij verklaarden wij ons in beginsel bereid de kosten van een dergelijk onderzoek onder bepaalde voorwaarden mede te financieren. Nadat die voorwaarden waren vervuld, besloten we op grond van de bevoegdheid die ons artikel 57 van het Mediabesluit geeft, allereerst tot mede-financiering van een oriënterend vooronderzoek. Dit werd uitgevoerd door drs C. de Koning, bestuursadviseur. In zijn rapport over het vooronderzoek gaf deze — in de vorm van een beknopte diagnose en

¹⁸ Toegelicht in ons jaarverslag over 1988, pag. 29-30.

een opsomming van denkbare opties – de resultaten weer van zijn oriënterende gesprekken en van de bestudering van de tot dan toe in opdracht van ACR vervaardigde marktanalytische rapporten en bedrijfseconomische overzichten. Op grond van de resultaten van deze voorstudie besloot ACR vervolgens het onderzoek een tweede fase te laten ingaan. Deze vervolgstudie werd tot doel gegeven na te gaan welke mogelijkheden voor de ACR op langere termijn tot verbetering van de exploitatie-uitkomsten kunnen leiden.

Medefinanciering eerste en tweede fase van het onderzoek

In oktober 1988 diende ACR een aanvraag in voor de mede-financiering van de kosten van het als eerste fase uitgevoerde vooronderzoek – waarvoor wij inmiddels f 16.667 (zijnde tweederde van de begrote kosten hiervan) hadden toegezegd – alsmede van de kosten van deze vervolgstudie, die geraamd werden op f 150.000. Per brief van 11 februari 1989 stelden wij ACR in kennis van ons besluit tot het verlenen van een uitkering ten behoeve van het vooronderzoek, t.w. f 16.667, alsmede een uitkering ten behoeve van de studie in tweede fase ten bedrage van f 100.000 (zijnde eveneens tweederde van de voor die fase begrote kosten).

Medefinanciering derde onderzoeksfase

Inmiddels had ACR ook een vervolgstudie in derde fase in voorbereiding genomen. In deze derde en tevens laatste fase stonden de perspectieven centraal van een aantal mogelijke veranderingen van ACR en van de door ACR uitgegeven dagbladen. Ook voor de uitvoering van die fase diende ACR bij ons een aanvraag tot medefinanciering in. Per brief van 10 oktober 1989 lieten wij ACR weten te hebben besloten een uitkering te verstrekken van f 66.666, zijnde tweederde van de voor deze laatste fase begrote onderzoekskosten. Bij het schrijven van dit jaarverslag was het onderzoek afgesloten en bereidde ACR mede op basis van de resultaten van dit onderzoek de besluitvorming voor over de toekomst van de onderneming en van de door haar uitgegeven dagbladen.

4.3. Onderzoek ten behoeve van persbedrijfstak als geheel

In januari van het verslagjaar bereikte ons het verzoek om een financiële bijdrage in de kosten van een onderzoek naar de geschiedenis van Het Vrije Volk. In het bijzonder zou in dit onderzoek worden nagegaan welke effecten het opgaan van HVV in 1972 in de Perscombinatie en de Nederlandse Dagbladunie voor het dagblad heeft gehad. Het onderzoek zou worden uitgevoerd door de heer P.C. Kempen, free-lance medewerker van Het Vrije Volk. Met deze aanvraag werd een beroep gedaan op de mogelijkheid tot het verlenen van financiële steun aan onderzoek ten behoeve van de persbedrijfstak als geheel. Daarbij werd bedoeld op de mogelijkheid die de Mediawet (in artikel 131) tezamen met het Mediabesluit (de artikelen 54, onderdeel d, en 58) bieden tot financiële steunverlening aan dergelijk onderzoek, voor zover dat onderzoek past in de doelstellingen van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

In mei van het verslagjaar lieten wij de aanvrager weten het steunverzoek af te wijzen. Dat besluit was gebaseerd op de overweging, dat het beoogde onderzoek blijkens de bij de aanvraag gevoegde stukken niet aan de eisen van artikel 58 van het Mediabesluit voldeed, in het bijzonder omdat het onderzoek niet gericht was op de persbedrijfstak als geheel.

5. Onderzoek in opdracht van het Bedrijfsfonds voor de Pers

5.1. Inleiding

In artikel 123, tweede lid onder b, van de Mediawet is bepaald dat het Bedrijfsfonds voor de Pers ook belast is met 'het verrichten dan wel doen verrichten van onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers'. Deze hoofdtaak naast het verlenen van financiële bijstand staat in dit hoofdstuk centraal. In het bijzonder wordt ingegaan op ontwikkelingen in het verslagjaar betreffende de onderzoeksprojecten waartoe het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989 of reeds eerder opdracht verleende. Met name drie projecten vroegen in het verslagjaar onze aandacht, nl. onderzoek in het kader van de Compensatieregeling voor Dagbladen – waarover reeds kort in hoofdstuk 3 is gesproken –, onderzoek op het gebied van de reclamebestedingen in de media en onderzoek met betrekking tot persfusies. Achtereenvolgens zullen deze drie projecten hier de revue passeren.

5.2. Onderzoek Compensatieregeling voor Dagbladen

In het verslagjaar werd allereerst voortgegaan met onderzoek op het gebied van de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1985 en 1986. De resultaten daarvan zijn in hoofdstuk 3 van dit jaarverslag besproken. Daarnaast werd in het verslagjaar ook verder onderzoek verricht ten behoeve van de evaluatie van de regeling. In dat kader ging het Economisch Instituut Tilburg in onze opdracht voort met onderzoek ter beantwoording van een aantal specifieke vraagpunten die bij het evalueren van de regeling onze aandacht vroegen. Tevens legden wij in het verslagjaar enkele bijzondere vraagpunten voor nadere studie voor aan KPMG Klynveld Kraayenhof & Co., het accountantskantoor dat de controlewerkzaamheden verricht in het kader van de uitvoering van de regeling.

Bij het schrijven van dit jaarverslag voerden wij beraad over de resultaten van studie en onderzoek op dit gebied, ter voorbereiding van de richtlijnen voor de regeling over 1989 en van een advies over de opzet van de regeling voor de jaren daarna. In dit beraad betrokken wij ook de resultaten van het vooronderzoek dat Het Persinstituut te Amsterdam in 1987 en 1988 in onze opdracht uitvoerde naar de redactionele zelfstandigheid van dagbladen¹⁹. Onze besluitvorming betreffende de evaluatie van de regeling is reeds in hoofdstuk 3 van dit jaarverslag toegelicht.

5.3. Onderzoek reclamebestedingen in de media

In het verslagjaar kwam het onderzoek dat de Economische Faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen in onze opdracht uitvoerde naar de concurrentieverhoudingen op de reclamemarkt tot afronding. In februari 1988 hadden wij deze onderzoeksopdracht verleend. Het onderzoek vloeide voort uit een wens van de Tweede Kamer.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel Mediawet werd door de Tweede Kamer onder meer de motie-Eshuis aanvaard. Daarin werd de regering uitgenodigd nauwkeurige gegevens te verzamelen over de aard en de omvang van reclamebestedingen in de diverse media en op basis daarvan voorstellen aan de Kamer te doen inzake aanwendungen van reclamegelden in de omroep.

¹⁹ 'De redactionele zelfstandigheid van dagbladen', studie van de Stichting 'Het Persinstituut' ten behoeve van het Bedrijfsfonds voor de Pers over instrumenten ter meting en beoordeling van de zelfstandigheid van kranten. Het rapport over deze studie is uitgegeven in onze serie 'Studies voor het Bedrijfsfonds voor de Pers', Den Haag, januari 1990, S2. Het onderzoek werd nader besproken in ons jaarverslag over 1988, pag. 37-39.

In juni 1987 vroeg de minister aan ons bestuur om een advies over de mogelijkheden om de in de motie-Eshuis verlangde gegevens te verzamelen.

Onderzoeksopzet

Daarop verleenden wij een onderzoeksopdracht aan de Sectie Marktkunde en Marktonderzoek van de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.

Bij dit project werden drs K.J. Alsem, prof. dr P.S.H. Leeftang en prof. dr J.C. Reuyl nauw betrokken.

In het onderzoek hebben twee vragen centraal gestaan:

- welke ontwikkelingen in de concurrentieverhoudingen tussen media zijn er de afgelopen jaren op de reclamemarkt geweest?
- welke verschuivingen in de concurrentieverhoudingen zijn er de komende jaren te verwachten?

Het onderzoek werd uitgevoerd in drie fasen, waarbij de eerste twee fasen gericht waren op een beschrijvende respectievelijk verklarende analyse van ontwikkelingen op de reclamemarkt in het verleden. In de derde fase stond het doen van voorspellingen centraal van de ontwikkelingen van de reclamebestedingen in de diverse media.

Resultaten eerste fase

In oktober 1988 rapporteerden de onderzoekers door middel van een interimrapport over de eerste fase²⁰. Eén van hun belangrijke conclusies uit die fase was, dat adverteerders specifieke voorkeuren hebben voor bepaalde media. Ruw gesteld is er volgens hen aan de ene kant een groep adverteerders die het grootste deel van het reclamebudget besteedt aan etherreclame en reclame in grote publiekstijdschriften. Aan de andere kant zijn er adverteerders die hun reclameboodschappen hoofdzakelijk in dagbladen plaatsen. Deze verschillende bestedingspatronen worden veroorzaakt doordat de eerste groep zich vooral richt op themareclame gericht op het grote publiek, terwijl de andere groep zich meer richt op actie-ondersteunende reclame. Voor dit laatste lenen de dagbladen zich het best.

In dit eerste interimrapport werd ook geconstateerd dat in Nederland, in vergelijking met andere Europese landen, de reclamebestedingen per hoofd van de bevolking hoog zijn. Bestudering van de verdeling over mediumtypen gaf te zien, dat in Nederland nog relatief weinig aan etherreclame werd uitgegeven: in 1987 8,6%. Dit is minder dan de helft van het EG-gemiddelde. De rechtstreekse reclame had in 1987 het hoogste aandeel in de reclamebestedingen (27%), gevolgd door de dagbladen (20%), tijdschriften (13%) en huis-aan-huisbladen en nieuwsbladen (samen 12%).

Analyse van de ontwikkeling in het aandeel van de persreclame in het totaal van de reclamebestedingen gaf te zien, dat twee trendbreuken kunnen worden onderscheiden:

- in 1967 daalde het aandeel persreclame van 66% tot 60%;
- vanaf 1981 treedt een sterke daling op tot 55% in 1985.

²⁰ Concurrentieverhoudingen op de advertentiemarkt, deel 1: een beschrijvende analyse, door K.J. Alsem, P.S.H. Leeftang en J.C. Reuyl, Onderzoeksmemorandum nr. 275 van het Instituut voor Economisch Onderzoek, Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, oktober 1988.

Deze daling deed zich voor zowel bij dagbladen als bij tijdschriften, nieuws- en huis-aan-huisbladen. Hoewel causale relaties in deze fase van het onderzoek nog niet werden gelegd, viel wel te constateren dat de eerste trendbreuk samenviel met de invoering van de etherreclame en de tweede met de groei van rechtstreekse reclame.

Opzet onderzoek tweede fase

In de tweede fase van het onderzoek ging de meeste aandacht uit naar de relaties tussen reclamebestedingen in dagbladen en tijdschriften aan de ene kant en etherreclame aan de andere kant. Daarbij werd getracht verklaringen te vinden voor ontwikkelingen in de reclamebestedingen per mediumtype, zoals die langs de weg van het eerdere onderzoek waren beschreven.

Door middel van een econometrische analyse werd nagegaan welke variabelen een rol spelen als verklaring voor de veranderingen in de reclamevolumes in dagbladen en tijdschriften. De onderzoekers betrokken daarbij onder meer variabelen als de conjunctuur, de relatieve inschakelingskosten van mediumtypen en de reclamebestedingen in concurrerende mediumtypen.

Resultaten tweede fase

In maart van het verslagjaar brachten de onderzoekers in de vorm van een (tweede) interimrapport verslag uit over hun bevindingen in deze tweede fase²¹. In dit tweede interimrapport kwamen zij tot de conclusie, dat het nog steeds niet mogelijk is op wetenschappelijk verantwoorde wijze aan te tonen, of STER-etherreclame negatieve effecten heeft voor kranten en tijdschriften. Doordat het volume van de STER in het verleden slechts een beperkt aantal uitbreidingen heeft ondergaan, biedt een econometrisch-statistische analyse namelijk onvoldoende mogelijkheden om de effecten daarvan op de advertentie-inkomsten van kranten en tijdschriften vast te stellen. Daarnaast blijken uitbreidingen in de beginjaren van de STER niet vergelijkbaar te zijn met recente uitbreidingen van de etherreclame. Het labiele karakter van de geschatte invloed kwam onder meer tot uiting indien aan de hand van de modellen voorspellingen worden gedaan voor 1988. Voor dat jaar gaven die voorspellingen een daling van de reclamebestedingen voor dagbladen aan, terwijl er feitelijk sprake is geweest van een stijging. De Groningse onderzoekers concludeerden derhalve, dat het schatten van de gevolgen van STER-uitbreiding op econometrische wijze vooralsnog weinig verantwoord is.

In dit tweede interimrapport plaatsten zij ook vraagtekens bij de in 1988 tot stand gekomen afspraken tussen NOS en uitgeversorganisaties over de verdeling van de meeropbrengsten van de etherreclame en derhalve ook bij de uitkeringen die kranten en tijdschriften op basis van die afspraken ontvangen.

De Groningse onderzoekers stelden in hun interimrapport vast, dat de resultaten van de studie van prof. Driehuis die daaraan ten grondslag lag, gebaseerd waren op modellen die naar hun oordeel niet juist zijn gespecificeerd en geschat. Daardoor zou

²¹ Concurrentieverhoudingen op de advertentiemarkt, deel 2: een verklarende analyse, door K.J. Alsem, P.S.H. Leeflang en J.C. Reuyl, Onderzoeksmemorandum nr. 307 van het Instituut voor Economisch Onderzoek, Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, maart 1989.

deze studie volgens hen niet als uitgangspunt mogen dienen voor het berekenen van de schadebedragen die de persmedia ontvangen als gevolg van de uitbreiding van de STER.

In dit tweede interimrapport kwamen de Groningse onderzoekers tot de slotsom, dat een econometrische analyse van de ontwikkelingen in de reclamebestedingen op zichzelf wel een geschikt instrumentarium is om de concurrentierelaties op de reclamemarkt te onderzoeken. Dit rapport bevatte illustraties over de wijze waarop een dergelijke analyse naar hun mening zou dienen te worden uitgewerkt. Maar omdat op dat moment nog onvoldoende waarnemingen over STER-uitbreidingen beschikbaar waren, zouden voorspellingen op basis van zo'n analyse over het verloop van reclamebestedingen in de toekomst niet verantwoord zijn.

Opzet onderzoek derde fase

Op basis van die overwegingen werd in de derde fase een andere voorspelmethode gekozen, nl. een intentie-onderzoek in combinatie met een scenario-analyse. Dit intentie-onderzoek werd gehouden bij degenen die inzake de reclamebestedingen de beslissingen nemen, te weten de adverteerders en de reclamebureaus. Uit de groep van adverteerders voor merkreclame trokken de onderzoekers een representatieve steekproef. Deze adverteerders werden om toestemming verzocht voor het ondervragen van hun reclamebureaus. Adverteerders en reclamebureaus werden vervolgens gevraagd voor hun produkt het reclamebudget en de allocatie te bepalen onder verschillende scenario's. De meeste respondenten werden geconfronteerd met de scenario's vóór de start van commerciële televisie.

Resultaten derde fase

Over de resultaten van deze fase brachten de onderzoekers ons in december van het verslagjaar rapport uit²². Daarin viel te lezen dat 57 adverteerders en 26 reclamebureaus bereid waren gevonden de vragenlijst geheel in te vullen. Deze aantallen waren aan de lage kant. De lage respons werd veroorzaakt doordat veel respondenten aangaven 'nooit cijfers over ons reclamebudget te verstrekken'. Vanwege het beperkte aantal respondenten diende voorzichtigheid te worden betracht bij de interpretatie van de uitkomsten. Ondanks deze beperkte respons zijn de respondenten volgens de onderzoekers wel representatief gebleken voor de gehele groep van adverteerders en reclamebureaus en leverden de onderzoeksresultaten indicaties op van mogelijke toekomstige ontwikkelingen van reclamebestedingen.

Uit de enquête viel te concluderen dat zowel het budget als de allocatie in het merendeel der gevallen in overleg tussen adverteerder en bureau wordt bepaald. Om deze reden was het mogelijk de prognoses van de adverteerders en bureaus te combineren.

De onderzoekers kwamen voorts tot de conclusie dat de aandelen van de STER en de commerciële zenders binnen het televisiebudget verschillen naar gelang de condities en tarieven van de STER variëren. Indien de STER wat dit betreft in het geheel niet zou

²² Concurrentieverhoudingen op de advertentiemarkt, deel 3: een voorspellende analyse, door K.J. Alsem, P.S.H. Leeftang en J.C. Reuyl, Onderzoeksmemorandum nr. 340 van het Instituut voor Economisch Onderzoek, Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, december 1989.

veranderen, zou de STER een aandeel hebben van 47% (350 miljoen) en de commerciële zenders 53% (390 miljoen).

Bij een volledige verandering zouden deze aandelen omgekeerd komen te liggen: STER 54% (400 miljoen) en commerciële zenders 46% (340 miljoen).

In beide scenario's zou de STER een aanzienlijke omzet derven, te weten een bedrag van 200 à 250 miljoen gulden. Aan netto-inkomsten (80% van de bruto-omzet) zou het de STER 160 à 200 miljoen gulden kosten.

Bij deze prognoses gingen de adverteerders uit van een verwachte kijkdichtheid van TV10 van gemiddeld 10%. Indien dit niet zou worden gehaald mag worden verwacht dat de inkomsten van de commerciële zenders aanzienlijk lager en die van de STER hoger zijn. Een halvering van de ontvangstmogelijkheid van commerciële zenders (hetgeen enigszins vergelijkbaar is met lagere kijkcijfers) zou leiden tot 40% lagere reclame-inkomsten. De STER zou dan 470 miljoen gulden halen, hetgeen een netto-inkomstenderving van 100 miljoen gulden impliceert.

Verder stelden de onderzoekers vast dat in alle scenario's de reclame-inkomsten van dagbladen en tijdschriften vlak na de komst van commerciële televisie zouden dalen. Bij dagbladen zou het om een geringe daling gaan (-6%). Bij tijdschriften zou de daling sterker zijn (-14%) vooral veroorzaakt door forse dalingen bij familie- en vrouwenbladen (-23%).

De Groningse onderzoekers kwamen tot de slotsom dat, hoewel het onzeker is hoe de ontwikkelingen bij printmedia zonder commerciële televisie zouden zijn, dagbladen weinig schade van de komst van commerciële televisie lijken te ondervinden. Voor grote publiekstijdschriften zou er wel aanzienlijke schade kunnen zijn.

In alle scenario's zouden er stijgingen van de bestedingen optreden bij buitenreclame, sportreclame, rechtstreekse reclame en STER-radio. Hoewel het ook bij deze media onzeker is hoe de ontwikkelingen zonder commerciële televisie zouden zijn, lijkt hier weinig schade op te treden, aldus de onderzoekers.

Het totale reclamebudget zou stijgen, hetgeen kan samenhangen met verhoogde uitgaven aan televisiereclame.

Samenvattend leidde het onderzoek tot de conclusie, dat volgens de intenties van de ondervraagde adverteerders en reclamebureaus inschakeling van commerciële zenders voor het grootste deel (circa 60%) ten koste zou gaan van STER-reclame. Het overige gedeelte wordt vermoedelijk voor een deel bespaard op tijdschriftreclame en wordt voor een ander deel bekostigd uit budgetverhoging.

Beleidsoverwegingen van ons bestuur in het licht van de adviesaanvraag

In de adviesaanvraag van juni 1987 had de minister ons bestuur gevraagd advies uit te brengen over de mogelijkheid de in de motie-Eshuis verlangde nauwkeurige gegevens over mogelijke aard en omvang van reclamebestedingen te verzamelen.

Per brief van 11 december 1988 stelden wij de minister op de hoogte van de resultaten van deze derde onderzoeksfase en van de conclusies die daaruit voor het gehele onderzoek getrokken konden worden. De onderzoeksresultaten leverden, zoals uit het voorgaande is gebleken, indicaties op van mogelijke toekomstige ontwikkelingen op dit gebied. Wij attendeerden de minister erop, dat uit die indicaties naar ons oordeel afgeleid kon worden, dat het nog steeds niet mogelijk is op wetenschappelijk verantwoorde wijze aan te tonen, dat omroepreclame zodanige negatieve effecten heeft en zal hebben voor persorganen, dat deze niet kunnen worden gecompenseerd

door andere, positieve effecten. Wel had het onderzoek aanwijzingen gegeven dat uitbreiding van omroepreclame vermoedelijk leiden zal tot daling van reclame-inkomsten bij de STER en bij sommige tijdschriften. Voor de veronderstelling dat met name dagbladen belangrijke schade zouden ondervinden had het onderzoek naar ons oordeel evenwel onvoldoende indicaties aan het licht gebracht. Wij lieten de minister daarbij dan ook weten, dat de onderzoeksresultaten ons in onze eerder uitgesproken opvatting bevestigd hadden, dat de regeling – op basis van art. 133 Mediawet – die voorziet in uitkeringen aan uitgevers uit de STER-meeropbrengsten, voorshands een empirische onderbouwing ontbeert en derhalve noch effectief, noch efficiënt is.

Met name deze conclusie gaf het bestuur van de Vereniging De Nederlandse Dagbladpers aanleiding zijn ongenoegen over het onderzoek en over onze gevolgtrekkingen daaruit uit te spreken. In de brief die de NDP ons daarover toezond, verzocht het bestuur van deze organisatie ons om een overleg op korte termijn. Bij het schrijven van dit jaarverslag had dit overleg zojuist plaatsgevonden. Daarin werden de wederzijdse standpunten op openhartige wijze toegelicht. Bovendien werd afgesproken dat beide partijen in de toekomst vaker met elkaar voeling zullen houden.

5.4. Onderzoek persfusies

Aan het begin van het verslagjaar hadden wij zojuist de resultaten van een studie gepresenteerd naar de wenselijkheid en de mogelijkheden van wettelijke regelingen inzake persconcentratie. Onder de titel 'Toetsing van persfusies' was dit rapport op 15 december 1988 aan de minister van WVC aangeboden. Dit rapport en de daaropvolgende ontwikkelingen betreffende onze aanbevelingen en het onderwerp in kwestie komen in het volgende hoofdstuk nader aan de orde. Hier zij opgemerkt, dat wij in het verslagjaar ook activiteiten hebben voortgezet op het gebied van studie en onderzoek inzake persfusies. Op dit terrein verleenden wij een tweetal opdrachten, die in deze paragraaf achtereenvolgens zullen worden toegelicht.

Studie mondiale mediaconcentraties

In januari van het verslagjaar legde het dagelijks bestuur van de Nederlandse Vereniging van Journalisten ons het verzoek voor om financiële steunverlening tot het bijwonen van een studieconferentie in Australië over de mondiale mediaconcentraties. Van 8 t/m 10 februari 1989 werd er onder auspiciën van de Australische journalistenvereniging en de Internationale Federatie van Journalisten aan de universiteit van Sidney een conferentie gehouden over de mondiale mediaconcentratie. Op deze conferentie bogen journalisten en wetenschappers zich in detail over de economische, sociale en politieke consequenties van de mondiale mediaconcentraties en de dwarsverbindingen naar andere sectoren. In de verwachting dat de onderzoeken in dat verband en de conferentie zelf interessante gegevens opleveren over de diverse aspecten van persfusies had de NVJ besloten haar algemeen secretaris, drs H. R. Verploeg, aan de bijeenkomst te laten deelnemen. Met het oog op de hoge reiskosten legde de NVJ ons dit steunverzoek voor.

De deelname aan deze studieconferentie paste naar ons oordeel zeer wel in het kader van de doelstelling van het Bedrijfsfonds (handhaven of bevorderen van de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming – art. 123, eerste lid, Mediawet –). Wij besloten daarop de heer Verploeg een studieopdracht te verstrekken op basis van onze taak, onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers te verrichten dan wel te doen verrichten (artikel 123,

tweede lid onder b, van de Mediawet). Aan deze opdracht verbonden wij de voorwaarde, dat ons schriftelijk zou worden gerapporteerd over deze studieconferentie. In het bijzonder vroegen wij daarbij om informatie over onderwerpen als: financiële steunverlening aan de pers, samenhang pers – andere media, concurrentieverhoudingen binnen de media en, in dat verband, mediaconcentratie en het overheidsbeleid ten aanzien daarvan. In april van het verslagjaar bracht de heer Verploeg ons het rapport hierover uit. We namen van dit informatieve rapport met waardering kennis en boden het tevens ter informatie aan de minister en aan de Mediaraad aan²³.

Onderzoek bedrijfseconomische implicaties persfusies

In juni van het verslagjaar legde het Economisch Instituut Tilburg ons een voorstel voor betreffende een onderzoek naar de bedrijfseconomische implicaties van fusies op de dagbladenmarkt. Het voorstel was bedoeld als een eerste aanzet voor een dergelijk onderzoek. Het EIT beoogde volgens dit voorstel een onderzoek waarin naast cijfermatige informatie over de gevolgen van fusies met name getracht zou worden inzicht te verkrijgen in aspecten – in de vorm van motieven en overwegingen – die een rol spelen bij fusies en overnames in de dagbladpers. Het instituut achtte dergelijke informatie van belang om gefundeerde kennis van de persbedrijfstak te verkrijgen, hetgeen voor ons bestuur van waarde zou kunnen zijn gelet op de pluriformiteitsdoelstelling van het Bedrijfsfonds en onze werkzaamheden in dat verband.

Wij besloten voor een nadere bespreking van dit voorstel met het EIT een begeleidingscommissie samen te stellen. In deze commissie namen vier bestuursleden zitting, t.w. de heren Schoonderbeek, Van Cuilenburg, Haselhoff en Van de Poel. Bovendien nodigden wij twee externe deskundigen uit tot deze commissie toe te treden. Daartoe vonden wij de heren drs W. van Norden, oud-voorzitter van de Hoofddirectie van de Perscombinatie, en prof. dr H.W. de Jong, hoogleraar externe organisatie aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam, bereid. De commissie werd bijgestaan door onze secretaris drs L. Lichtenberg.

Deze commissie voerde in de loop van het verslagjaar verscheidene besprekingen met de onderzoekers van het EIT. Dit leidde tot een nadere uitwerking van het onderzoeksvoorstel. Tevens werd het EIT opdracht gegeven tot het uitvoeren van de eerste fase van het onderzoek. Die eerste fase was gericht op het inventariseren en classificeren van fusies in de dagbladpers. Bij het schrijven van dit jaarverslag hadden we zojuist besloten het onderzoek tot nader order stil te leggen. Naar aanleiding van het tot dan toe gerapporteerde hadden wij grote twijfels over de mogelijkheid dat dit onderzoek tot vruchtbare uitkomsten leiden zal. Bovendien vroegen wij ons af of het onderzoek nog langer zinvol zou kunnen zijn met het oog op het standpunt van het Kabinet inzake een persfusieregeling. Over de vraag of en zo ja op welke wijze het onderzoek zou kunnen worden voortgezet besloten we ons verder te beraden.

²³ News unlimited – journalism and global ownership, IFJ-studieconferentie over de gevolgen van internationale mediaconcentraties, rapport aan het Bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers door H.R. Verploeg, uitgave NVJ Amsterdam, april 1989.
Dit rapport is ook verschenen als publikatie van de International Federation of Journalists, Brussel, april 1990.

6. Mediabeleid

6.1. Inleiding

Het overheidsbeleid ten aanzien van de media vroeg ook in algemene zin gedurende het verslagjaar onze aandacht. Opnieuw kwam daarbij allereerst het onderwerp 'persfusies' uitgebreid aan de orde.

Daarnaast waren zaken betreffende het mediabeleid en in het bijzonder het beleid ten aanzien van de pers relevant bij de Kabinetsformatie die medio 1989 plaatsvond. Met het oog daarop besloten we de minister en tevens de Kabinets(in)formateur en de leden van de Vaste Commissie voor Cultuur van de Tweede Kamer eigener beweging in een advies een aantal aandachtspunten met betrekking tot het persbeleid voor te leggen.

Tenslotte werden we ook betrokken bij de voorbereiding van de wetgeving inzake commerciële omroep, hetgeen eveneens tot een advies onzerzijds leidde. Onze werkzaamheden in verband met deze drie onderwerpen worden in dit hoofdstuk achtereenvolgens toegelicht.

6.2. Toetsing van persfusies

Onder de titel 'Toetsing van persfusies' boden wij op 15 december 1988 aan de minister van WVC een rapport aan, waarin de resultaten van de studie werden weergegeven die wij op verzoek van de minister uitvoerden over de wenselijkheid en de mogelijkheden van wettelijke regelingen inzake persconcentratie²⁴. De resultaten van deze studie laten zich als volgt samenvatten.

Wat betreft de vraag naar de wenselijkheid van een persfusiecontrole-regeling waren wij tot de conclusie gekomen, dat deze vraag genuanceerd beantwoord zou moeten worden. Uit tot dan toe verricht empirisch onderzoek naar concentraties in de dagbladpers kon worden afgeleid, dat een regeling niet nodig is wanneer de resultaten van dat onderzoek zonder reserves naar de toekomst zouden kunnen worden doorgetrokken. Maar wij tekenden daarbij aan, dat er indicaties zijn die erop wijzen dat de omstandigheden van de twee laatste decennia kunnen veranderen. Ontwikkelingen sedert 1987 op concentratiegebied in de dagbladpers duiden namelijk op veranderingen in die omstandigheden. Het aantal onafhankelijke ondernemingen vertoont de laatste twee jaren een opvallend dalende lijn, die uniek is voor de gehele periode sedert 1950. Ook het aantal redactioneel zelfstandige kranten loopt terug. Daarnaast zijn er mogelijke invloeden van veranderingen in de managementcultuur, terwijl het ook niet is uitgesloten dat zeer grote buitenlandse

²⁴ 'Toetsing van persfusies, rapport van het Bedrijfsfonds voor de Pers over de wenselijkheid en de mogelijkheden van wettelijke regelingen inzake persconcentratie', Den Haag, 14 december 1988. Dit rapport werd opnieuw door ons bestuursorgaan uitgegeven in de serie 'Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers', Den Haag, december 1989/R1.

Bij dit rapport verschenen in een afzonderlijke bundel drie bijlagen, nl.:

1. Enkele aantekeningen over persconcentratie, door drs. G.W. te Pas, Stichting 'Het Persinstituut';
2. 'Grenzen en mogelijkheden van een persfusiecontrole-regeling', door mr. G.A.I. Schuijt, Instituut voor Informatierecht; en
3. 'Rechtsvergelijkend onderzoek fusie- en persfusiecontrole-regelingen', door mr. A.P.J.M. van Loon, Instituut voor Informatierecht.

Deze bijlagen werden door ons opnieuw uitgegeven als bundel in de serie 'Studies voor het Bedrijfsfonds voor de Pers', Den Haag, december 1989/S1.

media-ondernemingen hun invloeden op de Nederlandse concentratie-ontwikkelingen kunnen doen gelden. Bovendien bieden bestaande regelgeving en beschermingsconstructies geen afdoende bescherming tegen onwenselijk geachte concentraties.

Daaruit concludeerden wij dat het niet valt uit te sluiten dat persconcentratie zich in de nabije toekomst in sterkere mate dan in het verleden zal voordoen en dat hieruit ook gevaren voor persverscheidenheid kunnen voortvloeien. Dientengevolge is er onvoldoende zekerheid dat in de toekomst geen controleregeling inzake persconcentratie nodig zou zijn. Op grond van deze overwegingen besloten wij de mogelijkheden van een dergelijke regeling af te tasten.

Wat die mogelijkheden betreft was ons uit juridisch onderzoek en uit de bestudering van eerdere voorstellen op dit gebied het volgende gebleken. Een controleregeling kan strijdigheid met de grondwet alsmede met de Europese verdragen slechts dan vermijden, indien er enerzijds toetsbare criteria worden geformuleerd en anderzijds wanneer de beoordelende instantie zich verre houdt van een beoordeling van de inhoud van een persorgaan. Daarom zagen wij geheel af van de mogelijkheid, dat bij het beoordelen de vraag zou worden betrokken of een fusie van een persorgaan al dan niet afbreuk doet aan persverscheidenheid.

Vervolgens werkten wij uitgaande van deze conclusies een concrete regeling uit. Daarbij kozen we voor een regeling die alleen op dagbladen en nieuwsbladen betrekking heeft. Wat betreft de aspecten waarop de regeling zou dienen te worden gericht, dachten we aan de volgende:

- a. iedere uitgever van een krant geeft jaarlijks in de krant een overzicht van de eigendoms- en zeggenschapsverhoudingen;
- b. melding aan een zelfstandig bestuursorgaan, aangeduid als 'de Commissie Persconcentratie' is nodig zodra iemand een belang van 20% of meer of vergelijkbaar recht in een onderneming van dag- en/of nieuwsbladen in handen krijgt;
- c. de meldingsplicht onder b geldt ook zodra een belang wordt uitgebreid tot 33⅓% of meer of tot 40% of meer;
- d. deze meldingen worden openbaar gemaakt;
- e. voor een voorgenomen fusie is een verklaring van geen bezwaar van de Commissie Persconcentratie vereist. Indien de voorgenomen fusie ertoe leidt dat in de dagblad- of in de nieuwsbladpers een marktaandeel van een derde of meer wordt verkregen, wordt de verklaring geweigerd. Indien dit marktaandeel tenminste een vijfde zal bedragen, kan de verklaring worden geweigerd na toetsing aan de volgende criteria:
 - mogelijk misbruik van een eventuele economische machtspositie; en
 - is het in stand houden van de bij de fusie betrokken persorganen en van hun redactionele zelfstandigheid gewaarborgd?Aan de verklaring van geen bezwaar zouden daarop betrekking hebbende voorschriften kunnen worden verbonden.
- f. Voor een voorgenomen opheffing, samenvoeging of duurzame redactionele samenwerking van kranten is eveneens een verklaring van geen bezwaar van de Commissie Persconcentratie vereist. Weigeringsgronden en voorschriften zouden hier moeten worden beperkt tot het waarborgen van het voortbestaan, indien economisch mogelijk, van de krant en van de redactionele zelfstandigheid.

g. Sancties:

1. bij het niet nakomen van de meldingsplicht: uitsluiting van bijdragen uit het Bedrijfsfonds voor de Pers en van bijdragen uit de meeropbrengsten van de etherreclame;
2. rechtshandelingen zonder verklaring van geen bezwaar zullen nietig zijn. Ingeval door toepassing van buitenlands recht de rechtshandeling vrijgehouden wordt van deze nietigheid, zou de sanctie moeten zijn dat de uitgave door een ander kan worden voortgezet met machtiging van de commissie.

Voorlopig Kabinetsstandpunt

Bij brief van 25 januari 1989 bood de minister van WVC aan de voorzitter van de Tweede Kamer een voorlopig standpunt aan over de problematiek van persfusies, met een eerste reactie op het rapport van ons bestuur en op het advies van de Mediaraad²⁵. Blijkens dat voorlopige standpunt achtte het Kabinet de persfusiecontroleregelingen, zoals deze door ons bestuur en door de Mediaraad waren aanbevolen, niet het juiste middel ter handhaving en bevordering van de pluriformiteit van de pers. Het Kabinet dacht veeleer aan maatregelen die de redactionele onafhankelijkheid en het redactioneel zelfstandig voortbestaan van dagbladen bevorderen.

Als tweede overweging tegen de voorstellen inzake persfusietoetsing voerde het Kabinet een argument van grondwettelijke aard aan. Naar het oordeel van het Kabinet zou de beoogde regeling op gespannen voet kunnen komen te staan met de Grondwet. Met name werd daarbij gedoeld op artikel 7 Grondwet, waarin is bepaald dat niemand voorafgaand verlof nodig heeft om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren. Met een preventieve toetsing van persfusie zou volgens het Kabinet het terrein van het voorafgaand verlof worden betreden.

Indien een persfusiecontroleregeling toch wenselijk wordt geacht, zou naar de mening van het Kabinet zowel om praktische als om principiële redenen de voorkeur gegeven moeten worden aan een regeling die zich beperkt tot een absoluut fusieverbod bij het bereiken van een nader te noemen marktaandeel, voor zover een dergelijke regeling niet in strijd met de Grondwet komt.

Bovendien verklaarde het Kabinet er de voorkeur aan te geven, de ontwikkelingen die op het gebied van fusiecontrole gaande zijn op het niveau van de Europese Gemeenschap, af te wachten.

Reactie op voorlopige standpunt

In dat voorlopige regeringsstandpunt werd niet, niet voldoende of op onjuiste wijze ingegaan op overwegingen en argumenten die wij in ons rapport 'Toetsing van persfusies' hadden aangereikt. Dientengevolge besloten wij hierop te reageren. Dat geschiedde bij onze brief van 22 februari 1989²⁶.

²⁵ Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 1988-1989, 20984, nr. 2.

²⁶ Gepubliceerd in de Staatscourant van 3 maart 1989, nr. 45.

Daarin stelden wij allereerst, dat we met ons rapport 'Toetsing van persfusies' gevolg hadden willen geven aan het verzoek van de minister, de studie te verrichten waar in de motie-Niessen c.s. om was gevraagd. In die motie was de regering uitgenodigd, een studie te verrichten naar de inhoud van een persfusiecontrole-regeling. De minister verzocht ons daarop deze studie te verrichten ter uitvoering van deze Kamermotie. Met ons rapport over die studie hebben wij getracht het kabinet te voorzien van goede argumenten om een politieke keuze te maken.

Een van onze belangrijkste aanbevelingen in dat rapport – nl. betreffende een verplichting tot openbaarheid van eigendomsverhoudingen en belangen – was slechts zijdelings in het voorlopige standpunt van het kabinet besproken. Die openbaarheidsverplichting was – en is – naar ons oordeel stellig gerechtvaardigd wegens de functie van de pers voor onze samenleving. De door ons beoogde regeling zou niet zonder meer gericht moeten zijn op het verbieden van persfusies, maar tevens mogelijkheden moeten bieden fusies, samenwerkingsverbanden en het samenvoegen en opheffen van persorganen te toetsen op hun mogelijke gevolgen. Zo'n regeling zou zodanig moeten worden opgezet, dat mogelijke gevaren van dergelijke ontwikkelingen zover mogelijk worden tegengegaan, niet uitsluitend door het verbieden van fusies, maar in hoofdzaak door het verbinden van voorwaarden daaraan.

Vervolgens stonden we in onze reactie op het voorlopige kabinetsstandpunt stil bij de overweging, dat de wenselijkheid van die regeling onvoldoende zou zijn aangetoond. In ons rapport hadden we aangegeven dat op grond van het tot dan toe verrichte empirisch onderzoek naar concentraties in de dagbladpers zou kunnen worden verwacht dat een regeling in de toekomst niet nodig zou zijn, althans ervan uitgaande dat de omstandigheden van de laatste twee decennia ongewijzigd zouden blijven. Maar er zijn indicaties zijn die duiden op veranderingen in die omstandigheden. In het bijzonder doelden we in dat verband op indicaties als:

- de verwachting dat nieuwe aanbidersconcentraties zullen plaatsvinden;
 - de verandering in de managementcultuur;
 - de verscherping van rentabiliteitsnormen bij de tendens naar internationalisering van concerns; en
 - de mogelijkheid dat steeds meer concerns vanuit het buitenland geleid worden.
- Met het oog op die indicaties is er naar ons oordeel onvoldoende zekerheid dat zo'n regeling in de toekomst niet nodig is. Daarom achten we het gewenst dat er een regeling komt die in redelijke mate verzekering biedt tegen gevaren van concentraties.

Wat betreft de grondwettelijke bezwaren van het kabinet tegen de door ons aanbevolen regeling tekenden wij aan, dat wij in ons advies juist zorgvuldig getracht hadden mogelijke strijdigheid met de grondwet te vermijden. Daarover hadden wij juridisch advies ingewonnen, waarvan wij de hoofdlijnen in ons rapport vermeldde. Op deze hoofdlijnen was in het voorlopige standpunt van het kabinet niet ingegaan.

Het kabinet voerde voorts als argument aan, dat de ontwikkelingen die op het gebied van fusiecontrole gaande zijn op het niveau van de Europese Gemeenschap zouden moeten worden afgewacht. Dat argument had ons ook niet kunnen overtuigen. We tekenden daarbij aan dat nog niet zou kunnen worden aangegeven hoe lang daarop gewacht zou moeten worden en in welke richting deze ontwikkelingen op Europees niveau zullen leiden. Dat houdt het risico in, dat concentratie-ontwikkelingen in die tussentijd niet op hun gevolgen getoetst kunnen worden en dat daardoor gevaren voor persverscheidenheid ontstaan.

In onze reactie stonden we tevens stil bij de door het kabinet beoogde maatregelen die in plaats van een persfusiecontroleregeling gericht zouden moeten worden op het bevorderen van de redactionele onafhankelijkheid en het redactioneel zelfstandig voortbestaan van persorganen. Dergelijke maatregelen zouden naar ons oordeel zeker aanleiding geven tot de vraag of deze zich met de grondwet kunnen verdragen. De maatregelen zouden bovendien niet aansluiten bij de regeling die in de motie-Niessen was beoogd en dat ze ook onvoldoende zouden zijn om gevaren van persconcentraties voor persverscheidenheid tegemoet te treden.

Overleg Tweede Kamer met minister

Op 16 maart 1989 voerde de Vaste Commissie voor Welzijn en Cultuur van de Tweede Kamer een discussie met de minister over deze problematiek²⁷. In die discussie kwamen verschillende aspecten van de problematiek en van de door ons aangereikte aanbevelingen aan de orde. In de commissie tekende zich een meerderheid af voor een persfusieregeling in de vorm van een absoluut verbod van fusies waardoor een marktaandeel van een nader te bepalen percentage – genoemd werd 25% of meer – wordt verworven. Een minderheid bleek vooralsnog tegenstander van een persfusieregeling te zijn. De minister kondigde in dat debat aan, met een definitieve stellingname over de problematiek te zullen komen.

Kabinetsformatie

Door de kabinetscrisis en de daaropvolgende verkiezingen werd dat voornemen niet ten uitvoer gebracht. Tijdens de formatie van het nieuwe kabinet legden wij de minister, de Kabinetsinformatuur en de Vaste Commissie voor Cultuur van de Tweede Kamer een aantal aandachtspunten voor in ons advies 'Voorwaarden voor een flexibel persbeleid' d.d. 8 september 1989. In dat advies, dat in de volgende paragraaf nader zal worden besproken, herinnerden wij aan onze aanbevelingen betreffende een persconcentratieregeling. We voegden daaraan toe van oordeel te blijven, dat een dergelijke regeling naast de bestaande beleidsinstrumenten een onmisbaar additioneel instrumentarium vormt. Zonder zo'n regeling blijft het mogelijk, dat persverscheidenheid gevaar loopt, ondanks de overige instrumentaria in het voorwaardenbeleid van de overheid, zo merkten wij in dat verband op.

Aanvraag nader advies

In het regeerakkoord van het nieuwe kabinet werd expliciet vastgelegd, dat 'in het belang van de pluriformiteit van de pers' een persfusiecontroleregeling getroffen wordt. Per brief van 28 november 1989 legde de nieuw aangetreden minister van WVC, mevrouw drs H. d'Ancona, ons bestuur het verzoek van het kabinet voor om een nader advies. Tevens meldde zij daarbij dat de Mediaraad eveneens om dit advies was gevraagd met het verzoek, conform de bij de advisering in eerste aanleg gevolgde procedure, ter zake met ons in overleg te treden. De minister kondigde ook aan, het kabinet te zullen voorstellen eveneens het advies van de Sociaal-Economische Raad te zullen inwinnen. Inmiddels had de minister over de grondwettelijke vragen ook nader advies aan een drietal ter zake deskundigen gevraagd.

²⁷ Verslag van een mondeling overleg van de Vaste Commissie voor Welzijn en Cultuur van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur op 16 maart 1989, Tweede Kamer, vergaderjaar 1988-1989, 20984, nr. 4.

Het verzoek aan ons bestuur om een nader advies was gericht op een tweetal vraagpunten. Allereerst vroeg de minister ons om een nadere onderbouwing van de hoogte van het marktaandeel waarboven fusies van uitgevers van dagbladen onvoorwaardelijk verboden zouden moeten worden, mede gelet op de economische situatie. De tweede vraag had betrekking op de mate waarin vennootschapsrechtelijke beschermingsconstructies bescherming bieden tegen ongewenste buitenlandse overnemingen.

Nader advies

Deze vraagpunten gaven ons aanleiding tot hernieuwd beraad in ons bestuur mede tegen de achtergrond van ons eerdere advies 'Toetsing van persfusies' d.d. 14 december 1988. Bovendien wonnen wij op een onderdeel preadvies in van een externe deskundige, te weten prof. mr J.M.M. Maeljer, hoogleraar handelsrecht en burgerlijk recht aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. De resultaten van ons beraad en van het ingewonnen preadvies legden wij aan de minister voor bij ons advies van 6 februari 1990²⁸.

Bij de voorbereiding van dat advies vond ingevolge het verzoek van de minister overleg tussen ons bestuur en de Mediaraad plaats. De Mediaraad werd daarbij bereid gevonden ons feitelijke informatie te verschaffen over de voorbereiding van zijn advieswerk. Omgekeerd hielden wij de Mediaraad informeel op de hoogte van de wijze waarop wij op de nadere adviesaanvraag beoogden te reageren.

In het advies gingen we achtereenvolgens op beide vraagpunten van de minister nader in.

De eerste vraag luidde: boven welk nader gemotiveerd marktaandeel zouden fusies van uitgevers van dagbladen onvoorwaardelijk verboden moeten worden, mede gelet op de economische situatie?

In ons nadere advies herinnerden wij allereerst aan onze eerdere aanbeveling, een toetsingsregeling tot stand te brengen die voorziet in een toets zodra bij een voorgenomen fusie een marktaandeel op hetzij de dagbladenmarkt hetzij de nieuwsbladenmarkt van 20% of meer is betrokken. Bij een marktaandeel van 20% is er grond voor het vermoeden, dat door het voorgenomen besluit een economische machtspositie wordt bereikt. Dan wordt nagegaan of van die positie misbruik kan worden gemaakt. Bovendien zou bij een marktaandeel van 20% of meer moeten worden onderzocht of het voorgenomen besluit gevolgen voor het (redactioneel zelfstandige) voortbestaan van betrokken persorganen zal hebben. Fusies die leiden tot een marktaandeel van 33⅓% of meer dienen naar ons oordeel automatisch nietig te zijn.

In ons nadere advies kwamen wij tot de conclusie, dat aan deze eerdere aanbeveling vastgehouden dient te worden. De door ons beoogde toetsingszone van 20 - 33⅓% marktaandeel verdient verreweg de voorkeur boven een regeling die alleen voorziet in een absolute grens voor het marktaandeel, waarboven fusies niet zijn toegestaan. Bij hantering van uitsluitend een dergelijke absolute grens van bijvoorbeeld 25% marktaandeel kunnen de voor- en nadelen van fusies niet door middel van een toetsing tegen elkaar worden afgewogen. Daarmee wordt het bijvoorbeeld mogelijk, dat fusies

²⁸ 'Nader advies toetsing van persfusies' d.d. 6 februari 1990. Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, Den Haag 1990, R3.

absoluut worden verboden ook al zouden die fusies de persverscheidenheid versterken. Bovendien is zo'n grens van 25% vrij ruim (een betaalde oplage van ca. 1.168.000 dagbladen), waardoor teveel voorgenomen fusies een volledige vrijheid van handelen hebben omdat ze niet boven deze grens uitkomen.

Naar ons oordeel kan door middel van een toetsingszone daarentegen binnen die zone per geval worden nagegaan of een voorgenomen fusie onwenselijke gevolgen kan hebben in de richting van economische machtsposities en/of voor het (redactioneel zelfstandige) voortbestaan van kranten. Indien met een dergelijke fusie de persverscheidenheid zou zijn gediend, dan zou toestemming kunnen worden verleend mits aan bepaalde voorwaarden, waarbij onwenselijke gevolgen worden vermeden, wordt voldaan.

De tweede vraag luidde: in hoeverre kunnen vennootschapsrechtelijke beschermingsconstructies bescherming bieden tegen ongewenste, buitenlandse overnemingen?

In ons nadere advies gaven we mede aan de hand van een preadvies van prof. mr J.M.M. Maeijer, hoogleraar handelsrecht en burgerlijk recht te Nijmegen, hierop antwoord. Allereerst stelden we vast dat zowel binnenlandse als buitenlandse overnemingen ongewenst kunnen zijn, maar dat de mogelijkheid van ongewenste buitenlandse overnemingen zeker actueel is, gelet op de gesignaleerde toeneming van de druk van buitenlandse ondernemingen om Nederlandse bedrijven over te nemen.

Evenals in ons eerdere rapport kwamen we tot de conclusie, dat van beschermingsconstructies niet teveel verwacht moet worden ter bescherming tegen onvriendelijke overnemingen. Daarbij namen we mede de mogelijkheid in aanmerking, dat beschermingsmogelijkheden in de toekomst in sterkere mate dan voorheen zullen worden ingeperkt. Een inperking valt te verwachten van mogelijke ontwikkelingen in EG-verband, alsmede van de aandrang tot inperking die in ons land zelf bijv. vanuit beurskringen wordt uitgeoefend.

Tenslotte bepleitten wij in ons nadere advies opnieuw in het kader van een persfusiecontroleregeling ook een verplichting tot openbaarheid op te nemen, namelijk van

- eigendoms- en zeggenschapsverhoudingen in de dag- en nieuwsbladpers;
- financieel-economische belangen van 20% of meer in een krante-onderneming;
- uitbreiding van deze belangen boven 33⅓% in een krante-onderneming.

Deze openbaarheidsverplichting achten wij stellig gerechtvaardigd en onmisbaar wegens de functie van de pers voor onze samenleving.

Immers, de pers is in onze samenleving een essentieel medium bij het realiseren van het openbaarheidsbeginsel en daarmee van het recht op informatie. Met het oog daarop dienen naar ons oordeel ook de eigendoms- en zeggenschapsverhoudingen van en financieel-economische belangen in de 'openbaarmakers' openbaar te zijn.

Nader regeringsstandpunt

Bij het schrijven van dit jaarverslag namen wij kennis van het advies dat de staatsrecht deskundigen Boukema, Burkens en Van der Hoeven aan de minister hadden uitgebracht over de grondwettelijke aspecten van een eventuele persfusiecontroleregeling. In dat advies kwamen zij tot de conclusie, dat voorafgaande

toetsing van een voorgenomen persfusie ter bescherming van andere belangen dan begrenzing van het marktaandeel, niet met artikel 7 van de Grondwet verenigbaar zou zijn. Zonder in discussie te treden over de inhoud van dat advies als zodanig, maakten wij de minister per brief van 4 april 1990 op voorhand erop attent, dat bij staatsrecht deskundigen ook andere opvattingen bestaan over de grondwettelijke toelaatbaarheid van persfusietoetsing. Wij stelden daarbij vast dat de argumentatie die de drie juristen in hun advies aanvoeren, derhalve geen dwingende redenering omvat. Bovendien waren hun conclusies niet overtuigend. Deze brief zal in het volgende jaarverslag nader worden besproken.

Tevens zal daarbij ingegaan worden op de brief die de minister op 4 april 1990 over deze problematiek aan de Tweede Kamer toezond.

Daarin bracht de minister onder meer tot uitdrukking van mening te zijn dat reeds het enkele feit dat er in de wetenschappelijke wereld uiteenlopende opvattingen bestaan over grondwettelijke toelaatbaarheid van persfusietoetsing, voldoende aanleiding zou moeten zijn om van een preventieve materiële persfusiecontrole af te zien. De minister stelde daar tegenover dat het hanteren van een absolute grens waarboven fusies verboden worden, zonder materiële toetsing, de enig overgebleven variant voor een persfusieregeling lijkt. Met betrekking tot de vorm, inhoud en effectiviteit van een dergelijke regeling dienen naar haar oordeel nog nadere vragen te worden beantwoord. De minister kondigde aan om die reden ook het advies van de Sociaal-Economische Raad te zullen inwinnen. Op basis van de nu bekende inzichten en het advies van de SER zal de ministerraad dan beslissen over het indienen van een wetsvoorstel betreffende deze materie, aldus de minister in haar genoemde brief.

6.3. Voorwaarden voor een flexibel persbeleid

Op grond van de Mediawet heeft ons bestuur de bevoegdheid de minister desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van die wet, voor zover dit voor de taakuitoefening van het Fonds van belang is. In de Mediawet is ons tot taak gegeven

- a. toezicht uit te oefenen op de naleving van het bij of krachtens hoofdstuk IX van de Mediawet bepaalde met betrekking tot de pers; en
- b. onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers te verrichten dan wel te doen verrichten.

Op basis van die taken wendden wij ons per brief van 8 september van het verslagjaar eigener beweging tot de minister met een notitie over een aantal aandachtspunten²⁹. Omdat deze punten betrekking hadden op het mediabeleid in de Kabinetsperiode waarvan de formatie op dat moment in gang was gezet, zonden wij een kopie van die brief ter kennisneming aan de Kabinetsinformatie en aan de leden van de Vaste Commissie voor Cultuur van de Tweede Kamer.

²⁹ Voorwaarden voor een flexibel persbeleid, advies d.d. 8 september 1989, gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 15 september 1989, nr. 180. Tevens opgenomen in de bundel Adviezen 1989, Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, Den Haag, juni 1990, R 2.

Aandachtspunten voor een flexibel voorwaardenscheppend persbeleid

De punten waarvoor wij in die notitie aandacht vroegen, kunnen als volgt worden samengevat:

1. Ten behoeve van een pluriforme informatievoorziening en opinievorming dient ruim baan gegeven te worden aan onafhankelijk van elkaar optredende verstrekkers van informatie en opinie.
2. In haar mediabeleid richt de overheid zich op het scheppen van voorwaarden voor een pluriforme informatievoorziening en opinievorming. Daarbij zullen de betekenis en de belangen van de verschillende media op evenwichtige wijze in het beleid aandacht dienen te verkrijgen. Mediabeleid is derhalve niet alleen omroepbeleid, maar dient mede de zorg voor een onafhankelijke en pluriforme pers te omvatten.
3. In het kader van de overheidszorg voor een pluriforme pers is het Bedrijfsfonds voor de Pers ingesteld als zelfstandig bestuursorgaan voor financiële steunverlening aan persorganen en voor onderzoek ten behoeve van het functioneren van de pers. De huidige instrumenten van het Bedrijfsfonds zijn onmisbaar gebleken en dienen derhalve te worden gehandhaafd, maar behoeven aanpassing om ze flexibeler te laten functioneren.
De volgende aanpassingen zijn gewenst:
 - meer kansen voor nieuwe persorganen;
 - meer mogelijkheden tot verlening van bijdragen à fonds perdu voor bepaalde gevallen;
 - voortzetting van de Compensatieregeling voor Dagbladen, mits vereenvoudigd, sneller uitvoerbaar en met meeweging van het concerndraagvlak van de betrokken media.
4. De uitkeringen aan uitgevers uit de STER-meeropbrengsten op basis van art. 133 Mediawet vormen een weinig efficiënte maatregel in een overheidsbeleid dat zich richt op een pluriforme informatievoorziening en opinievorming.
5. Fusies en samenwerkingsverbanden in de dag- en nieuwsbladpers en het samenvoegen en opheffen van dagbladen en nieuwsbladen moeten kunnen worden getoetst op hun mogelijke gevolgen voor persverscheidenheid, zoals aangegeven in ons advies van 14 december 1988.
Eigendoms- en zeggenschapsverhoudingen in de dag- en nieuwsbladpers dienen openbaar te zijn, eveneens volgens eerdere aanbevelingen onzerzijds.

In het kennismakingsgesprek dat we in december van het verslagjaar met minister D'Ancona voerden, alsmede in de informatieve gesprekken die we eveneens in die periode belegden met mediaspecialisten van de Tweede Kamerfracties van grote politieke partijen, kwamen deze punten uitvoerig aan de orde.

6.4. Commerciële omroep

Minister Brinkman legde in de laatste fase van zijn demissionaire periode als minister van WVC zijn ideeën vast over de invoering van commerciële omroep en de gevolgen voor de publieke en de buitenlandse omroepinstellingen. Dat geschiedde in de vorm van schets van een wetsvoorstel dat hij vervaardigde aansluitend aan een ter zake met de Tweede Kamer gevoerd overleg op 5 oktober 1989. Die schets legde hij ons voor bij

brief van 26 oktober van het verslagjaar, met het verzoek op korte termijn commentaar te geven, opdat zijn ambtsopvolgster van onze opvattingen kennis kon nemen.

Kernpunten schets wetsvoorstel

In de schets had de minister onder meer de mogelijkheid uitgewerkt, uitgevers van persorganen te laten deelnemen aan commerciële omroep. Volgens het voorstel zouden uitgevers zowel redactioneel (programma's) als commercieel (reclameboodschappen) toegang tot de omroep kunnen verkrijgen. Die mogelijke ontwikkelingen zouden van invloed zijn op een aantal regelingen in de Mediawet, die gebaseerd zijn op een stricte scheiding tussen omroep en pers. In het bijzonder had dit betrekking op het reclamemonopolie van de STER, de daarop gebaseerde schaderegeling ex artikel 133 Mediawet, (de financiering van) het Bedrijfsfonds voor de Pers en de positie van uitgevers in het STER-bestuur. Die regelingen zouden moeten worden herijkt, nu de positie van de uitgevers in de wet ten principale zou worden veranderd. De mogelijkheid voor uitgevers om deel te nemen aan commerciële omroep vroeg tevens om een regeling terzake van crossownership.

Wat betreft artikel 133 Mediawet was de minister tot de conclusie gekomen, dat de bestaansgrond aan die regeling was ontvallen nu uitgevers de mogelijkheid zouden krijgen toegang te hebben tot de reclame-exploitatie via radio en televisie. Anderzijds was de minister van oordeel, dat de bevordering van pluriformiteit op persgebied in de vorm van de werkzaamheden van het Bedrijfsfonds voor de Pers een belangrijk onderdeel van het mediabeleid zou blijven. Een herziening van de financieringsstructuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers zou evenwel noodzakelijk zijn. Tot dusver werd het Bedrijfsfonds gevoed uit de STER-opbrengst van de publieke omroep. Maar in de nieuwe situatie zou het voor de hand liggen de financiering van het Bedrijfsfonds niet alleen te laten plaatsvinden door de publieke maar ook door de commerciële omroep. Hiervan uitgaande beoogde de minister een zodanige wijziging van artikel 133 Mediawet, dat langs die weg, geldend voor publieke en private omroepen gelijkelijk, de financiële voeding van het Bedrijfsfonds zou worden geregeld. Over de hoogte van de afdracht aan het Bedrijfsfonds zouden betrokken partijen, in casu de publieke omroep, de commerciële omroep en de organisaties van uitgevers van persorganen, een overeenkomst moeten sluiten. Zou een dergelijke overeenkomst niet tot stand komen, dan zou de minister bij algemene maatregel van bestuur regels kunnen stellen over de vaststelling van het bedrag van deze afdracht.

Advies

Bij ons advies van 20 november 1989 boden wij de nieuwe minister het gevraagde advies over deze schets van haar ambtsvoorganger aan³⁰. In dat advies brachten wij de volgende punten onder de aandacht van de nieuwe minister.

- a. Financiering zorgplicht overheid voor persverscheidenheid.

Volgens het voorontwerp zou het Bedrijfsfonds voor de Pers in de toekomst alleen nog gefinancierd worden uit de meeropbrengsten van de etherreclame en van de reclame

³⁰ Advies over de schets van het wetsvoorstel commerciële omroep d.d. 20 november 1989, gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 23 november 1989, nr. 229. Tevens opgenomen in de bundel Adviezen 1989, Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, Den Haag, juni 1990, R 2.

bij de commerciële omroep op basis van artikel 133 van de Mediawet. Daarmee vervalt de mogelijkheid, op grond van artikel 28 MW uit de opbrengsten van de etherreclame bedragen toe te kennen aan het Bedrijfsfonds voor de Pers. Bovendien wordt het aan de verantwoordelijkheid van de publieke omroep, de commerciële omroep en de uitgeversorganisaties overgelaten door middel van een overeenkomst te bepalen hoeveel aan het Bedrijfsfonds zal worden afgedragen. Aan deze wijziging in de financiering van het Bedrijfsfonds zouden naar ons oordeel vooral de volgende ernstige bezwaren verbonden zijn:

- Op grond van de zorgplicht van de overheid voor persverscheidenheid zou de financiering van het Bedrijfsfonds als beleidsinstrument niet volledig aan omroep en pers zelf moeten worden overgelaten.
- De financiering van het Bedrijfsfonds uit de meeropbrengsten van omroepreclame wekt ten onrechte de indruk, dat gevolgen voor persverscheidenheid volledig voortvloeien uit de groei van omroepreclame. Gevolgen voor persverscheidenheid kunnen evenwel ook uit andere ontwikkelingen in de samenleving voortvloeien, zoals bijv. uit technische en economische ontwikkelingen.
- De financiële voeding van het Bedrijfsfonds wordt afhankelijk gesteld van de uitkomst van de belangenstrijd tussen publieke omroep, commerciële omroep en uitgevers. De uitkomst van een dergelijke belangenstrijd kan bijvoorbeeld zijn dat geen enkel bedrag wordt uitgekeerd.
- Het is onzeker of de omroepreclame elk jaar tot meeropbrengsten zal leiden. Daarmee wordt onzeker of de overheid over middelen zal kunnen blijven beschikken om haar zorgplicht voor persverscheidenheid te vervullen.

Uitgaande van de zorgplicht van de overheid voor persverscheidenheid attendeerden wij de minister op de volgende twee alternatieve wegen van financiering. De eerste weg, de algemene overheidsmiddelen, valt juist op grond van deze meer algemene zorgplicht te verdedigen. Aan deze weg dient naar ons oordeel derhalve de voorkeur gegeven te worden. Mocht die weg onbegaanbaar blijken te zijn, dan kunnen we ons voorstellen – zo merkten we in ons advies op – dat een vast deel van de opbrengsten van omroepreclame voor de financiering van het Bedrijfsfonds voor de Pers bestemd zal worden, naar analogie van de financieringswijze van het Stimuleringsfonds Nederlandse culturele omroepproducties. De motivering hiervoor zou gevonden kunnen worden in de verwachting, dat door toeneming van omroepreclame als gevolg van de invoering van commerciële omroep er een verscherping van de concurrentieverhoudingen tussen omroep en pers en tussen persorganen onderling zal optreden.

b. Relaties omroep - pers.

- Openbaarheid
Aansluitend aan ons advies over de toetsing van persfusies bepleitten wij verder:
 1. een regeling van openbaarheid van eigendoms- en zeggenschapsverhoudingen en belangen bij commerciële omroep; en
 2. de melding van veranderingen die daarin optreden.

- Participatie commerciële omroep in pers
In het voorontwerp werd voorts het aandeel dat één persoon, bedrijf, instelling of concern in commerciële omroep verwerft vastgesteld op ten hoogste een derde. Naar onze mening zou deze grens ook moeten gelden voor een mogelijk omgekeerde belangenverstrengeling, nl. voor de maximum-hoogte van de deelneming die een commerciële omroepinstelling verwerft in bedrijven, instellingen of concerns op het gebied van de pers.
- Samenwerking publieke omroep - pers
Tenslotte zou naar onze mening in de wet opening moeten worden geboden tot een vorm van samenwerking tussen publieke omroepinstellingen en uitgevers van persorganen bij het uitgeven van drukwerken en geluids- en beeld dragers die samenhangen met de verzorging van programma-onderdelen.

Bij het schrijven van dit jaarverslag had minister D'Ancona een wetsvoorstel inzake de commerciële omroep in voorbereiding.

IV. Financiële middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers

1. Inleiding

Voordat in dit korte hoofdstuk de financiële middelen van het Bedrijfsfonds in het verslagjaar worden besproken geven wij eerst een overzicht van de bronnen van deze middelen en de wijze waarop over de middelen wordt beschikt.

Herkomst financiële middelen

De financiële middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers zijn oorspronkelijk voornamelijk afkomstig uit de opbrengsten van de etherreclame. De eerste middelen verkreeg het fonds in de vorm van dotaties in het kader van de etherreclame compensatie-uitkeringen die de pers ter beschikking werden gesteld in de periode 1967 tot en met 1973. Daarnaast ontving het fonds financiële middelen uit de opbrengsten van een tijdelijke opslag van 5% op de tarieven van de etherreclame gedurende de jaren 1973 tot en met 1976.

In verband met de Compensatieregeling voor Dagbladen werden in de jaren 1983, 1985, 1987 en 1988 middelen gedoteerd, die eveneens afkomstig zijn uit de opbrengsten van de etherreclame.

Het fonds heeft verder inkomsten uit rentebaten. Deze rentebaten worden voornamelijk ontvangen uit beleggingen en voor een klein deel uit kredieten, die wij in het kader van onze taken op het gebied van de individuele steunverlening kunnen verstrekken.

Financieel beheer

Met het tot stand komen van het Bedrijfsfonds voor de Pers als zelfstandig bestuurslichaam met eigen beslissingsbevoegdheden werd ons fonds ook zelfstandig op het gebied van het beheer van het vermogen van het fonds.

Sedert eind 1988 hebben wij het financieel beheer ook daadwerkelijk in eigen hand genomen. Over de wijze waarop wij ons gedurende het verslagjaar van deze nieuwe taak hebben gekweten, geven wij nadere gegevens in de hierna volgende balans, de staat van baten en lasten en de toelichting op beide.

Nationale Investeringsbank (NIB)

De NIB fungeert reeds lang als intermediair bij de financiële steunverlening uit het fonds aan afzonderlijke persorganen door middel van kredieten. De bank stelt in overleg met ons kredietoffertes op, waarin de vorm en de voorwaarden van de financiële steunverlening zijn vastgelegd. De kredietovereenkomst wordt ook tussen de desbetreffende persorganen en de NIB namens ons afgesloten. De bank beheert voor ons de verstrekte kredieten, administreert de ontvangsten van aflossingen en rentebedragen, controleert als eerste of kredietvoorwaarden worden nageleefd en signaleert een eventueel in gebreke blijven van kredietnemers in dit opzicht. Met betrekking tot deze zaken voeren wij regelmatig overleg met de NIB.

Tevens stelt de bank in bepaalde gevallen en op ons verzoek een financieel-economisch onderzoek in bij persorganen, die bij ons een aanvraag om financiële steun hebben ingediend.

Voor een dergelijk onderzoek kunnen wij ons sedert de invoering van de Mediawet echter ook tot andere deskundigen wenden.

2. Jaarrekening

Balans per 31 december 1989

	31 december 1989		31 december 1988	
	f	f P.M.	f	f P.M.
Inrichting en inventaris				
Belegde middelen				
Leningen u/g	53.800.000		13.800.000	
Deposito's	<u>19.200.000</u>		<u>62.800.000</u>	
		73.000.000		76.600.000
Vorderingen				
Uitstaande kredieten	2.800.252		4.435.000	
Te vorderen interest	3.016.266		708.964	
Waarborgsom	17.790		17.790	
Vooruitbetaalde bedragen	<u>1.000</u>		<u>18.790</u>	
		5.835.308		5.180.544
Liquide middelen				
Banken	119.092		190.924	
Kas	<u>298</u>		<u>449</u>	
		<u>119.390</u>		<u>191.373</u>
		<u>78.954.698</u>		<u>81.971.917</u>

	31 december 1989		31 december 1988	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
Vermogen				
Vermogen begin boekjaar	61.107.392		60.262.502	
Nadelig resp. batig saldo boekjaar	<u>(13.343.971)</u>		<u>844.890</u>	
		47.763.421		61.107.392
Voorzieningen				
Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen		29.790.000		19.033.552
Kortlopende schulden				
Banken	—		300.000	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>1.401.277</u>		<u>1.530.973</u>	
		1.401.277		1.830.973
		<u>78.954.698</u>		<u>81.971.917</u>

Staat van baten en lasten over 1989

	1989		1988	
	f	f	f	f
Baten				
Ter beschikking gestelde gelden door de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur			—	15.000.000
Interestbaten minus -lasten				
Leningen	3.515.600		62.086	
Deposito's	1.462.526		2.000.737	
Uitstaande kredieten	45.458		32.131	
Overige	3.006		2.060.078	
		5.026.590		4.155.032
		5.026.590		19.155.032
Lasten				
Steunverlening persorganen				
Compensatieregeling voor Dagbladen:				
— Uitkeringen verstrekt ter uitvoering van Compensatieregeling voor Dagbladen 1985 en 1986	4.243.552		7.511.448	
Af: Onttrekking Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen	4.243.552		7.511.448	
	—		—	
— Dotatie Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen 1989 resp. 1986	15.000.000		15.000.000	
	15.000.000		15.000.000	
Individuele steunverlening	994.333		1.010.895	
Afboeking van uitstaande kredieten i.v.m. voorgenomen kwijtschelding	1.110.738		—	
Vorbereidings- en uitvoeringskosten	355.842		714.175	
Onderzoekskosten	206.468		620.424	
		17.667.381		17.345.494
Kosten				
Bestuurskosten	119.493		108.191	
Personeelskosten	287.240		241.322	
Bureaunkosten	189.040		193.357	
Algemene kosten	107.407		131.825	
		703.180		674.695
Kosten voorgaande jaren		—		289.953
Nadelig resp. batig saldo		(13.343.971)		844.890

Toelichting behorende tot de jaarrekening 1989

Algemeen

Het Bedrijfsfonds voor de Pers is ingesteld op grond van artikel 123 Mediawet welke is ingegaan op 1 januari 1988. Het Fonds heeft rechtspersoonlijkheid. In artikel 149 is geregeld dat de Stichting het Bedrijfsfonds voor de Pers is ontbonden en dat de rechten en verplichtingen van de Stichting op 1 januari 1988 zijn overgegaan op het (nieuwe) Bedrijfsfonds voor de Pers.

Doelstelling van het Bedrijfsfonds voor de Pers is het bevorderen van de pluriformiteit van de pers voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming. Taken van het Bedrijfsfonds zijn onder andere het verlenen van financiële steun ten behoeve van persorganen, het verrichten van onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers en het desgevraagd of uit eigen beweging ter zake adviseren van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De activa en passiva zijn opgenomen voor de nominale waarde tenzij anders is vermeld.

Ten laste van de staat van baten en lasten worden voorzieningen gevormd voor te verrichten uitkeringen met betrekking tot de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Voor de ten laste van het boekjaar gebrachte uitkeringen wordt een overeenkomstig bedrag onttrokken aan de voorziening.

Uitkeringen aan persorganen uit hoofde van de steunverlening, die niet het karakter hebben van een kredietverlening, worden als last verantwoord in het verslagjaar waarin door het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers een besluit tot uitkering is genomen.

De overige lasten alsmede de interestbaten uit belegde middelen en liquide middelen worden verantwoord in het verslagjaar waarop ze betrekking hebben.

Interestbaten uit de kredietverlening aan persorganen worden wegens het veelal voorwaardelijk karakter van de overeengekomen rente eerst verantwoord na ontvangst.

Balans per 31 december 1989

Inrichting en inventaris

Aanschaffingen worden in het jaar van aanschaf volledig afgeschreven.

In 1989 is in verband hiermee f 19.665 (1988: f 123.074) als kosten verantwoord onder bureaunkosten.

Belegde middelen

Leningen u/g	31-12-1989 f	31-12-1988 f
Dit betreft de volgende verstrekte onderhandse geldleningen:		
- 6,4% Coöperatieve Vereniging Friesland Bank, looptijd 1 december 1988 tot 1 december 1993	5.000.000	5.000.000
- 6,3% Westland/Utrecht Hypotheekbank N.V., looptijd 8 december 1988 tot 8 december 1993	8.800.000	8.800.000
- 6,625% Staat der Nederlanden, looptijd 2 januari 1989 tot 2 januari 2002	<u>40.000.000</u>	<u>—</u>
	<u>53.800.000</u>	<u>13.800.000</u>

Deposito's

De specificatie luidt als volgt:

- Hollandse Koopmansbank N.V., deposito à 6,125%, vervallend op 16 januari 1990	3.700.000
- Hollandse Koopmansbank N.V., deposito à 8,5%, vervallend op 1 maart 1990	9.000.000
- N.V. Spaarbank CVB, deposito à 8,5%, vervallend op 2 januari 1990	2.500.000
- N.V. Spaarbank CVB, deposito à 8,5%, vervallend op 1 februari 1990	<u>4.000.000</u>
	<u>19.200.000</u>

Vorderingen

Uitstaande kredieten

Stand per 1 januari 1989		4.435.000
Af: ontvangen aflossingen:		
- Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. ten behoeve van Het Vrije Volk	100.000	
- Heusden Pers B.V. ten behoeve van Nieuwsblad de Gecombineerde	25.000	
- Stichting Bepenak ten behoeve van De Waarheid	<u>399.010</u>	
		524.010
Af: afboeking van kredieten i.v.m. voorgenomen kwijtschelding:		
- Stichting Vrije Westfriese Krant	f 170.000	
- Stichting Bepenak t.b.v. De Waarheid	<u>940.738</u>	
		<u>1.110.738</u>
Stand per 31 december 1989		<u>2.800.252</u>

De specificatie van het saldo uitstaande kredieten luidt:	31-12-1989 f	31-12-1988 f
- B.V. Haagse Post ten behoeve van Haagse Post	1.100.000	1.100.000
- Stichting Katholiek Nieuwsblad ten behoeve van Katholiek Nieuwsblad	650.000	650.000
- Stichting Bepenak ten behoeve van De Waarheid	360.252	1.700.000
- N.V. Weekblad "De Groene Amsterdammer" ten behoeve van De Groene Amsterdammer	465.000	465.000
- Stichting Vrije Westfriese Krant ten behoeve van Vrije Westfriese Krant	—	170.000
- Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. ten behoeve van Het Vrije Volk	100.000	200.000
- Heusden Pers B.V. ten behoeve van Nieuwsblad De Gecombineerde	<u>125.000</u>	<u>150.000</u>
	<u>2.800.252</u>	<u>4.435.000</u>

Op grond van de Mediawet kan individuele financiële steunverlening in de vorm van kredieten en kredietfaciliteiten aan persorganen onder andere plaatsvinden, indien de continuïteit van een persorgaan in gevaar is en de noodzakelijke steun niet op andere wijze kan worden verkregen.

Met betrekking tot een aantal van de bovengenoemde kredieten wordt thans niet volledig aan de kredietvoorwaarden voldaan. Door het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers worden in dit verband de noodzakelijk geachte activiteiten ontwikkeld.

Bij de kredietverlening aan persorganen is in het algemeen overeengekomen dat er in principe rente over het verstrekte krediet moet worden voldaan. In sommige gevallen wordt gelijktijdig bepaald dat indien overigens aan de voorwaarden van het krediet wordt voldaan, de rente geheel of gedeeltelijk zal worden kwijtgescholden. Om deze reden worden rentebaten uit dezen hoofde eerst na ontvangst in de jaarrekening verwerkt.

Te vorderen interest

	31-12-1989	31-12-1988
	f	f
Leningen u/g	2.703.287	62.086
Deposito's	308.502	639.862
Kredieten	4.323	7.016
Overige	154	—
	<u>3.016.266</u>	<u>708.964</u>

Liquide middelen

Banken

Betreft ter vrije beschikking staande gelden op rekening-courant bij de volgende banken:

Kas-Associatie N.V.	37.451	186.912
Postbank N.V.	15.713	4.012
Amro Bank N.V.	65.928	—
	<u>119.092</u>	<u>190.924</u>

Vermogen

Het verloop van het vermogen is als volgt te specificeren:

	1989	1988
	f	f
Stand per 1 januari	61.107.392	60.262.502
Nadelig respectievelijk batig saldo boekjaar	<u>(13.343.971)</u>	<u>844.890</u>
Stand per 31 december	<u>47.763.421</u>	<u>61.107.392</u>

Voorzieningen

Betreft de voorzieningen voor de te verrichten uitkeringen met betrekking tot de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen over de jaren 1985, 1986 en 1989.

Gedurende het boekjaar worden de voor de uitvoering van de regelingen begrote bedragen ten laste van de staat van baten en lasten gedoteerd aan de voorziening. Onttrekkingen aan de voorziening vinden plaats bij door het bestuur van het Bedrijfsfonds genomen besluiten tot uitkering aan dagbladen.

De specificatie van de voorzieningen luidt als volgt:

Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen 1985

f

Stand per 1 januari 1989	4.033.552
Af: onttrekking uit hoofde van in 1989 verstrekte slotuitkeringen	<u>4.033.552</u>

Stand per 31 december 1989

Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen 1986

f

Stand per 1 januari 1989	15.000.000
Af: onttrekking uit hoofde van in 1989 verstrekte voorschotten	<u>210.000</u>

Stand per 31 december 1989

14.790.000

Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen 1989

f

Stand per 1 januari 1989	
Bij: dotatie	<u>15.000.000</u>

Stand per 31 december 1989

15.000.000

Totaal voorzieningen per 31 december 1989

29.790.000

Kortlopende schulden

	31-12-1989	31-12-1988
	f	f

Overige schulden en overlopende passiva

Uitkeringen uit hoofde van individuele steunverlening	361.000	450.000
Vorbereidings- en uitvoeringskosten Compensatieregeling voor Dagbladen 1986 en 1989	586.710	378.920
Salarissen en sociale lasten	88.390	21.250
Onderzoekskosten	254.296	455.530
Overige	<u>110.881</u>	<u>225.273</u>
	<u>1.401.277</u>	<u>1.530.973</u>

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Per 31 december 1989 bestaan er niet in de balans opgenomen verplichtingen van f 250.000 in verband met een in 1989 toegezegde kredietverlening.

Staat van baten en lasten over 1989

	1989	1988
	f	f
Ter beschikking gestelde gelden door de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	—	<u>15.000.000</u>

Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de Toelichting
onder het hoofd Steunverlening persorganen.

Steunverlening persorganen

Compensatieregeling voor Dagbladen

De Compensatieregeling voor Dagbladen is in 1983 voor een periode van vijf jaren in werking getreden.
Besloten is de regeling betrekking te laten hebben op de jaren 1981, 1982, 1983, 1985 en 1986. Het totaal
van de uitkeringen per jaar is daarbij vastgesteld op circa f 15.000.000.
Per 31 december 1989 is alleen de regeling over het jaar 1986 nog niet afgesloten.

Met betrekking tot de Compensatieregeling voor Dagbladen 1985 bedroeg het totaal van de verstrekte
voorlopige uitkeringen ultimo 1988 f 10.966.448.

Na definitieve vaststelling in 1989 van de uitkeringen door het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers zijn
in 1989 aanvullende uitkeringen van f 4.033.552 verricht, zodat in totaal f 15.000.000 is uitgekeerd.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur heeft blijkens brief d.d. 11 december 1989
medegedeeld, dat zij voornemens is om bij algemene maatregel van bestuur te doen bepalen dat de
Compensatieregeling voor Dagbladen zal worden toegepast over het boekjaar 1989 en dat de hiertoe
benodigde gelden geschat op circa f 15.000.000 kunnen worden geput uit de middelen waarover het
Bedrijfsfonds voor de Pers thans beschikt. De toepassing van de regeling voor het boekjaar 1990 is
afhankelijk van de politieke besluitvorming over de toekomst van de Compensatieregeling voor Dagbladen.

Gezien het voornemen van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur de Compensatieregeling
voor Dagbladen voor het jaar 1989 te doen toepassen, heeft het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers
besloten een bedrag van f 15.000.000 ten laste van de staat van baten en lasten toe te voegen aan de
voorziening.

De specificatie per jaar van de uit dezen hoofde aan persorganen gedane uitkeringen tot en met 1989 is als
volgt:

	f
— 1981	15.000.000
— 1982	15.000.000
— 1983	14.211.765
— 1985	15.000.000
— 1986	<u>210.000</u>
	<u>59.421.765</u>

Individuele steunverlening

	1989	1988
	f	f
– Financiële bijdrage ten behoeve van een onderzoek inzake allochtone jongeren en dagbladen van het Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit van de Nederlandse Dagbladpers (CEBUCO)	–	77.895
– Financiële ondersteuning ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van de Weekkrant Suriname	–	83.000
– Uitkering Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. inzake project "Advertentie-besognes"	–	400.000
– Uitkering Stichting Jacobus van Loon ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van de exploitatie van het weekblad "Frysk & Frij"	–	450.000
– Uitkering De Tijd B.V. ten behoeve van de uitvoering van een deel van het project ter éénmalige reorganisatie van "De Tijd tot 1993"	700.000	–
– Uitkering Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. ten behoeve van de 1e en 2e fase van een reorganisatieonderzoek	116.667	–
– Uitkering Avondbladen Combinatie Rotterdam C.V. ten behoeve van de 3e fase van een reorganisatieonderzoek	66.666	–
– Uitkering Stichting Nieuwe Bêta ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van het maandblad "Nieuwe Bêta"	111.000	–
	<u>994.333</u>	<u>1.010.895</u>

Afboeking van uitstaande kredieten i.v.m. voorgenomen kwijtschelding

	f
– Stichting Bepenak ten behoeve van De Waarheid	940.738
– Stichting Vrije Westfriese Krant	170.000
	<u>1.110.738</u>

1989 1988

f f

Voorbereidings- en uitvoeringskosten

Ten behoeve van Compensatieregeling voor Dagbladen:

– Uitvoering Compensatieregeling 1985	6.043	300.536
– Voorbereiding Compensatieregeling 1986	–	156.462
– Uitvoering Compensatieregeling 1986	3.748	217.000
– Voorbereiding Compensatieregeling 1989	20.000	–
– Uitvoering Compensatieregeling 1989	310.000	–
	<u>339.791</u>	<u>673.998</u>

Voorbereidingskosten ten behoeve van individuele financiële steunverlening	<u>16.051</u>	<u>40.177</u>
	<u>355.842</u>	<u>714.175</u>

Onderzoekskosten

Ten behoeve van de Compensatieregeling voor Dagbladen:

– Project "Voorstudie redactionele zelfstandigheid van dagbladen"	35.450	62.500
– Onderzoek "Beslissingscriteria continuïteit dagbladen"	–	47.850
– Project "Ontwerp nieuwe Compensatieregeling"	–	52.500
– Project "Aanpassing van de Compensatieregeling voor Dagbladen"	<u>116.721</u>	<u>–</u>
	<u>152.171</u>	<u>162.850</u>

Overige:

– Onderzoek "Persfusiecontrole"	31.847	193.702
– Project "Mediamarkt"	22.450	201.300
– Symposium "Het gedrukte woord in beeld"	<u>–</u>	<u>62.572</u>
	<u>54.297</u>	<u>457.574</u>

Totaal	<u>206.468</u>	<u>620.424</u>
--------	----------------	----------------

3. Accountantsverklaring

Accountantsverklaring

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 1989 van het Bedrijfsfonds voor de Pers te 's-Gravenhage gecontroleerd.

Op grond van ons onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen van het Fonds op 31 december 1989 en van het resultaat over 1989.

Amsterdam, 5 juli 1990,
KPMG Klynveld Kraayenhof & Co.

Appendix

Ontwikkelingen in de pers

In 'Ten geleide' is aangekondigd dat in dit jaarverslag de eerste aanzet zal worden gegeven om te komen tot een uitgebreid overzicht van gegevens over de ontwikkelingen in de pers. Aan het slot van dit verslag wordt die eerste stap gezet in de vorm van tabellen die betrekking hebben op de dagbladpers, de lokale media en de tijdschriftenpers.

In paragraaf 1 komt de dagbladpers aan de orde. In deze paragraaf is een overzicht gegeven over de afgelopen vijf jaar van aantallen en oplagen van dagbladen, van aantallen dagbladondernemingen en tenslotte van marktaandelen van de tien grootste ondernemingen uitgedrukt als percentage van de totale oplage van alle dagbladen. Bovendien worden in deze paragraaf de belangrijkste ontwikkelingen weergegeven die zich de afgelopen vijf jaar hebben voorgedaan op het gebied van de aanbiedersconcentratie en de redactionele concentratie in de dagbladpers.

In paragraaf 2 worden gegevens gepresenteerd over het gebruik van verschillende media in de Nederlandse gemeentes anno 1990. Deze cijfers worden in een aantal gevallen vergeleken met 1987. Voor de tussenliggende jaren waren op korte termijn geen gegevens beschikbaar.

In paragraaf 3 wordt de tabellenreeks afgesloten met een tabel over de oplagen van de opinieweekbladen. In deze fase waren niet meer gegevens over opinieweekbladen voorhanden.

In de toelichting van de tabellen worden de gebruikte begrippen gedefinieerd en enkele tendensen gesignaleerd.

De in deze appendix gepresenteerde gegevens zijn door Het Persinstituut aangeleverd. Deze gegevens bestaan uit reeds elders gepubliceerde data alsmede, waar in deze fase mogelijk, uit voor dit overzicht geactualiseerde data.

Paragraaf 1: Dagbladen

Tabel 1 Dagbladen: aantallen en oplagen

	1989	1988	1987	1986	1985
Aantal zelfstandige hoofredacties					
specialistisch	3	3	5	4	4
landelijk	9	9	9	9	9
regionaal	35	35	35	36	35
TOTAAL	47	47	49	49	48

	1989	1988	1987	1986	1985
Betaalde oplagen					
specialistisch	76009	72248	79044	65311	67481
landelijk	1982533	1970528	1931215	1905409	1877917
regionaal	2614749	2619781	2626882	2612446	2596848
TOTAAL	4673291	4662557	4637141	4583166	4542246
Indexcijfer Totaal	102.89	102.65	102.09	100.90	100.00

Tabel 1

In tabel 1 is een overzicht te vinden van het aantal dagbladen met een zelfstandige hoofdredactie en de oplagen van alle dagbladen, beide onderverdeeld in specialistische, landelijke en regionale dagbladen. Om de cijfers over 1989 wat meer reliëf te geven, zijn ook de gegevens van de voorgaande vier jaren in de tabel opgenomen.

Toelichting

In 1986 is het aantal dagbladen ten opzichte van 1985 met één regionaal dagblad vermeerderd. In dat jaar treedt de Barneveldse Drukkerij en Uitgeverij met de Barneveldse Krant toe tot de NDP. De Barneveldse Krant, vroeger een nieuwsblad, verscheen toen al ruim een jaar als dagblad.

In 1987 komt er een nieuw specialistisch dagblad op de markt: het Agrarisch Dagblad. In 1987 komt het aantal specialistische dagbladen met een zelfstandige hoofdredactie daarmee op vijf.

Een jaar later, in 1988, loopt dit aantal van vijf specialistische dagbladen weer terug naar drie. In dat jaar verdwijnen het Economisch Dagblad en het Dagblad voor de Scheepvaart.

Tabel 2 Dagbladondernemingen: aantallen

	1989	1988	1987	1986	1985
Aantal zelfstandige ondernemingen					
alleen specialistisch	1	1	2	2	2
alleen landelijk	3	3	3	3	3
alleen regionaal	13	14	16	16	15
overig (combinaties)	3	3	3	3	3
TOTAAL	20	21	24	24	23

Tabel 2

In tabel 2 is het aantal zelfstandige dagbladondernemingen weergegeven over de afgelopen vijf jaar.

Toelichting

In 1986 is er één regionale dagbladonderneming meer dan in 1985: de Barneveldse Drukkerij en Uitgeverij. Wij meldden dit al bij tabel 1.

In 1988 zijn ten opzichte van 1987 twee regionale dagbladondernemingen verdwenen, waardoor dit aantal daalt van 16 naar 14. Deze daling wordt veroorzaakt doordat in 1988 Audet wordt overgenomen door VNU en Tijl Kranten-uitgeverij door Wegener's Couranten Concern.

Op 2 januari 1990 wordt de fusie tussen Hazewinkel Holding Groningen (Nieuwsblad van het Noorden) en Friese Pers Beheer (Leeuwarder Courant), waarover men in 1989 al overeenstemming had bereikt, geformaliseerd. Deze fusie is in de cijfers over 1989 verdisconteerd. In tabel 2 zien we dan ook een daling van het aantal regionale dagbladondernemingen in 1989 (van 14 naar 13).

Tabel 3 Dagbladondernemingen: marktaandelen van de 10 grootste ondernemingen (rangorde gebaseerd op 1989) uitgedrukt als percentage van de totale oplage van alle dagbladen

	1989	1988	1987	1986	1985
Holdingmij De Telegraaf	18.40	18.37	18.23	18.35	18.46
VNU-Audet	16.22	16.12	—	—	—
Audet	—	—	9.80	9.81	9.86
VNU-Dagbladengroep	—	—	6.13	6.08	6.07
Elsevier-NDU	16.11	16.04	15.52	15.24	14.85
Perscombinatie	11.71	11.66	11.65	11.70	11.68
Wegener-Tijl	7.00	6.95	—	—	—
Wegener's Crt Concern	—	—	5.48	5.54	5.58
Koninklijke Tijl	—	—	1.41	1.41	1.43
Fries-Gronings-Drentse Pers	5.29	—	—	—	—
Friese Pers	—	2.37	2.38	2.39	2.40
Hazewinkel Pers BV	—	2.92	2.94	2.95	2.97
Sijthoff Pers	4.40	4.45	4.87	5.02	5.20
Uitg. mij Van der Loeff	3.63	3.61	3.59	3.61	3.63
Damiate Holding BV	3.02	3.05	3.08	3.09	3.12
Avondbladen Combinatie Rotterdam	2.94	3.29	3.92	4.11	4.34

Tabel 3

In tabel 3 zijn de marktaandelen van de tien grootste dagbladondernemingen over de afgelopen vijf jaar weergegeven, uitgedrukt als percentage van de totale oplage van alle dagbladen. De rangorde van de tien grootste dagbladondernemingen is gebaseerd op 1989.

Toelichting

Te zien is dat er in de afgelopen vijf jaar op het gebied van de marktaandelen van de tien grootste dagbladondernemingen betrekkelijk weinig is veranderd. De enige verandering is gelegen in twee overnames en één fusie. Dit betreft:

1. de overname van Audet door VNU in 1988;
2. de overname van Tijl Kranten-uitgeverij door Wegener's Couranten Concern in 1988;
3. de fusie tussen Hazewinkel Holding Groningen en Friese Pers Beheer in 1989.

Tabel 4 Concentratiemaatstaven dagbladen

Jaar	redactionele concentratie		aanbieders-concentratie		publieks-concentratie
	in NE	index	in NE	index	in NE
1980	25.402	100.00	17.289	100.00	1.280
1981	25.092	98.78	16.789	97.11	1.283
1982	24.751	97.44	16.222	93.83	1.285
1983	24.914	98.08	16.048	92.82	1.288
1984	24.982	98.35	15.904	91.99	1.288
1985	25.024	98.51	15.834	91.58	1.288
1986	25.463	100.24	15.919	92.08	1.298
1987	24.757	97.46	15.874	91.82	1.288
1988	23.844	93.87	13.480	77.97	1.291
1989	23.957	94.31	13.475	77.94	1.289

Tabel 4

In tabel 4 zijn, om een algemeen beeld te schetsen van de dagbladsector, een aantal concentratiemaatstaven opgenomen. Het gaat daarbij om de redactionele concentratie, de aanbiedersconcentratie en de publieksconcentratie.

De maatstaf gebruikt voor de concentratietabellen is NE. Dit staat voor 'number equivalents'. De betekenis hiervan is toegelicht in: J.A. de Ridder, Persconcentratie in Nederland, Amsterdam 1984, pag. 47-48.

De maatstaven aanbiedersconcentratie en redactionele concentratie zijn uitgedrukt in 'aantallen', respectievelijk aantallen aanbieders en aantallen redacties. Meer precies gaat het om 'gewogen' aantallen. Bij aanbiedersconcentratie worden de aantallen gewogen op basis van samenwerkingsverbanden en marktaandelen en bij redactionele concentratie alleen op basis van samenwerkingsverbanden.

Aangezien aanbiedersconcentratie en redactionele concentratie worden uitgedrukt in 'aantallen' duidt een daling in die cijfers aan dat de concentratie toeneemt.

De publieksconcentratiegraad geeft aan hoe 'scheef' het publiek verdeeld is over de verschillende dagbladen. De fluctuatie is in de dagbladsector tamelijk gering.

Toelichting

In 1987 integreerde de Winschoter Courant/de Noord Ooster in de Drents-Groningse Pers (bestaande uit de Emmer Courant, de Drentse en Asser Courant en het Hooogeveense Dagblad). De fusie tussen de bladen, alle behorend tot Wegener's Couranten Concern, heeft geleid tot een gemeenschappelijke rompkraan waaraan ieder van de redacties een aantal lokale/regionale wisselpagina's toevoegt.

In hetzelfde jaar kregen de Verenigde Noordhollandse Dagbladen in Alkmaar aansluiting op het GPD-net. Het redactionele samenwerkingsverband tussen de Verenigde Noordhollandse Dagbladen en de Sijthoff Persdienst werd niet verlengd. Door deze ontwikkelingen daalde het naar zelfstandigheid gewogen aantal redacties in 1987 ten opzichte van 1986 met 0,7 NE.

Voor de stijging van de aanbiedersconcentratie in 1988 ten opzichte van 1987 (het naar zelfstandigheid en marktaandeel gewogen aantal aanbieders daalt met 2,4 NE) zijn twee hoofdoorzaken aan te wijzen:

1. VNU neemt in 1988 Audet over; en

2. Wegener's Couranten Concern neemt Tijl Kranten-uitgeverij over.

Een nevenoorzaak van de stijging van de aanbiedersconcentratie in dit jaar vormt de gestage stijging in marktaandeel van de grote concerns (Holdingmij De Telegraaf, NDU, VNU en Perscombinatie).

De redactionele concentratie neemt in 1988 ten opzichte van 1987 door de participatie van het Vrije Volk in de Gemeenschappelijke Persdienst snel toe. Het naar zelfstandigheid gewogen aantal redacties daalt met 0,9 NE.

In 1989 treedt er ten opzichte van 1988 weinig verandering op in de aanbiedersconcentratie. Er zijn geen fusieplannen geëffectueerd. De lichte stijging in concentratie wordt veroorzaakt door een geringe stijging in marktaandeel van de vijf grootste concerns (Holdingmij De Telegraaf, NDU, VNU, Perscombinatie en Wegener Tijl).

De geringe daling van de redactionele concentratie in 1989 ten opzichte van 1988 (het naar zelfstandigheid gewogen aantal redacties stijgt met 0,1 NE) wordt veroorzaakt door het feit dat binnen samenwerkingsverbanden de verdeling naar grootte van de dagbladen wat evenwichtiger wordt. ^{*(1)} Een voorbeeld van deze tendens naar een evenwichtiger verdeling naar grootte is te vinden binnen de GPD: de marktaandelen van grote dagbladen dalen enigszins (Leeuwarder Courant: daling 0,3%; dagbladen van Damiata Pers: daling 0,7%) of stijgen nauwelijks (Nieuwsblad van het Noorden: stijging 0,4%), terwijl de marktaandelen van kleinere bladen zoals bijvoorbeeld De Gooi- en Eemlander (stijging 2%) en het Brabants Nieuwsblad (stijging 1,9%) behoorlijk stijgen.

^{*(1)} Het idee bij de ontwikkeling van de concentratiemaatstaf was dat de 'aantasting' van de zelfstandigheid van participanten in een samenwerkingsverband door dat samenwerkingsverband groter is naarmate samenwerkingsverbanden meer gedomineerd worden door een beperkt aantal grote dagbladen. Het feit dat er in '88-'89 een meer gelijkwaardige situatie ontstaat binnen samenwerkingsverbanden, heeft derhalve het gerapporteerde effect op de concentratiemaatstaf.

Paragraaf 2: Lokale media

Paragraaf 2 bevat gegevens over de lokale pers en de lokale omroep. In Nederland bestaan anno 1990 625 titels huis-aan-huisbladen en 80 titels nieuwsbladen. Het aantal titels nieuwsbladen dat tevens een huis-aan-huisverspreiding kent is 31.*⁽²⁾

In de tabellen die volgen worden gegevens gepresenteerd over het gebruik van media in allerlei verschillende typen gemeentes. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende mediatypen.

De diverse indelingen zullen op deze en de volgende pagina allereerst worden toegelicht.

In de tabellen **5, 7 en 11** worden gemeentes ingedeeld naar grootte. De cijfers 1 tot en met 7 in deze tabellen dienen als volgt begrepen te worden:

1. tot 6.999 inwoners;
2. 7.000 tot 12.999 inwoners;
3. 13.000 tot 19.999 inwoners;
4. 20.000 tot 39.999 inwoners;
5. 40.000 tot 74.999 inwoners;
6. 75.000 tot 124.999 inwoners;
7. 125.000 of meer inwoners.

De getallen tussen haakjes onder de categorie-aanduidingen geven het aantal gemeentes aan dat in de desbetreffende categorie thuishoort.

In de tabellen **6 en 12** bestaat het onderscheid dat tussen gemeentes gemaakt wordt uit het verschil in urbanisatiegraad.

De gebruikte afkortingen duiden de volgende categorieën aan:

- PL Plattelandsgemeente (meer dan 20% werkzaam in de agrarische sector);
VP Verstedelijkte plattelandsgemeente (geen regionale functie);
FO Forensengemeente (geen regionale functie; minstens 30% werkzaam buiten de eigen gemeente);
ST Stedelijke gemeente (met regionale functie);*⁽³⁾
TOT Alle gemeentes te zamen.

Ook hier geven de getallen tussen haakjes onder de categorie-aanduidingen het aantal gemeentes aan dat in de desbetreffende categorie thuishoort.

In de tabellen **5, 6 en 8** is een indeling gemaakt naar categorieën van persmedia. De beiden overzichten hieronder dienen ter verheldering van deze indeling.*⁽⁴⁾

*⁽²⁾ Deze gegevens zijn afkomstig uit:

Handboek van de Nederlandse Pers en Publiciteit, april 1990.

Het hier vermelde aantal titels huis-aan-huisbladen en nieuwsbladen is hoger dan de meeste schattingen tot nu toe aangaven. Hiervoor zijn drie redenen aan te geven:

1. Het handboek, dat de enige beschikbare bron is, is niet up to date.
2. Meerder edities binnen één titel zijn in het handboek als meerdere titels opgenomen.
3. Het handboek hanteert een wat ruime definitie van huis-aan-huisbladen en nieuwsbladen. Bladen die volgens de in deze appendix gehanteerde definities niet als huis-aan-huisblad of als nieuwsblad gekenmerkt kunnen worden, zijn reeds zoveel mogelijk uit het bronmateriaal geëlimineerd.

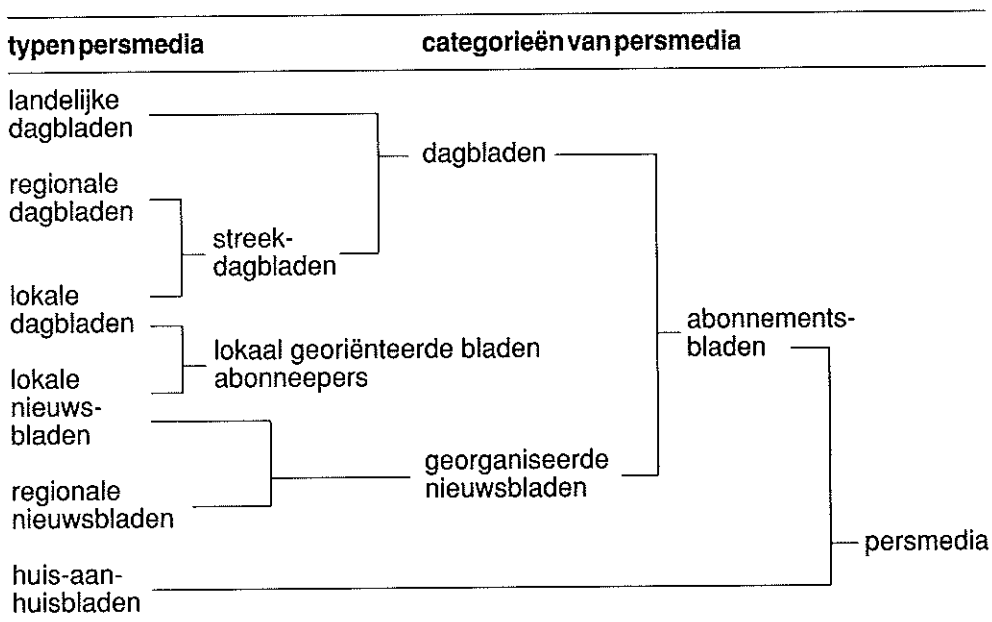
*⁽³⁾ Voor een kwalificatie van alle Nederlandse gemeentes naar deze vier typen zie:

Dr P.J.M. Verschuren, drs R.J. Memelink, Media-atlas van Nederland. Een kwantitatieve en kwalitatieve beschrijving en verklaring van lokale medialandschappen. Den Haag, 1989, pag. 147-218.

*⁽⁴⁾ Idem, pag. 21 en 23.

abonnee-basis	frequentie per week	categorieën	inhoudelijke aandacht	sub-categorieën (soorten bladen)
ja (abonnee-bladen)	zes	dagbladen	landelijk	landelijk dagblad
			regionaal	regionaal dagblad
			lokaal	lokaal dagblad
	min. één, max. vijf	nieuws-bladen	regionaal	regionaal nieuwsblad
			lokaal	lokaal nieuwsblad
nee	minimaal één	gratis bladen	lokaal/ regionaal	huis-aan-huis-blad

Figuur 1: Typen persmedia in Nederland gezien vanuit de afzonderlijke gemeentes waarin deze verschijnen

Figuur 2: Typen en categorieën van persmedia

In de genoemde tabellen **5, 6 en 8** gelden de volgende definities.

- Een huis-aan-huisblad wordt gedefinieerd als een gratis verspreid persmedium, dat in principe op alle afgiftepunten komt en in één of enkele aaneengrenzende gemeentes minimaal eenmaal per week verschijnt.
- Een landelijk dagblad is hier gedefinieerd als een zesmaal per week verschijnend blad dat inhoudelijk is gericht op het hele land.
- De categorie streekdagbladen bestaat uit de regionale en de lokale dagbladen te zamen.*⁽⁵⁾

Tabel 5 Samenhang tussen de 'sterke' aanwezigheid van persmedia en gemeentegrootte, weergegeven in percentages

1990

	categorie inwonertal						
	1 (214)	2 (187)	3 (119)	4 (111)	5 (41)	6 (17)	7 (13)
huis-aan-huisbladen	22	22	22	25	29	35	62
landelijke dagbladen	2.8	2.7	3.4	5.4	2.4	5.9	7.7
streek-dagbladen	29.9	23.0	19.3	10.8	7.3	11.8	7.7

Tabel 5

In tabel 5 is te lezen wat de relatie is tussen de omvang van gemeentes en de 'sterke' aanwezigheid van mediatypen.

Het gaat hierbij om mediatypen die in (bijna) alle gemeentes voorkomen. De nieuwsbladen, die slechts in 170 van de 702 gemeentes voorkomen, zijn daarom niet in deze tabel opgenomen.

Van 'sterke' aanwezigheid is sprake indien in een gemeente van de:

- huis-aan-huisbladen 6 titels of meer verspreid worden;
- landelijke dagbladen het dekkingpercentage (de totale dekking) 66% of meer is;
- streekdagbladen het dekkingpercentage 66% of meer is.*⁽⁶⁾

*⁽⁵⁾ Dr P.J.M. Verschuren, drs R.J. Memelink, Media-atlas van Nederland. Een kwantitatieve en kwalitatieve beschrijving en verklaring van lokale medialandschappen. Den Haag, 1989. pag. 18-22.

*⁽⁶⁾ Dr P.J.M. Verschuren, drs R.J. Memelink, Media-atlas van Nederland. Een kwantitatieve en kwalitatieve beschrijving en verklaring van lokale medialandschappen. Den Haag, 1989. pag. 69.

Onder dekkingpercentage wordt verstaan het verhoudingsgetal tussen het aantal abonnees op een persmedium en het aantal PTT-afgiftepunten in een gemeente. Het dekkingpercentage geeft vrij nauwkeurig aan welk percentage huishoudens in een gemeente op een persmedium is geabonneerd. *(7)

De getallen binnen de tabel geven aan wat het percentage gemeentes per categorie is waarin de desbetreffende persmedia sterk aanwezig zijn.

Toelichting

Te zien is dat voor huis-aan-huisbladen en voor landelijke dagbladen er een positieve samenhang bestaat tussen aanwezigheid en gemeente-omvang (van categorie 1 – de kleinste gemeentes – naar categorie 7 – de grootste gemeentes – neemt het percentage gemeentes toe). Voor gemeentes boven de 40.000 inwoners is die samenhang voor huis-aan-huisbladen zelfs sterk te noemen.

Bij de streekdagbladen is juist de omgekeerde tendens te zien en is de samenhang negatief. Het percentage van de categorie 1 gemeentes waarin streekdagbladen relatief sterk aanwezig zijn, is 29,9%; in categorie 2 is dit percentage slechts 23,0%. In de grootste gemeentes zijn de streekdagbladen het minst sterk aanwezig, het aangeduide percentage is daar slechts 7,7%.

Tabel 6 Samenhang tussen de 'sterke' aanwezigheid van pers en urbanisatiegraad, weergegeven in percentages

soorten media	PL (196)	VP (274)	FO (114)	ST (118)
landelijke dagbladen	1.5	1.8	11.4	2.5
streekdagbladen	26.5	27.0	7.0	11.0
huis-aan-huisbladen	21.4	22.3	34.2	21.2

Tabel 6

Tabel 6 geeft de 'sterke' aanwezigheid van de verschillende soorten media aan in relatie tot verschillende soorten gemeentes. Het onderscheid tussen de gemeentes bestaat uit een verschil in urbanisatiegraad. Zie voor het begrip 'sterke aanwezigheid' de toelichting onder tabel 5.

In deze zesde tabel is te zien hoe de aangegeven drie mediatypen zijn verdeeld over gemeentes met een uiteenlopende mate en aard van verstedelijking.

Toelichting

Er blijkt een vrij sterke samenhang te bestaan tussen urbanisatietype en de aanwezigheid van de pers. Uit de percentages blijkt dat de landelijke dagbladen en de huis-aan-huisbladen relatief het sterkst aanwezig zijn in forensengemeentes (in 11.4%

*(7) Idem, pag. 22.

van de forensengemeentes zijn de dagbladen sterk vertegenwoordigd, in 34,2% van diezelfde gemeentes zijn de huis-aan-huisbladen sterk aanwezig). De streekdagbladen komen in die forensengemeentes minder voor. Deze bladen komen het sterkst voor in plattelands- en verstedelijkte plattelandsgemeentes (in 26,5% respectievelijk 27,0% van de betreffende soorten gemeentes zijn streekdagbladen met een totaal dekkingspercentage van hoger dan 66% aanwezig):

Tabel 7 Samenhang tussen de vestiging, respectievelijk ontvangstmogelijkheid van commerciële kabelkranten en gemeentegrootte

	categorie inwonertal						
	1	2	3	4	5	6	7
	(214)	(187)	(119)	(111)	(41)	(17)	(13)
vestigings-gemeente	2 (0.9)	3 (1.6)	10 (8.5)	24 (21.8)	25 (60.9)	13 (76.5)	11 (84.6)
ontvangst mogelijk	47 (21.9)	58 (31.0)	42 (35.6)	55 (50)	26 (63.4)	15 (88.2)	11 (84.6)

Gemeentes met ontvangst commerciële kabelkrant:

254

Vestigingsgemeentes commerciële kabelkrant:

88

Tabel 7

Tabel 7 geeft aan in hoeveel gemeentes in januari 1990 een commerciële kabelkrant is gevestigd. Deze tabel is weer onderverdeeld in de zeven categorieën naar groottes van gemeentes.

De getallen binnen de tabel geven het aantal gemeentes aan uit de desbetreffende categorie gemeentegrootte waar een commerciële kabelkrant is gevestigd dan wel kan worden ontvangen. Tussen de haakjes staat het percentage, met het aantal gemeentes uit de desbetreffende categorie als centeringsbasis.

Toelichting

Uit deze tabel blijkt dat een veel groter percentage van de grotere gemeentes een commerciële kabelkrant heeft dan van de kleinere gemeentes. In 11 van de 13 grootste gemeentes – dit is 84,6% van de grootste gemeentes – is een commerciële kabelkrant gevestigd en is de ontvangst ervan ook mogelijk. Slechts in 2 van de 214 kleinste gemeentes (0,9) is zo'n kabelkrant gevestigd. In 47 van de 214 kleinste gemeentes (21,9%) is de ontvangst van de commerciële kabelkrant mogelijk. Oftewel: er bestaat een sterke positieve samenhang tussen de vestiging respectievelijk de ontvangst van een commerciële kabelkrant enerzijds en gemeentegrootte anderzijds. Naarmate gemeentes meer inwoners tellen neemt het (procentuele) aantal gemeentes waarin een commerciële kabelkrant is gevestigd c.q. waar deze kan worden ontvangen, sterk toe. In het totaal kunnen anno 1990 254 gemeentes commerciële kabelkrant ontvangen. In 88 gemeentes is een dergelijke kabelkrant ook gevestigd.

Tabel 8 Aanwezigheid van soorten persmedia in Nederlandse gemeentes per januari 1990

media typen	aantal gemeentes	gemiddeld dekkingspercentage	aantal gemeentes per categorie dekkingspercentage		
			1-33%	34-66%	66% <
landelijke dagbladen	702 (100)	30.0	438 (61.4)	240 (34.2)	24 (3.4)
streek-dagbladen	702 (100)	51.5	129 (20.9)	426 (60.7)	147 (20.9)
dagbladen totaal	702 (100)	81.5	0 (0)	75 (10.7)	627 (89.3)
nieuws-bladen totaal	170 (24.2)	44.1	65 (9.3)	59 (8.4)	46 (6.6)

Tabel 8

In tabel 8 wordt weergegeven in welke mate de verschillende soorten persmedia in Nederlandse gemeentes voorkomen. Dit wordt uitgedrukt in de hoogte van dekkingspercentages.

Zie voor het begrip dekkingspercentage de toelichting onder tabel 5. De ondergrens voor aanwezigheid is in tabel 8 gelegd bij minimaal 1% dekking.

In deze tabel staan de percentages tussen haakjes. De percenteringsbasis is het totale aantal Nederlandse gemeentes (702).

De 'dagbladen totaal' is hier de som van de landelijke dagbladen en de streekdagbladen.

Toelichting

Uit deze tabel blijkt in de eerste plaats dat in alle gemeentes in Nederland landelijke dagbladen en streekdagbladen verspreid worden. Dit geldt niet voor de nieuwsbladen. Slechts in 170 van de 702 Nederlandse gemeentes wordt een nieuwsblad verspreid.

In het grootste aantal gemeentes (438 van de 702) hebben landelijke dagbladen een totaal dekkingspercentage van slechts 1-33%. In slechts 3,4% van de gemeentes (24 gemeentes) is het dekkingspercentage van de landelijke dagbladen 66% of meer en zijn zij dus 'sterk' aanwezig.

Voor wat betreft de streekdagbladen geldt dat deze in de meeste gemeentes (426 van de 702 gemeentes waarin zij aanwezig zijn) redelijk sterk vertegenwoordigd zijn: 34-66%.

Voor de som van alle dagbladen (dagbladen totaal) geldt dat zij in alle 702 gemeentes waar zij aanwezig zijn minstens een dekkingspercentage van 34% hebben.

In 65 van de 170 gemeentes waar nieuwsbladen aanwezig zijn, hebben deze bladen een laag dekkingspercentage van 1-33%. In 59 gemeentes ligt dit percentage tussen de 34 en de 66% en in 46 gemeentes zijn de nieuwsbladen sterk aanwezig met een dekkingspercentage van 66% of meer.

Tabel 9 Aantal gemeentes in Nederland anno 1990 met lokale-omroepvergunning, uitgesplitst naar het soort redactionele aandacht

soort aandacht	lokale omroep		
	lokale radio (kabel+ether)	lokale t.v.	lokale kabelkrant
extern	62	30	12
regionaal	15	5	1
lokaal	197	79	19
totaal	274	114	32

Tabel 9

Uit tabel 9 valt af te lezen in hoeveel gemeentes anno 1990 lokale radio, lokale televisie en lokale kabelkrant aanwezig is. De totalen in deze tabel zijn uitgesplitst naar de aandacht en gerichtheid van de desbetreffende media.

'Extern' betekent hier: qua aandacht gericht op een andere gemeente dan de gemeente van vestiging.

Toelichting

Wanneer gekeken wordt naar het totaal aantal gemeentes dat lokale omroep heeft (radio, televisie en/of kabelkrant), dan is dit aantal verdeeld over de drie aandachtsgebieden:

- 62 gemeentes met lokale omroep met externe aandacht;
- 15 gemeentes met lokale omroep met regionale aandacht;
- 203 gemeentes met lokale omroep met lokale aandacht.

Uit deze cijfers kan worden afgeleid dat in bijna alle gemeentes waar lokale televisie en/of lokale kabelkrant aanwezig is, in ieder geval ook lokale radio is. Slechts voor zes gemeentes geldt dat er wel lokale televisie en/of lokale kabelkrant is met een lokale oriëntatie, maar geen lokale radio met lokale oriëntatie.

Gezien over alle 702 Nederlandse gemeentes blijkt anno 1990 in ruim één op elke drie gemeentes een lokale radio gevestigd te zijn (blijkt althans één op de drie gemeentes een vergunning te hebben).

Tabel 10 Aantal gemeentes in Nederland in 1987 en 1990 met vestiging van lokale elektronische media

typen lokale elektronische media	aantal gemeentes met vestiging	
	1987	1990
lokale radio	137	274
lokale t.v.	74	114
lokale kabelkrant	16	32
commerciële kabelkrant	93	88

Tabel 10

In tabel 10 is te zien wat de stijging/daling van het aantal gemeentes met lokale radio, lokale televisie, lokale kabelkrant en commerciële kabelkrant is in de afgelopen drie jaar.

Toelichting

Wat opvalt is dat er sprake is van een zeer sterke stijging van lokale elektronische media in Nederland de afgelopen drie jaar. Het aantal lokale radio's en het aantal lokale kabelkranten is verdubbeld, terwijl het aantal lokale t.v.'s met 50% toenam.

Het aantal gemeentes met vestigingen van commerciële kabelkranten is de afgelopen drie jaar iets teruggelopen, van 93 in 1987 naar 88 in 1990.

Tabel 11 Samenhang tussen de ontvangstmogelijkheid van lokale omroep, uitgesplitst naar soort aandacht en gemeentegrootte in Nederland anno 1990

soort aandacht	categorie inwonertal						
	1 (214)	2 (187)	3 (119)	4 (111)	5 (41)	6 (17)	7 (13)
extern	5 (2.3)	10 (5.3)	6 (5.0)	8 (7.2)	0 (0.0)	6 (3.5)	0 (0.0)
regio-naal	2 (0.9)	2 (1.1)	2 (1.7)	2 (1.9)	2 (4.9)	2 (11.8)	3* (23.1)
lokaal	14 (6.5)	37 (19.8)	37 (31.1)	60 (54.1)	28 (68.3)	14 (82.4)	13 (100)
totaal	21 (9.8)	49 (26.2)	45 (37.8)	70 (63.1)	30 (73.2)	16 (94.1)	13* (100)

Tabel 11

In tabel 11 is te zien hoeveel gemeentes er zijn met lokale omroep. Het totaal aantal gemeentes binnen de verschillende categorieën is uitgesplitst naar het soort oriëntatie van de desbetreffende lokale omroep.

* Het totaal van kolom 7 zou 16 moeten zijn. Niettemin staat er 13. De reden hiervan is dat er drie gemeentes zijn met twee lokale omroepen, waarvan er steeds één een regionale oriëntatie heeft.

De verschillende oriëntaties kunnen als volgt worden omschreven:

- gemeente met een lokale omroep met regionale oriëntatie:
d.i. de vestigingsplaats van een lokale omroep met uitzendingen voor meerdere gemeentes bestemd;
- gemeente met een lokale omroep met een lokale oriëntatie:
d.i. de vestigingsplaats van lokale omroep met uitzendingen uitsluitend voor de plaats van vestiging bestemd;
- gemeente met een lokale omroep met externe oriëntatie:
d.i. een gemeente waar uitzendingen kunnen worden ontvangen van een lokale omroep die gevestigd is in een andere gemeente.

Binnen de tabel staat het aantal gemeentes met ontvangstmogelijkheid van lokale omroep. Tussen haakjes is het percentage aangegeven, met als centeringsbasis het aantal gemeentes in de desbetreffende categorie inwonertal.

Toelichting

Uit de tabel blijkt dat er een sterke positieve samenhang bestaat tussen de ontvangstmogelijkheid van lokale omroep (totaal) en gemeentegrootte: onder de grotere gemeentes zijn er meer met ontvangstmogelijkheid dan onder de kleinere. Dit geldt ook sterk voor lokale omroepen met een lokale oriëntatie. Voor lokale omroepen met een externe oriëntatie is die samenhang er daarentegen niet. Over omroepen met een regionale aandacht kan op dit punt weinig worden gezegd, vanwege de kleine aantallen.

Tabel 12 Samenhang tussen de ontvangstmogelijkheid van lokale omroep en urbanisatietypen in Nederlandse gemeentes anno 1990

	urbanisatietypen				
ontvangst lokale omroep	PL (196)	VP (274)	FO (114)	ST (118)	TOT (702)
gemeentes procentueel	41 (20.9)	74 (27.0)	43 (37.7)	86 (72.9)	244 (34.8)

Tabel 12

In tabel 12 is evenals in tabel 11 te zien hoeveel gemeentes (in absolute aantallen en procentueel) lokale omroep kunnen ontvangen. In deze tabel is echter een onderverdeling gemaakt naar de mate van verstedelijking van de gemeentes.

De cijfers binnen de tabel geven de aantallen gemeentes per urbanisatietype waarin lokale omroep kan worden ontvangen. De percentages daaronder hebben het aantal gemeentes van het desbetreffende urbanisatietype als centeringsbasis.

Toelichting

Uit deze tabel blijkt dat lokale omroep met name ontvangen kan worden in de grote steden. In bijna driekwart (72,9%) van de stedelijke gemeentes is ontvangst van lokale omroep mogelijk. Ook in de forensengemeentes scoort de lokale omroep met 37,7% iets boven het gemiddelde van 34,8%. Met name de plattelandsgemeentes scoren daar beduidend onder.

Paragraaf 3: Opinieweekbladen**Tabel 13 Opinieweekbladen: oplagen *(8)**

Titel	Oplage 1988	Oplage 1989	+/- %	Losse ver- koop 1989	Losse verkoop +/- %	% Aan- deel oplage
Elsevier	110.929	112.786	1.7	13.548	-7.4	12.0
Vrij Nederland	85.428	82.222	-3.8	24.957	-6.5	30.4
De Tijd	36.860	35.183	-4.5	8.403	9.6	23.9
Haagse Post	23.710	24.174	2.0	11.180	-16.6	46.2
HN Magazine	17.575	18.360	4.5	715	-11.2	3.9
De Groene Amsterdammer	14.625	13.385	-8.5	1.523	-28.6	11.4
	289.127	286.110	-1.0	60.326	-7.7	21.1

Tabel 13

In tabel 13 is een overzicht gegeven van de oplagen van de opiniebladen in Nederland in 1988 en 1989 en is het stijgings- respectievelijk dalingspercentage van de oplagen weergegeven. Tevens is aangegeven met welk percentage de losse verkoop van de betreffende bladen is gestegen dan wel gedaald.

*(8) Deze tabel 13 is overgenomen uit De Journalist van 23-10-1989. De cijfers over 1990 waren bij verschijning van dit jaarverslag nog niet bekend.

